

**Respectarea dreptului la un proces echitabil în temeiul Convenției
Europene a Drepturilor Omului
Ghid informativ despre protecția drepturilor omului realizat de
Consiliul Europei**

Dovydas Vitkauskas
Grigoriy Dikov

Dovydas Vitkauskas
Grigoriy Dikov

Respectarea dreptului la un proces echitabil în temeiul Convenției Europene a Drepturilor Omului

Ghid informativ despre protecția drepturilor omului realizat de Consiliul Europei

Consiliul Europei
Strasbourg, 2012

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Grigori Dikov a activat în calitate de jurist la grefa Curții Europene a Drepturilor Omului mai bine de zece ani. A practicat avocatura în Rusia, implementând o serie de proiecte de reformare a justiției, la fel a fost formator în cadrul training-urilor profesionale în diferite țări europene, publicând lucrări în calitate de expert în domeniul justiției penale și a proceselor echitabile. Grigori Dikov de asemenea activează în prezent în calitate de profesor adjunct în cadrul centrului cu specializare în legislația europeană a drepturilor omului de la Universitatea Syracuse, Strasbourg.

Dovydas Vitkauskas este consultant în domeniul justiției și buneii guvernării. Cu aproape zece ani de practică în calitate de avocat la grefa Curții Europene a Drepturilor Omului precum și o pregătire academică în legislația lituaniană și engleză, Dovydas oferă recomandări guvernelor europene cu privire la reforma legislativă și instituțională a sectorului justiției, conducând echipe de experți consultanți și facilitând punerea în aplicare a diverselor activități monitorizate de Consiliul Europei și Uniunea Europeană. De asemenea, expertul organizează frecvent cursuri de formare profesională în domeniul juridic în diverse țări în ceea ce privește drepturile omului și alte aspecte legate de buna administrare a justiției.

Opiniile expuse în această publicație aparțin autorului și nu reprezintă poziția Consiliului Europei. Ele nu reprezintă autoritate asupra instrumentelor legale menționate în text și nici o interpretare oficială care să oblige guvernele statelor membre, organele statutare ale Consiliului Europei și orice alte organe instituite în virtutea Convenției Europene a Drepturilor Omului.

Directoratul General pentru Drepturile Omului
Counsiliul Europei
F-67075 Strasbourg Cedex
www.coe.int/justice

© Consiliul Europei, 2012

Prima imprimare în februarie 2012
Publicație apărută sub egida Consiliului Europei

Cuprins

Articolul 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului	5
Introducere	6
Rolul articolului 6, metode și principii de interpretare.	7
Sfera de exercitare și aplicabilitatea articolului 6.	11
<i>Rezumat</i>	11
Drepturile și obligațiile civile.	11
<i>Rezumat</i>	11
Conflict de drept în baza legislației naționale.	11
Drepturile și obligațiile civile.	13
Răspunderea penală	16
<i>Rezumat</i>	16
Clasificarea în cadrul dreptului intern.	17
Tipul infracțiunii.	17
Tipul și gradul de severitate al pedepsei	19

Aplicabilitatea articolului 6 în cadrul investigației la etapa premărgătoare procesului, recursului, procedurilor constituționale și căilor de atac.	21
Dreptul de acces la o instanță.	23
<i>Rezumat</i>	23
Accesul la o instanță.	23
<i>Rezumat</i>	23
Calitatea procesuală activă, revendicarea despăgubirilor și stabilirea hotărârii judecătorești.	23
Impedimente procedurale: termenele limită, cheltuielile de judecată, jurisdicția și alte formalități	26
Impedimente de ordin practic: lipsa asistenței juridice.	29
Imunitatea inculpatului în cauzele civile.	30
Finalitățile hotărârilor judecătorești – res judicata.	32
Executarea la timp a hotărârilor judecătorești	33
Tribunal independent și imparțial, instituit prin lege.	35
<i>Rezumat</i>	35
Tribunal “instituit prin lege”.	35
Tribunal “independent”	37
Tribunal “imparțial”	39
Proces „echitabil”	44
<i>Rezumat</i>	44
Principiul „contradictorialității”.	45
Egalitatea părților.	48
Prezența personală și caracterul public	51
<i>Rezumat</i>	51
Audierile orale și prezența fizică.	51
Participarea eficientă.	54
Caracterul public al audierilor – prezența părții terțe și a mass mediei.	55
Caracterul public al hotărârilor judecătorești.	57
Exemple de încălcare a cerinței privind caracterul public al hotărârii.	57
Particularitățile de „echitate” în cadrul procedurilor penale	57
<i>Rezumat.</i>	57
Apărarea împotriva Entrapment-ului	58
Dreptul la tăcere și privilegiul împotriva propriei încriminări; mărturisirea forțată	61
Principii generale	61
Obligații impuse de lege	63

Metode intruzive de investigare	66
Refuzul evident la un proces echitabil în străinătate.	69
Dreptul la o decizie motivată și dovezi fiabile.	70
Decizie motivată.	70
Dovezi nefiabile și ilegale	71
Judecarea cauzelor într-un termen rezonabil.	73
Principii generale	73
Caracterul și complexitatea cauzei.	74
Comportamentul părților litigante	75
Articolul 6 §2: prezumția de nevinovăție	78
Articolul 6 §3: dreptul la apărare.	83
<i>Rezumat</i>	83
Înștiințarea privind acuzațiile aduse	83
Timpul și înlesnirile necesare pentru pregătirea apărării.	85
Reprezentarea judiciară sau autoapărarea	88
Dreptul la audierea martorilor	94
Asistența gratuită din partea unui interpret.	100
Indice de cazuri	125

Articolul 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului

Dreptul la un proces echitabil

1. Orice persoană are dreptul de a-i fi examinată cauza în mod echitabil, public și într-un termen rezonabil, de către un tribunal independent și imparțial, stabilit prin lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptată împotriva sa. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului, pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia, în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată strict necesară de către tribunal, atunci când, datorită unor împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției.
2. Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până ce vinovăția sa va fi legal stabilită.
3. Orice acuzat are, în special, dreptul:

- a) să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa;
- b) să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale;
- c) să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloace necesare pentru a plăti un apărător, să poată fi asistat în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer;
- d) să întrebe sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării;
- e) să fie asistat în mod gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere.

Introducere

Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului cu privire la articolul 6 cuprinde un sistem complex de reguli. Scopul acestei broșuri se rezumă la explicarea subiectului dat într-o măsură care va permite cititorilor să-și formeze propriile competențe în ceea ce privește buna structurare și argumentare a aspectelor juridice în susținerea (sau în apărarea) unei presupuse încălcări a Convenției - la nivel național sau la nivel internațional, indiferent dacă se desfășoară în cadrul unor proceduri efective la Strasbourg sau în contextul unui exercițiu academic ipotetic.

Ghidul a fost scris ținând cont în primul rând de experiența avocaților care profesează. În calitate de instrument al juristului, acesta include un rezumat concentrat de principii derivate din jurisprudența foarte extinsă a tribunalului în temeiul articolului 6, în timp ce apelează la un limbaj și stil care amintește de practica judiciară.

Autorii au avut drept scop să elucideze o serie de drepturi formale și implicite prevăzute de articolul 6. În același timp ei au încercat să citeze cât mai multe cazuri cu putință, pentru a demonstra că jurisprudența este departe de a fi explicită - sau standardă - într-un număr de cazuri.

Datorită necesității de a respecta gradul de concizie în rezumate, cititorii pot avea sentimentul că sunt impuse cercetări suplimentare - care, de fapt, sunt încurajate din toată inima de autorii publicației prin urmărirea și examinarea oricărei decizii sau hotărâri menționate ulterior.

Indicele de cazuri (pagina 102), însoțit de numărul paragrafului privind hotărârile citate în text, va facilita această sarcină.

Rolul Articolului 6, metode și principii de interpretare

Articolul 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului ("Convenția"), garantează dreptul la un proces echitabil. El proclamă principiul supremației legii, pe care este construită o societate democratică, precum și rolul primordial al sistemului judiciar în administrarea justiției, care reflectă moștenirea comună a Statelor Contractante. Articolul garantează drepturile părților la proceduri civile (articolul 6 §1) și drepturile pârâtului (suspectul acuzat) în cadrul procedurilor penale (articolul 6 §§1, 2 și 3).

Întrucât ceilalți participanți la proces (victime, martori, etc) nu intenționează a se plânge în temeiul articolului 6 (*Mihova c. Italiei*,¹), drepturile acestora sunt adesea luate în considerație de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului ("Curtea").

---

¹ Cazurile sunt citate pentru prima dată după titlu (inclusiv declarațiile pârâtului), apoi, în general, conform numelui reclamantului. Un indice de cazuri, cu datele de referință, este prezentat la pagina 102.

Într-un mod similar altor dispoziții ale Convenției, articolul 6 este supus interpretării teleologice. Curtea încearcă să pună în aplicare prevederile, cu scopul de a proteja aceste drepturi care sunt de fapt practice și efective (principiul efectivității), decât teoretice și iluzorii (*Sakhnovskiy c. Rusiei* [CG], §§99-107). Drept urmare a acestei interpretări non-liternale, contextuale a Articolului 6, dreptul de acces la o instanță (*Golder c. Regatului Unit*, §§26-40), dreptul punerii în aplicare a hotărârilor judecătorești (*Hornsby c. Greciei*, §§40-45), dreptul la finalitatea deciziilor judecătorești (*Brumărescu c. României*, §§60-65) a fost identificat în diverse cerințe implicite (decât rezultate din conținutul scrisorii) prevăzute de aceste prevederi.

În timp ce Convenția ar trebui să fie interpretată în măsura posibilităților în conformitate cu alte norme de drept internațional, inclusiv alte angajamente internaționale ale statului pârât, nu poate fi exclus nici faptul că cerințele Convenției ar putea fi încălcate (*Fogarty c. Regatului Unit*, §§32-39; a se vedea, de asemenea, *Bosfor Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Sirketi c. Irlandei* [CG], §§108-111, precum și alte cazuri de încălcare a prevederilor legislației Uniunii Europene prin prisma Convenției Europene a Drepturilor Omului).

Articolul 6 trebuie interpretat în contextul situației actuale, ținând cont de condițiile economice și sociale predominante; cunoscut, de asemenea, sub numele de conceptul "Convenției ca un organism viu" (*Marckx c. Belgiei*, §41). În vederea interpretării Convenției Curtea poate lua, de asemenea, în considerație normele și principiile relevante ale dreptului internațional aplicabile în relațiile dintre Părțile Contractante (*Demir și Baykara c. Turciei* [CG], §§76-84).

Articolul 6 se bucură de autonomie semnificativă în configurația dreptului intern al Statelor Contractante, inclusiv în cadrul prevederilor sale de bază, precum și în cele procedurale (*Khan c. Regatului Unit*, §§34-40). Această stare implică faptul că un defect de procedură în cadrul dreptului național nu va atrage după sine o încălcare a articolului 6. În același timp, unele elemente ale articolului 6 sunt mai puțin autonome în dreptul intern decât altele. De exemplu, relevanța sporită a dreptului intern a fost întotdeauna evidențiată în contextul testării aplicabilității (*Roche c. Regatului Unit* [CG], §§116-126) și, în unele cazuri, de asemenea, în timpul examinării temeiniciei articolului 6, în scopul de a diminua diferențele inerente ale sistemelor de dovezi ce implică învinovățirea și anchetarea, cum ar fi atunci când Curtea a aprobat o marjă de discreție judiciară pronunțată în sistemele juridice ale țărilor prin alegerea martorilor care urmează să participe în cadrul procesului (*Vidal c. Belgiei*, §§32-35).² În anumite contexte, o încălcare a dreptului intern - sau lipsa de precizie a dispozițiilor interne în sine – este operată de către Curte ca fiind un argument suplimentar care indică o încălcare a articolului 6

---

² A se vedea, de asemenea, la pagina 23, Accesul la o instanță, la pagina 35, Tribunalul "stabilit prin lege", la pagina 94, Dreptul la audierea martorilor.

(*DMD Group, ș.a. c. Slovaciei*, §§62-72). Ocazional, pentru a pleda în favoarea propriilor verdicte în temeiul articolului 6, Curtea a adus la cunoștință hotărârile interne în baza încălcării unei prevederi constituționale identice cu articolul 6 (*Henryk Urban și Ryszard Urban c. Poloniei*, §§47-56). Articolul 6 se referă în esență la faptul dacă unui reclamant i-au fost acordate oportunități extinse de a-și prezenta cazul său și de a contesta probele pe care el le-a considerat false, și nu se referă la faptul dacă instanțele naționale au pronunțat o decizie corectă sau greșită (*Karalevičius c. Lituaniei*, dec.). În conformitate cu principiul subsidiarității, articolul 6 nu permite Curții să acționeze în calitate de tribunal de primă instanță a camerei a patra – și anume să restabilească faptele cauzei sau să reexamineze presupusele încălcări ale legislației naționale (*Bernard c. Franței*, §§37-41), precum și să se pronunțe cu privire la admisibilitatea probelor (*Schenk c. Elveției*, §§45-49). Statele rămân libere să aplice legea penală asupra oricărui act (în măsura în care nu încalcă alte drepturi protejate în temeiul Convenției), precum și să definească elementele constitutive ale infracțiunii înfăptuite. În consecință, nu este rolul Curții să fixeze conținutul dreptului penal intern, inclusiv să stabilească existența oricărui mijloc de apărare special disponibil acuzatului (*G. c. Regatului Unit*, dec., §§28-30). Cu toate acestea, în ultimii ani Curtea a constatat ocazional încălcări ale articolului 6 din cauza persistenței unor decizii judecătorești contradictorii asupra aceluiași caz în cadrul unei singure instanțe de apel (*Tudor Tudor c. României*, §§26-33) sau în cadrul diferitor instanțe de recurs regionale (*Ștefănică și alții c. României*, §§31-40), subliniind că natura "profundă și de lungă durată" a divergențelor în cauză era incompatibilă cu principiul securității juridice în sensul său larg. În același timp, Marea Cameră a subliniat recent că responsabilitatea Curții nu a fost să compare diferite decizii ale instanțelor naționale în temeiul articolului 6 - chiar dacă sunt pronunțate în conformitate cu proceduri aparent similare - cu excepția cazurilor evidente de arbitraritate (*Nejdet Şahin și Perihan Şahin c. Turciei* [CG], §§59-96).

Articolul 6 fixează prezumția de adevăr stabilită de către instanțele judecătorești naționale, cu excepția cazului în care procedurile naționale au diminuat esența prevederilor articolului 6, cum ar fi cazurile de Entrapment (*Ramanauskas c. Lituaniei* [CG], §§48-74), deși celelalte cauze constituie, mai degrabă, o excepție decât o regulă.

Articolul 6 presupune examinarea corectitudinii procedurilor aplicate în ansamblu - și anume ținând cont de toate etapele și oportunitățile acordate unui reclamant – dar nu presupune evaluarea unui defect de procedură izolat în sine. În același timp, în ultimii ani Curtea a început să acorde o importanță mai mare anumitor momente semnificative în decursul anchetării - în special, chestionării suspectului în cadrul procedurilor penale (*Imbrioscia c. Elveției*, §§39-44; *Cauza Salduz c. Turciei* [CG], §§56-62; *Panovits c. Ciprului*, §§66-77; *Dayanan c. Turciei*, §§31-43; *Pishchalnikov c. Rusiei*, §§72-91).

Indiferent dacă o analiză realizată de către o instanță superioară poate remedia un defect de procedură dintr-o etapă incipientă a procedurilor în dependență de natura interferenței, de competențele și sfera de aplicare a analizei realizată de instanța superioară (*Rowe și Davis c. Regatului Unit*,

§§61-67). Într-un mod similar, lipsa unor garanții procedurale într-o etapă ulterioară a procedurilor poate fi compensată prin posibilitatea reclamantilor de a-și fi exercitat drepturile lor la un stadiu anterior (a se vedea, cu toate acestea, *García Hernández c. Spaniei*, §§26-36).

De regulă, o persoană poate pretinde la statutul de "victimă" a unei încălcări în temeiul articolului 6 numai în cazul în care procedurile sunt finalizate, și de îndată ce o persoană este găsită vinovată de o infracțiune (*Oleksy c. Poloniei*, dec.), sau a pierdut într-un caz civil (cel puțin în parte). Există unele excepții totuși, în condițiile încălcării "accesului la o instanță" sau a "termenului rezonabil" pretențiile pot apărea fără o hotărâre judecătorească definitivă. Prezumția de nevinovăție (articolul 6§2), poate fi de multe ori încălcată fără ca o persoană să fie urmărită penal sau condamnată.³

În timp ce Curtea a indicat rareori că drepturile consacrate prin articolul 6 sunt la nivel, o imagine de ansamblu amplă a jurisprudenței Convenției atestă că anumite elemente ale acestor prevederi - cum ar fi dreptul de acces la o instanță (de exemplu, *Ashingdane c. Regatului Unit*, §§55-60) - sunt foarte aproape de a fi etichetate drept a fi la nivel într-un mod similar cu drepturile garantate de articolele 8 și 11 din Convenție. Pentru a-și îmbunătăți statutul său de drept calificat în temeiul articolului 6, Curtea a precizat că ceea ce constituie un proces echitabil nu poate fi determinat de un principiu unic invariabil, ci trebuie să depindă de circumstanțele unui caz particular. Ca urmare, o evaluare de proporționalitate *sui generis* în conformitate cu articolul 6 a fost aplicată de cele mai multe ori, de asemenea, cunoscută și sub numele de evaluarea esenței dreptului - de exemplu, atunci când un nivel diferit de protecție a privilegiului împotriva autoincriminării a fost stabilit ținând cont de infracțiuni minore (contravenții, sau așa-numitele "infracțiuni administrative", în unele sisteme juridice europene), în contrast cu regulile care se aplică la investigarea infracțiunilor mai grave (*O'Halloran și Francis c. Regatului Unit* [CG], §§43-63), sau atunci când un grad mai scăzut de protecție a egalității părților a fost confirmată în cauzele civile în comparație cu cele penale (*Foucher c. Franței*, §§29-38; în comparație cu *Menet c. Franței*, §§43-53).

Statele Contractante sunt obligate în temeiul articolului 1 din Convenție să-și organizeze sistemele lor juridice, astfel încât să se asigure respectarea articolului 6. De regulă, referințele la dificultățile financiare sau practice nu pot justifica nerespectarea acestor cerințe (*Salesi c. Italiei*, §24).

Pentru cele mai multe drepturi prevăzute de articolul 6 se pot face derogări. Cu toate acestea, o derogare (explicită sau implicită) va fi acceptată de Curte numai dacă aceasta este autentică - și anume, fără echivoc (ar trebui să nu existe nici o îndoială cu privire la prezența acesteia și domeniul de aplicare), liberă (persoana nu trebuie să fie obligată să renunțe la drepturile sale în nici un fel; *Deweer c. Belgiei*, §§48-54), cu luare de cunoștință (persoana trebuie să înțeleagă consecințele renunțării) și nu este îndreptată împotriva vreunui interes public important (*Sejdovic c. Italiei* [CG], §§96-104; *Talat Tunç c. Turcia*, §§55-64). Existența unei derogări poate fi, de asemenea, stabilită în cazul în care o persoană nu reușește să-și revendice dreptul sau pretinde dreptul cu întârziere (*Bracci c. Italiei*, §§62-65).

---

³ A se vedea mai jos, la pagina 23, Accesul la o instanță, la pagina 78, Articolul 6§2: prezumția de nevinovăție.

Sfera de exercitare și aplicabilitatea Articolului 6

Rezumat

Potrivit principiului de interpretare autonomă a articolului 6, Curtea Europeană a Drepturilor Omului decide aplicabilitatea acestei prevederi pentru unul dintre următoarele categorii:

- ✧ drepturi și obligații civile (*Ringeisen c. Austriei*, §94);
- ✧ acuzație în materie penală (*Engel c. Olandei*, §§80-85);

Aplicabilitatea articolului 6 la etapa premergătoare procesului, recursului și revizuirii este stabilită în baza criteriilor non-autonome și depinde într-o mare măsură de existența unor căi de atac accesibile în dreptul intern (*Delcourt c. Belgiei*, §§23-26).

Standarde de aplicabilitate diferite, într-o măsură oarecare, există pentru articolul 6§2 în raport cu articolul 6§1 și articolul 6§3.⁴

---

⁴ A se vedea mai jos, la pagina 78, Articolului 6§2: prezumția de nevinovăție.

Drepturile și obligațiile civile

Rezumat

Aplicabilitatea articolului 6 în chestiuni civile presupune prezența concomitentă a tuturor elementelor după cum urmează:

- ✧ trebuie să existe un "litigiu" asupra unui "drept" sau "obligație" (*Bentham c. Olandei*, §§32-36);
- ✧ acest drept sau obligație trebuie să aibă un conținut de fond în dreptul intern (*Roche*, §§116-126), și în cele din urmă
- ✧ dreptul sau obligația trebuie să fie de natură "civilă" (*Ringeisen*, §94).

Conflict de drept în baza legislației naționale

Conform criteriilor Bentham (*Bentham*, §§32-36), articolul 6 trebuie să recunoască un "litigiu" asupra unui drept sau obligație în cazul în care:

- ✧ trebuie să fie interpretat într-un mod substanțial decât într-un sens formal;
- ✧ se poate referi nu doar la existența reală a unui drept, ci, de asemenea, la domeniul său de aplicare sau la modalitatea prin care acesta poate fi exercitat;
- ✧ implică aspecte ce țin de fapte sau de lege;
- ✧ trebuie să fie real și grav;
- ✧ trebuie să fie decisiv în cazul drepturilor reclamantului și nu trebuie să prezinte o conexiune simplă, fără temeii sau consecințe izolate.

Conflict de drept în baza legislației naționale

Refuzul acordării unei licențe de exploatare a unei instalații de gaz; natura reală și gravă a litigiului fiind determinată, printre altele, de faptul că reclamantul a utilizat anterior obiectul pe termen lung (*Bentham*).

Cererea de readmisie a unui avocat în cadrul Baroului depusă în termen neadecvat (*H. c. Belgiei*)

Suspendarea temporară a drepturilor de practică medicală, în pofida faptului că litigiul a afectat domeniul de aplicare și modalitatea de exercitare a drepturilor în cauză, mai degrabă decât esența acestora (*Le*

Compte, Van Leuven și De Meyere c. Belgiei).

Solicitarea unui medic străin instruit pentru a deveni un doctor licențiat într-o altă țară, în pofida legislației naționale aplicabile care nu prevede criterii clare în ceea ce privește calificările necesare (*Chevrol c. Franței*).

Cererea de despăgubire pentru pretinsa detenție ilegală, chiar dacă dreptul la despăgubiri a fost disponibil doar în temeiul dreptului intern, în principiu, nu în circumstanțele particulare ale reclamantului, o obiecție de conștiință (*Georgiadis*).

Acțiunile cu privire la schimbare de nume, indiferent de legislația

națională care oferă o marjă de apreciere semnificativă autorităților administrative pentru a decide asupra calității procesuale active a reclamantului pentru o astfel de acțiune (*Mustafa c. Franței*).

Incapacitatea de a contesta respingerea unei licitații de construcție pe motive de securitate națională, în timp ce legislația internă nu impune restricții substanțiale privind astfel de acțiuni și permite ca respingerea litigiilor înfăptuite cu "rea-credință" să fie atacate (*Hotărârea Tinnely c. Regatului Unit*).

Pe când imunitatea poliției în cadrul procesului de judecată pentru faptele de neglijență a fost instituită de către instanțele britanice în raport cu

obligația prevenirii criminalității; încă este discutabilă o astfel de afirmație pe care Curtea Europeană o consideră generatoare de posibilități de a ataca în instanță Poliția în cazuri de tratament greșit, cum ar fi tortura sau detenția ilegală (*Osman*, dar a se vedea, de asemenea, *Roche*).

Un "litigiu" cu o bază în dreptul intern presupune posibilitatea unei reclamații recunoscute în temeiul dreptului intern, cel puțin pe motive discutabile (*Georgiadis c. Grecia*, §§27-36). Dreptul nu trebuie să existe doar abstract - in abstracto - reclamantul trebuie să arate legătura pretenției specifice înaintate în cadrul procedurilor interne.

Caracterul legislației care reglementează modalitatea prin care caracterul problemei urmează să fie stabilit (civilă, de drept comercial, administrativă, etc.) sau autoritățile investite cu competențe în materie (curte, tribunal, autoritate locală sau un organism profesional) este de mică importanță. Atât timp cât acest organism are puterea de a determina "litigiul", articolul 6 se va aplica în continuare (*Ringeisen*). În același timp, în cazul în care organismul care examinează litigiul nu are caracteristicile necesare unui tribunal, o altă întrebare poate apărea în ceea ce privește "imparțialitatea" sau "independența" sa.⁵

Se vor găsi temeiuri în cadrul dreptului intern în cazul în care legea în esență impune impedimente procedurale pentru revendicarea unui drept special, decât impedimente substanțiale pentru acțiune (*Roche*, §§116-126).

---

⁵ A se vedea, de asemenea, mai jos, la pagina 35, Tribunal independent și imparțial, instituit prin lege.

Niciun litigiu asupra unui drept în baza dreptului intern

Reevaluarea certificării în cadrul calificării profesionale necesară a fi asemănătoare cu examenul din școală sau universitate (*Van Marle c. Olandei*).

Contestații privind funcționarea unei centrale nucleare situată în apropiere de domiciliile reclamantilor; nu există nici o legătură suficientă, rezonabilă între acțiunea în cauză și impactul asupra integrității fizice a reclamantilor; lipsa elementului de hotărâre în litigiu (*Balmer-Schafroth și alții c. Elveției* [CG]).

Contestații asupra unui decret prezidențial publicat prin care se prezintă un acord bilateral ce permite extinderea unui aeroport de natură să afecteze proprietatea reclamantilor și a interesele lor de afaceri; un alt exemplu de lipsă de hotărâre (*Sarl du Parc d'activités de Blotzheim c. Franței*).

Contestații privind divulgarea datelor medicale trimise la o instituție de asigurare pentru rezolvarea unei cereri de prejudiciu, obligația legală de divulgare a lezat în mod clar posibilitatea de a invoca confidențialitatea în temeiul dreptului intern (*MS c. Suediei*).

Incapacitatea de a contesta refuzul de asistență juridică în legătură cu o infracțiune minoră, în pofida faptului că legislația națională permite o posibilitate (deși nu "dreptul") de acordare a asistenței juridice în ceea ce privește infracțiunea în cauză (*Gutfreund c. Franței*).

Eliminarea din jurisdicția instanțelor naționale a unei game largi de creanțe civile sau conferirea imunității față de răspunderea civilă unor grupuri mari sau categorii de persoane vine în contradicție cu principiul statului de drept. Astfel de modificări ar putea fi, prin urmare, considerate ca fiind doar o restricție de procedură (*Osman c. Regatului Unit*, §§136-140).

Cu toate acestea, Curtea ar solicita motive temeinice pentru a nu lua în considerație constatările instanțelor naționale adică o restricție de fond pentru a depune o cerere în cazul în care cele mai mari instanțele naționale au examinat problema luând în considerație principiile Convenției. Prin urmare, în ceea ce privește problema aplicabilității, articolul 6 se bucură de o autonomie semnificativă însă nu deplină în contextul dreptului intern (*Osman; Roche*).

Noțiunea de drepturi și obligații civile este autonomă față de definiția fixată de dreptul intern (*Ringeisen*).

Reclamație de poluare fonică cauzată de zgomotul de la un aeroport din apropiere fără nici o bază în dreptul intern; exemplu de restricție substanțială (*Powell și Rayner c. Regatului Unit*).

În cazul în care imunitatea statului față de răspunderea pentru daune rezultate din presupusele efecte adverse asupra foștilor recruți militari care au suferit în urma testelor medicale efectuate în anii 1950, a fost stabilită de către cele mai înalte instanțe naționale în urma unei analize atente, un alt exemplu de o restricție substanțială (*Roche*).

Încercarea de a apăra o marcă comercială prin referire la pretinsa achiziționare de la o companie de stat cu mulți ani în urmă. Cu toate acestea, nu a existat nici un document care să justifice cererea de succesiune corporativă, astfel încât toate procedurile care decurg pentru a apăra marca comercială nu au avut nici o bază în dreptul intern și s-au pomenit în afara sferei de aplicare a articolului 6 (*OAO Plodovaya Kompaniya c. Rusiei*).

Articolul 6 se aplică indiferent de statutul părților precum și de caracterul legislației care reglementează stabilirea litigiului; ceea ce contează este caracterul de drept în cauză și dacă rezultatul procedurii va avea un impact direct asupra drepturilor și obligațiilor de drept privat (*Baraona c. Portugaliei*, §§38-44).

Natura economică a dreptului constituie un criteriu important, dar nu unul decisiv în stabilirea aplicabilității articolului 6. Acțiunea în sine trebuie să fie cel puțin de natură pecuniară și să fie întemeiată pe o pretinsă încălcare a drepturilor, care sunt, de asemenea, drepturile pecuniare (*Procola c. Luxemburgului*, §§37-40). Existența unei creanțe financiare pe lângă plângerile reclamantului nu caracterizează neapărat litigiul drept "civil" (*Panjeheighalehei c. Danemaricii*, dec.).

Elementele de drept privat trebuie să predomine asupra elementelor de drept public pentru ca o acțiune să fie calificată drept "civilă" (*Germania c. Deumeland*, §§59-74). În același timp, nu există criterii elaborate pentru o definiție universală a unui litigiu "civil", în contrast cu criteriile de definire a unei "infracțiuni penale" (*Engel*).

Litigii civile	Litigiile de muncă cu implicarea funcționarilor publici în ceea ce privește salariul lor, pensiile sau compensațiile în cauză - atât timp cât obiectul acțiunii nu constituie concedierea în sine sau refuzul de acces la serviciile publice iar legislația națională prevede accesul la o instanță în astfel de cazuri (<i>Vilho Eskelinen</i>).
Litigiile dintre părțile private, cum ar fi acțiuni de prejudiciere, contract de drept și dreptul familiei.	Litigiile de muncă, inclusiv cele care se referă la concediere sau la salarii (<i>Kabkov c. Rusiei</i>).
Implică dreptul de a-și câștiga existența prin angajarea într-o profesie liberală - de exemplu, exercitarea profesiei de medic (<i>Koenig c. Germaniei</i>), contabil (<i>Van Marle</i>) sau avocat (<i>H. c. Belgiei</i>).	Acțiune în răspundere delictuală pentru presupusa gestionare ineficientă a fondurilor publice inițiată de autoritățile publice împotriva unui fost primar (<i>Richard-Dubarry c. Franței</i>).
Dreptul de a desfășura o activitate economică limitată printr-un regulament administrativ sau prin retragerea unei licențe - de exemplu, să opereze un taxi (<i>Pudas c. Suediei</i>) sau o instalație de alimentare cu gaz (<i>Benthem</i>), să servească băuturi alcoolice (<i>Tre Traktörer AB c. Suediei</i>) sau să lucreze la o balastieră (<i>Fredin c. Suediei</i>).	Acțiune în răspundere delictuală pentru neglijență îndreptată împotriva poliției în legătură cu obligația de prevenire a criminalității, în cazul inițierii de către o victimă directă a preinsei neglijențe (<i>Osman</i>).
Solicitări de natură financiară în decursul litigiului, cum ar fi anularea unei decizii pentru prejudicii în cazul rezilierii abuzive a unei licitații de construcție (<i>Rafinăriile Grecești Stran și Stratis Andreadis c. Greciei</i>).	Revendicare a accesului la informațiile deținute de autoritățile publice, în cazul în care o astfel de divulgare ar putea influența în mod semnificativ perspectivele de carieră privată ale unei persoane (<i>Loiseau c. Franței</i>).
Acțiuni cu privire la drepturile de pensie, beneficii sociale pentru sănătate și altele, indiferent dacă drepturile în cauză au derivat din raporturi contractuale, contribuții personale anterioare sau prevederile de drept public privind solidaritatea socială - atât timp cât evaluarea unei sume de bani este obiectul litigiului (<i>Salesi</i>).	

Deciziile administrative care afectează în mod direct drepturile de proprietate, inclusiv refuzul de aprobare a unui contract de vânzare de teren (*Ringeisen*), dispoziții care afectează capacitatea reclamantului de a administra activele în deplina sănătate mintală (*Winterwerp c. Olandei*) și conform prevederilor penale (*Baraona*), acțiuni referitoare la dreptul de a ocupa proprietatea cuiva (*Gillow c. Regatului Unit*), consolidarea terenurilor agricole (*Erkner și Hofauer c. Austriei*), exproprierea terenurilor (*Sporrong și Lonroth c. Suediei*), autorizațiile de construcție (*Mats Jacobsson c. Suediei*), permisiunea de a păstra activele achiziționate la licitație (*Håkansson și Sturesson c. Suediei*) și diverse tipuri de compensații pentru terenuri (*Lithgow și alții c. Regatului Unit*) sau acțiuni de restituire (*Jasiūnienė c. Lituania*).

Cerere de despăgubire care rezultă din detenția ilegală (*Georgiadis*).

Cererea de despăgubire pentru o presupusă tortură, inclusiv atunci când este săvârșită de către persoane fizice sau străini (*Al-Adsani c. Regatului Unit*).

Reclamație cu privire la condițiile de detenție (*Ganci c. Italiei*).

Cererea de eliberare dintr-un spital de psihiatrie (*Aerts c. Belgiei*).

Decizia autorităților de îngrijire a copilului privind restricționarea accesului parental (*Olsson c. Suediei*)

Revendicările victimelor unei crime comise, înaintate în cadrul procedurilor penale (*Saoud c. Franței*); drepturile unei văduve în cadrul procedurilor penale împotriva pârâtului (decedat) (*Grădinar c. Moldovei*), procedurile disciplinare pentru un prizonier în cazul în care acestea constituie consecințele unei restricții a dreptului reclamantului de a primi vizite din partea familiei în închisoare (*Gülmez c. Turciei*) sau dreptul la un concediu temporar pentru reintegrare socială (*Boulois c. Luxemburg*, pendinte în fața Marii Camere, în momentul scrierii).

Timp de mai mulți ani, acțiunile legate de accesul la servicii, concedieri ilegale sau repunerea în funcție a funcționarilor publici care au ocupat funcțiile lor în calitate de depozitari ai puterii de stat, au fost considerate în afara domeniului de aplicare a articolului 6 (*Pellegrin c. Franței* [CG], §§64-71). Cu toate acestea, din momentul cazului *Vilho Eskelinen și alții c. Finlandei* [CG] Hotărârea din 2007 (§§50-64), Curtea a aplicat o prezumție oarecare de aplicabilitate articolului 6, considerând astfel de cazuri "civile"; litigiul vizează problemele comune de muncă (salarii, indemnizații, etc.) și legislația națională acordă acces la o instanță pentru aceste categorii de litigii - chiar și în cazul în care accesul deschis pentru un reclamant este în cadrul Curții Constituționale (*Olujić c. Croației*, §§31 -43).

Litigii neconsiderate a fi de natură „civilă”

Investigarea efectuată de către inspectorii de stat în ceea ce privește preluarea de afaceri, în pofida concluziilor insuficiente ale raportului lor asupra reputației unui reclamant (*Fayed c. Regatului Unit*).

Stabilirea dreptului de a ocupa o funcție politică, cum ar fi o funcție în legislativ (*Ždanoka c. Letoniei*, dec.), funcția de președinte (*Paksas c. Lituaniei* [CG]) sau primar (*Cherepkov c. Rusiei*).

Proceduri de acordare de azil, deportare și extrădare (*Slivenko c. Letoniei*, dec.; *Monedero Angora c. Spaniei*).

Proceduri cu privire la evaluarea taxelor (*Lasmane c. Letoniei*, dec.), cu excepția cazului în care sunt implicate suprataxele și penalitățile, articolul 6 se pot aplica în conformitate cu statutul său "penal" (*Janosevic c. Suediei*), litigiile privind legitimitatea operațiunilor de căutare și de sechestru efectuate de către autoritățile fiscale sunt, de asemenea, de natură civilă (*Ravon și alții c. Franței*).

Impedimente procedurale pentru retragerea unui judecător și modificarea compoziției instanței de judecată de către un reclamant în cadrul procedurilor penale (*Schreiber și Boetsch c. Franței*, dec.); astfel, nu există un drept separat de acces la o instanță pentru a se plânde cu privire la deciziile de procedură, ci doar un singur drept de acces care vizează determinarea unui caz subordonat de natură civilă sau penală.

Acțiuni întemeiate pe incompetența generală a autorităților sau executarea necorespunzătoare a atribuțiilor oficiale, atât timp cât nu există o legătură suficientă rezonabilă între acțiunile în cauză sau inactivitatea autorităților, pe de o parte, și drepturile și obligațiile reclamantului ținând cont de dreptul privat, pe de altă parte (*mutatis mutandis, Schreiber și Boetsch*, dec.).

Proceduri disciplinare cu privire la concedierea unui ofițer militar care aparține unui grup fundamentalist islamic, fără posibilitatea de a obține controlul judiciar asupra deciziilor comandamentului militar (*Sukiit c. Turciei*, dec.).

Acțiuni efectuate în cadrul Bisericii Evanghelice Luterane în ceea ce privește transferul unui preot la o altă parohie, nu poate fi supuse controlului jurisdicțional în temeiul legislației finlandeze (*Ahtinen c. Finlandei*).

Proceduri referitoare la deciziile administrative interne ale unei organizații internaționale, și anume Oficiul European de Brevete (*Rambus Inc c. Germaniei*, dec.).

Acțiune în despăgubiri din partea reclamantului de azil privind interdicția de a acorda azil (*Panjeheighalehei*, dec.);

Proceduri referitoare la rectificarea datelor cu caracter personal în baza de date Schengen (*Dalea c. Franței*, dec.).

Răspunderea penală

Rezumat

Aplicabilitatea articolului 6 în temeiul caracterului său *penal* implică prezența non-cumulativă a oricărui element dintre următoarele trei (*Engel*):

- ❖ clasificarea unei presupuse infracțiuni în dreptul intern ca fiind de natură penală (primul criteriu *Engel*);
- ❖ natura infracțiunii (al doilea criteriu *Engel*),
- ❖ natura și gradul de severitate al pedepsei posibile (al treilea criteriu *Engel*).

Nu orice decizie luată de un judecător în decursul unor proceduri penale poate fi examinată sub aspect "penal" în temeiul articolului 6; doar procedurile care vizează stabilirea acuzațiilor în materie penală (de exemplu, care ar putea avea drept rezultat o condamnare penală) pot intra în domeniul de aplicare al articolului 6 la acest capitol; astfel, articolul 6 nu se aplica în cazul procedurilor în care judecătorul decide asupra eventualei arestări preventive a unui suspect (*Neumeister c. Austriei*, §§22-25).⁶

În schimb, articolului 6§2 se poate aplica în cadrul unor proceduri care nu sunt neapărat de natură "penală" - nici prin caracteristica lor internă nici prin natura sau pedeapsa lor - în cazul în care aceste proceduri conțin o declarație de vinovăție (în sens penal) a reclamantei (*Vassilios Stavropoulos c. Greciei*, §§31-32).

Clasificarea în cadrul dreptului intern

Problema o constituie dacă infracțiunea este definită de către sistemul juridic intern ca fiind de ordin penal, disciplinar sau ambele cazuri (*Engel*).

O clasificare internă clară în sfera penală prezintă în mod automat cazul în temeiul domeniului de aplicare al articolului 6 la acest capitol; cu toate acestea, lipsa unei astfel de clasificări comportă doar o valoare relativă, astfel că criteriile de ordinul doi și trei devin mult mai eficiente (*Weber c. Elveției*, §§32-34).

În cazul în care dreptul intern nu este transparent asupra acestui aspect - la fel ca în cazul *Ravnsborg c. Suediei* (§33), pe când problema a apărut cu privire la caracterizarea internă a unei amenzi aplicate pentru declarații nefondate în instanța de judecată de către un participant la procedurile civile - devine inevitabilă doar analiza criteriilor de ordinul doi și al trei.

Tipul infracțiunii

Acesta este o sarcina mai grea decât prima - clasificarea în dreptul intern (*Weber*, §32).

Acest fapt presupune o comparație a dreptului intern și a domeniului său de aplicare cu altele, compararea infracțiunilor din acel sistem juridic (*Engel*, §§80-85).

Dispozițiile interne care vizează pedepsele pentru o anumită infracțiune sunt, în principiu, de natură "penală"; în unele cazuri, cu toate acestea, scopul pedepsei poate coexista cu scopul disuasiv: ambele obiective pot fi prezente, și prin urmare, nu se exclud reciproc (*Öztürk c. Germaniei*, §53).

În cazul în care legea își propune să prevină o infracțiune comisă de către un anumit grup sau categorie de persoane (soldați, prizonieri, medici, etc.), există o probabilitate mare ca aceasta să fie considerată ca fiind de ordin disciplinar și nu intră sub incidența articolului 6 (*Demicoli c. Maltei*, §33).

Faptul că o infracțiune vizează mai degrabă majoritatea populației în ansamblu, decât o anumită parte, constituie doar unul dintre indicatorii relevanți care evidențiază, de obicei, natura "penală" a infracțiunii; gravitate extremă este un alt indicator (*Campbell și Fell c. Regatului Unit*, §101).

În același timp, natura minoră a unei infracțiuni, în sine, nu se impune în domeniul de aplicare al articolului 6; caracterul "penal" nu implică în mod necesar un anumit nivel de gravitate (*Öztürk*, §53).

---

⁶ A se vedea mai jos, la pagina 78, Articolul 6§2: prezumția de nevinovăție.

Infrațiuni "penale"

Chemarea în judecată a unui reclamant înaintea membrilor parlamentului pentru a investiga publicarea unui articol care ar constitui o calomnie, având în vedere, printre altele, legislația relevantă care se adresează populației în general (*Demicoli*).

Amendă administrativă pentru implicarea într-o demonstrație neautorizată în baza legislației privind încălcarea ordinii publice, factori relevanți ar include, printre altele, un arest pe termen scurt și chestionarea reclamantului de către ofițerii de urmărire penală care au condus la impunerea de amenzi, și faptul că acele cazuri au fost audiate de către colegiile penale ale instanțelor judecătorești naționale (*Ziliberberg*).

Reprimarea prizonierilor pentru violență agresivă cu caracter personal contra agenților de penitenciar; rebeliunea ar putea provoca o crimă doar în contextul situației de penitenciar (nu constituie o infracțiune în temeiul dreptului penal general); dar faptele care stau la bază își pot găsi reflectare în delictele obișnuite de vătămare corporală și conspirație, aceștia constituind factori relevanți în condițiile cumulative ale acuzației "penale" împotriva deținuților, alături de caracterul deosebit de grav al acuzațiilor (*Campbell și Fell*).

Reprimarea prizonierilor pentru utilizarea cuvintelor de amenințare împotriva unui ofițer de probațiune și un atac minor împotriva unui gardian de închisoare a fost considerat a fi de natură "mixtă", dar a fost în cele din urmă clasificat drept "penal" în urma unei analize cumulative a sancțiunilor (zile suplimentare de arest) implicate (*Ezeh și Connors*).

Sanționarea unui avocat pentru sfidarea curții în urma remarcilor jignitoare *vis-à-vis* de judecători, în contextul domeniului foarte larg de aplicare a legii contestate (*Kyprianou*, §31 din hotărârea Camerei).

Amenzii aplicate reclamantului în cadrul procedurilor penale pentru defăimare privind divulgarea în presă a anumitor documente de procedură cu privire la ancheta în derulare; pedeapsa a fost prevăzută pentru părțile implicate în procedură care s-au pronunțat, potrivit Curții Europene a Drepturilor Omului, celor din afara grupului restrâns de judecători și avocați și drept urmare intră în "sfera disciplinară a sistemului judiciar" (*Weber*, dar a se vedea, de asemenea, *Ravnsborg*).

În cazul în care dreptul intern prevede o posibilitate teoretică a răspunderii penale și disciplinare concurente, acest fapt constituie un argument în plus pentru clasificarea infracțiunilor drept mixte. Criteriul caracterului mixt este important în cazurile unei analize cumulative mai complicate, cum ar fi cele întreprinse în legătură cu încălcările disciplinei în penitenciare (*Ezeh și Connors c. Regatul Unit*, §§103-130).

În cazul în care situația cauzei este mai puțin predispusă să genereze o infracțiune în afara unui context închis în particular (cum ar fi cazurile militare sau penitenciarul), această infracțiune este probabil să fie definită de ordin disciplinar și nu de natură penală (*Ezeh și Connors*, §104-106).

Curtea "ține seama" de contextul penitenciarului pentru "motive practice ale politicii", atunci când examinează aplicabilitatea articolului 6 la un regim disciplinar special în penitenciar (*Ezeh și Connors*, §104-106). Se pare, așadar, că Tribunalul are o abordare mai puțin strictă în reglementarea discreției statului în trasarea liniei de demarcație dintre penal și disciplinar în contextul penitenciarului, în comparație cu cel militar, de exemplu.

În timp ce articolul 6 nu se aplică în cazul procedurilor de extrădare (sau deportare), cel puțin în teorie, "riscul de o negare flagrantă a justiției în țara de destinație, ... despre care Statul Contractant știa sau ar fi trebuit să știe" poate induce obligația statului de a nu realiza extrădarea în temeiul articolului 6 (*Mamatkulov și Askarov c. Turciei* [CG], §§81-91).

Măsurile impuse de către instanțele de judecată în scopul bunei administrări a justiției, cum ar fi amenzi, avertismente sau alte tipuri de mustrări disciplinare adresate strict avocaților, procurorilor (*Weber*) și părților din cadrul procedurilor judiciare (*Ravnsborg*), nu sunt considerate ca fiind de natură "penală" cu excepția cazului în care legislația care protejează reputația instanțelor este atât de extinsă încât permite mustrarea oricărei persoane din afara strictului context al procedurilor specifice - cum este cazul dispozițiilor de "sfidare a curții" în unele sisteme juridice (*Kyprianou c. Ciprului*, §31 din hotărârea Camerei, dar a se vedea *Zaicevs c. Letoniei*). O declarație anterioară a Curții susține că "părțile implicate în procedura de judecată ... nu intră în sfera disciplinară a sistemului judiciar" (*Weber*, §33) pare să fi fost ulterior respinsă în cazuri precum *Ravnsborg* și altele (§34; a se vedea, de asemenea, în exemplele din tabele).

Infracțiuni aflate în afara ariei „penale”

Amenziile percepute de către o instanță de judecată de la o parte implicată în procedurile civile pentru declarațiile nefondate în scopul bunei administrări a justiției, părțile implicate în procedurile legale, de asemenea, sunt obligate să respecte cerințele instanțelor la capitolul "disciplinar" (*Ravnsborg*).

Tipul și gradul de severitate al pedepsei

Al treilea criteriu definit de Engel îl constituie fie invocarea modalității cumulative în cazul în care nu se poate ajunge la nici o concluzie după analiza elementelor de categoria întâi și doi (*Ezeh și Connors*, §§108-130), fie definirea unui criteriu alternativ și final care poate constata o acuzație de ordin "penal", chiar și atunci când caracterul infracțiunii nu este neapărat unul "penal" (*Engel*).

Cazurile care implică sancțiuni „penale”

Arestare pentru măsuri disciplinare care implică privarea de libertate timp de trei până la patru luni în cadrul procedurilor disciplinare militare (*Engel*).

Pierderea unei perioade importante destinată remiterii de pedeapsă din cauza răzvrătirii în penitenciar (*Campbell și Fell*).

Cel puțin șapte "zile suplimentare" de detenție, în cadrul unei proceduri disciplinare penitenciare (*Ezeh și Connors*).

Sentiința de până la o lună privare de libertate (*Kyprianou*).

Amendă de 500 de franci elvețieni, teoretic, convertibili într-o pedeapsă cu închisoarea ce ar echivala pentru o zi de detenție cu 30 de franci elvețieni, chiar dacă această conversie ar putea fi impusă doar de către o instanță de judecată (*Weber*, dar a se vedea, de asemenea, o decizie de sens opus în *Ravnsborg*).

Suprataxe fiscale în plus față de impozitul neachitat în cadrul unei proceduri de evaluare fiscală, având în vedere caracterul punitiv al pedepsei implicate (*Janosevic*).

Monitorizarea infracțiunilor pasibile de o amendă, cum ar fi provocarea unui accident rutier (*Öztürk*), ieșirea de pe carosabil (*WEH c. Austriei*), depășirea limitei de viteză (*O'Halloran și Francis*), având în vedere caracterul punitiv al sancțiunilor implicate.

În timp ce Curtea a recunoscut avantajele de dezincriminare a unui comportament - cum ar fi infracțiuni minore de trafic - care nu implică deschiderea unui dosar penal pentru infractor și ușurează sistemul de administrare a justiției cu mai puține cazuri importante, statele sunt protejate prin articolul 6 de la privirea arbitrară a infractorilor minori de la garanțiile procedurale ample care ar trebui să se aplice în cazurile de ordin "penal" (*Öztürk*).

Cazurile care nu implică sancțiuni „penale”

Arest formal (care nu implică privarea de libertate) sau o perioadă de două zile de arest strict în cadrul procedurilor disciplinare militare (*Engel*).

Transferul obligatoriu al unui ofițer militar pe lista de rezervă în cadrul procedurilor disciplinare militare (*Saraiva de Carvalho c. Portugaliei*).

Amendă de 1 000 de coroane suedeze, convertibile teoretic într-o pedeapsă cu închisoarea de la paisprezece zile până la trei luni; Curtea a considerat că posibilitatea unei asemenea conversii este abstractă și ar fi solicitat o ședință de judecată separată, cu rezultatul ce indică că gradul de severitate al pedepsei nu a fost suficient pentru a fi etichetat drept "penal" (*Ravnsborg*, dar a se vedea o decizie contrastantă cu circumstanțe foarte similare la *Weber*).

Proceduri de angajare care contribuie la revocarea procurorului în caz de presupusă luare de mită (*Ramanauskas*, dec.).

Concedierea funcționarilor de stat în temeiul legislației naționale în domeniul securității pe motiv unei presupuse lipse de loialitate față de stat (*Sidabras și Džiautas c. Lituaniei*, dec.).

Avertizare emisă avocatului în cadrul procedurilor disciplinare (*X c. Belgiei*, dec. 1980).

Amenzii aplicate cadrelor didactice pentru implicarea în grevă (*S. c. Germaniei*, dec 1984.).

Ordin privitor la domiciliul obligatoriu prin limitarea într-o localitate anumită a unei persoane ale cărei presupuse contacte mafiote a constituit o amenințare la adresa ordinii publice (*Guzzardi*).

Deportarea din motive de securitate, chiar dacă se bazează pe suspiciunea de activitate infracțională (*Aghe c. Regatului Unit*) sau din motive de intrare ilegală în țară care în esență constituie o infracțiune (*Zamir c. Regatului Unit*).

Proceduri de extrădare, dacă un raspuns afirmativ impune o obligație în temeiul articolului 6, considerând probabilitatea de "negare flagrantă a justiției în țara de destinație" (*Mamatkulov și Askarov*).

Restricții cu privire la activitățile de asigurare pe motiv că operatorul nu a fost o persoană competentă și potrivită, chiar dacă acuzațiile împotriva sa puțin probabil au cuprins acuzații de comportament criminal (*Kaplan c. Regatului Unit*).

Amenzii aplicate unui farmacist pentru comportamentul lipsit de etică care implică prețuri neregulate la medicamente (*M. c. Germaniei*, dec. 1984).

Acest element presupune în esență evaluarea pedepsei maxime pasibile care poate fi impusă infractorului în temeiul legii aplicabile, decât pedeapsa aplicată efectiv în circumstanțele date (*Ezeh și Connors*).

Pedeapsa trebuie să comporte, mai degrabă, un caracter punitiv decât să devină pur și simplu un mijloc de intimidare pentru a fi clasificată drept "penală"; având în vedere caracterul punitiv al pedepsei implicate, posibilul grad de severitate (suma) al pedepsei devine irelevant (*Öztürk*).

O pedeapsă constituind privarea de libertate drept sancțiune, chiar și pentru o durată relativ scurtă, cataloghează aproape în mod automat acțiunea drept "penală". În *Zaicevs c. Letoniei* (§§31-36) trei zile de "detenție administrativă" pentru sfidarea curții a fost considerată drept infracțiune în domeniul penal (a se vedea, de asemenea, *Menesheva c. Rusiei*, §§94-98).

Aplicabilitatea Articolului 6 în cadrul investigației la etapa premărgătoare procesului, recursului, procedurilor constituționale și căilor de atac

În cazurile care sesizează o "acuzatie în materie penală" respectarea articolului 6 începe cu o notificare oficială cu referire la suspiciunea față de persoana în cauză (*Eckle c. Germaniei*, §§73-75) sau prin măsuri practice, cum ar fi o percheziție, atunci când persoana este în primul rând afectată în mod substanțial de "acuzatie" (*Foti c. Italiei*, §§52-53). În cazul în care o persoană este interogată de către poliție, în circumstanțe care implică faptul că poliția îl consideră un potențial suspect, iar răspunsurile lui sunt ulterior folosite împotriva lui la proces, articolul 6 este aplicabil și în acest caz, chiar dacă persoana respectivă nu are statutul oficial de bănuit sau învinuit (*Aleksandr Zaichenko c. Rusiei*, §§41-60).

Articolul 6 nu pretinde ca statele să creeze curți de apel și recurs. Cu toate acestea, în cazul în care un astfel de sistem a fost instituit, acesta se va aplica atât timp cât procedura internă acordă reclamantului un recurs juridic accesibil în fața unei instanțe naționale superioare (*Chatellier c. Franței*, §§34-43).

Articolul 6 se aplică în cazul în care instanța superioară se ocupă numai de cazuri în materie de drept (și nu de cele factuale și de drept), și chiar dacă acesta poate în cele din urmă doar să anuleze sau să confirme decizia ulterioară, mai degrabă decât să adopte o nouă hotărâre (*Delcourt*, §§23-26). Cu toate acestea, nu toate asigurările articolului 6 se aplică în etapa recursului în aceeași modalitate ca în fața instanței de judecată. În cazul în care prezența fizică a unei părți a fost asigurată în fața instanței de judecată, apariția sa în fața instanței de recurs ar putea să nu fie strict necesară, cu condiția că avocatul său este prezent și/sau nu este nevoie de a reexamina faptele sau a decide asupra personalității și caracterului reclamantului (*Sobolewski (nr. 2) c. Poloniei*, §§37-44).

Modalitatea în care se aplică articolul 6 la diverse stadii de recurs depinde de factori speciali ai procedurii în cauză; trebuie să se țină seama de totalitatea procedurilor din configurația juridică internă - prin urmare, deficiențele de la o etapă pot fi compensate la un alt stadiu (*Fejde c. Suediei*, §§31-34). Cu toate acestea, Curtea de curând a început să acorde mai multă atenție incidentelor din anumite momente cruciale ale procedurilor juridice, cum ar fi lipsa de reprezentare judiciară eficientă în timpul primului interogatoriu al suspectului (*Panovits*, §§66-77) sau la etapa finală a procesului (*Güveç c. Turciei*, §§125-133), care a generat concluzia că acțiunea în ansamblu a fost nedreaptă, chiar și în cazul în care avocatul a fost altminteri prezent.

Articolul 6 cuprinde întregul proces atât în cauzele civile cât și în cele penale, inclusiv stabilirea despăgubirilor și a pedepsei, chiar în cazul în care problema condamnării a fost delegată executivului (*T. și V. c. Regatului Unit*, §§106-110).

Cu toate acestea, articolul nu se aplică în diverse proceduri legate de stabilirea "acuzăției penale", care intră în vigoare după ce condamnarea și sentința au devenit active (*Delcourt*), cum ar fi:

- ✧ cerere de eliberare pe cauțiune sau condiționat (*X c. Austriei*, dec, 1961.);
- ✧ solicitare pentru reluarea procesului (*Franz Fischer c. Austriei*, dec.);
- ✧ solicitarea de reducere a pedepsei (*X c. Austriei*, dec, 1962.);
- ✧ proceduri după ce reclamantul a fost recunoscut ca fiind neadecvat pentru procesul penal (*Antoine c. Regatului Unit*, dec.);
- ✧ proceduri de stabilire în care închisoare pedeapsa se va executa (*X c. Austriei*, dec, 1977.);
- ✧ realizarea clasificării pe criteriul securității deținuților (*X c. Regatului Unit*, dec, 1979.);
- ✧ rechemarea unui deținut eliberat condiționat (*Ganusauskas c. Lituaniei*, dec.);
- ✧ extinderea pedepsei unui recidivist prin dispoziția guvernului (*Koendjiharie c. Olandei*).

Articolul 6 este inaplicabil în cadrul procedurilor în fața instanțelor constituționale în cele mai multe sisteme juridice atât timp cât instanțele constituționale decid cu privire la compatibilitatea legislației în mod abstract (*Valašinas c. Lituania*, dec.). Cu toate acestea, articolul 6 poate fi aplicat în cazul în care decizia unei instanțe constituționale este de natură să afecteze rezultatul unui litigiu asupra căruia se aplică articolul 6 (*Olujić*, §§31-43).

Articolul 6 este inaplicabil în cazul încercărilor nereușite de a redeschide procedurile penale sau civile - în baza faptelor noi sau prin intermediul unor proceduri de atac extraordinare sau speciale privind punctele din legislație - care nu sunt accesibile direct pentru individ în mod personal și a cărui executare depinde de puterea de apreciere a unei autorități specifice (*Tumilovich c. Rusiei*, dec).

Articolul 6 nu se aplică atât timp cât autoritățile naționale nu sunt de acord să redeschidă cazul, chiar și în situația în care solicitarea reclamantului pentru redeschidere a fost înaintată în rezultatul hotărârii Curții care a depistat o încălcare a Convenției în legătură cu procedurile interne contestate (*Franz Fischer*, dec.).

Cu toate acestea, odată ce un caz a fost redeschis sau căi de atac extraordinare a fost acordate, garanțiile articolului 6 se vor aplica pentru procedurile judiciare care decurg din acestea (*Vanyan c. Rusiei*, §§56-58).

Dreptul de acces la o instanță

Rezumat

Pentru a pune în aplicare prevederile articolului 6 și pentru a proteja drepturile care sunt mai degrabă practice și efective, decât teoretice și iluzorii, Curtea de la Strasbourg a elaborat următoarele elemente structurale, parte integrantă a "dreptului la o instanță":

- ✧ accesul la o instanță;
- ✧ finalitatea hotărârilor judecătorești;
- ✧ executarea la timp a hotărârilor judecătorești;

Dreptul de acces la o instanță este un drept calificat (Ashingdane) și ia forme destul de diferite în sferile civile și penale.

Accesul la o instanță

Rezumat

Dreptul de acces la o instanță este preocupat de 4 categorii de probleme principale:

- ✧ absența sau imposibilitatea reclamantului de a face față unei acțiuni civile (*Golder*) sau recursului penal (*Papon c. Franței*, §§90-100), sau de a obține o hotărâre judecătorească (*Ganci*);
- ✧ obstacole procedurale cu privire la acces, cum ar fi termenele limită (*Hadjianastassiou c. Greciei*, §§32-37) și cheltuielile de judecată (*Kreuz c. Poloniei*, §§52-67);
- ✧ obstacolele practice cu privire la acces, cum ar fi lipsa de asistență juridică (*Airey c. Irlandei*, §§22-28);
- ✧ imunitatea pârâților civili (*Osman*);

Calitatea procesuală activă, revendicarea despăgubirilor și stabilirea hotărârii judecătorești

Acest statut prevede dreptul de a depune o cerere la un tribunal cu jurisdicție pentru a examina punctele factuale și de drept relevante pentru litigiul în cauză, în vederea adoptării unei decizii cu caracter obligatoriu (*Le Compte, Van Leuven și De Meyere*, §§54 - 61). În același timp, articolul 6 nu presupune drepturi de fond (pentru a obține despăgubiri, de exemplu); un drept revendicat în instanță trebuie să aibă o bază în dreptul intern și reclamantul ar trebui să aibă un interes personal în rezultatul procedurilor, adică, cazul nu ar trebui să fie controversat.

Dreptul de acces la o instanță își are originea în principiul de drept internațional care interzice negarea justiției (*Golder*).

Acesta se aplică atât în cadrul procedurilor "civile" cât și în cadrul celor "penale" (*Deweert*, §§48-54).

Acesta implică dreptul de a obține o hotărâre judecătorească (*Ganci*).

Există o anumită suprapunere între acest drept și dreptul la un "tribunal stabilit prin lege", în măsura în care ambele au nevoie de acces la o instituție judiciară capabilă să adopte decizii cu caracter obligatoriu și nu doar concluzii cu caracter de recomandare (Bentham, §§40-43).

În cazul în care o decizie care afectează "drepturile civile" sau o acuzație de ordin "penal" este înaintată de către un organ administrativ, disciplinar sau executiv trebuie să existe un drept structural de apel la unui organ judiciar în cadrul dreptului intern - capacitatea de a aplica pentru cel puțin o etapă de revizuire în instanță constituie o cerință autonomă a articolului 6 (*Albert și Le Compte*, §§25-37).

În același timp, articolul 6 nu prevede în esență dreptul de a face apel la o instanță superioară de la o decizie a unei instanțe inferioare; numai în cazul în care procedura internă prevede un astfel de drept, prevederile articolului 6 se vor aplica la stadiile superioare ale jurisdicției curții - capacitatea de a aplica pentru două sau mai multe etape de revizuire în instanță este, prin urmare, o cerință non-autonomă a articolului 6 (*Delcourt*; dar a se vedea *Gorou (nr. 2) c. Greciei*, §§27-36, în care Marea Cameră a examinat în temeiul articolului 6 refuzul procurorului de a înainta un recurs în interesul legii, chiar dacă dreptul elen nu a furnizat reclamantului o posibilitate directă de a obține revizuirea recursului, lăsând acest fapt la discreția procurorului).

Dreptul la o decizie motivată - chiar dacă uneori este examinată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului din perspectiva "echității" procedurilor (*Hirvisaari c. Finlandei*, §§30-33)⁷ - intră structural în cadrul conceptului de a avea dreptul la o instanță deoarece necesită, de asemenea, stabilirea aspectelor factuale și de drept relevante invocate de către reclamant într-un anumit caz (*Chevrol*, §§76-84).

Dreptul de a revendica o despăgubire pentru prejudiciu material și moral a fost considerat o parte componentă a dreptului de acces la o instanță în ceea ce privește aspectele civile, atât pentru solicitanții individuali cât și pentru cei corporativi (*Živilinskas c. Lituaniei*, dec.), când s-a făcut referire *mutatis mutandis* la cazul *Comingersoll SA c. Portugaliei* [CG], §35). Cu toate acestea, este de competența instanțelor naționale să stabilească capacitatea persoanei de a face uz de acest drept și suma pentru daune; articolul 6 consideră doar dacă această chestiune a fost abordată într-o manieră arbitrară sau nerezonabilă în totalitate (*Zivilinskas*).

Dreptul de acces la un tribunal este calificat în felul următor: este permis statelor de a impune restricții privind posibilele părți litigabile, atâta timp cât aceste restricții urmăresc un scop legitim, sunt echitabile și nu se aplică într-un domeniu larg încât să distrugă însăși esența dreptului (*Ashingdane*). Problema se rezumă la faptul dacă restricțiile acceptate în temeiul articolului 6 trebuie neapărat să fie de natură "legală", chiar dacă unele cazuri sugerează că acestea ar trebui să întrunească neapărat acest caracter (*Kohlhofer și Minarik c. Republicii Cehe*, §§91-102).

Orice dispoziție legală care permite marja de apreciere executivă în ceea ce privește restricționarea în sine și urmează să faciliteze intentarea unei acțiuni în instanță trebuie să facă marja de apreciere obiectul pentru controlul judiciar (*Tinnely*, §§72-79).

---

⁷ A se vedea, de asemenea, mai jos, la pagina 70, Dreptul la o decizie motivată și dovezi fiabile.

Cu cât mai îndepărtată legătura dintre acțiunile presupuse sau activitatea propriu-zosă a unui inculpat, pe de o parte, și drepturile și obligațiile reclamantului generate de dreptul privat, pe de altă parte, cu atât e mai puțin probabil faptul că Curtea Europeană a Drepturilor Omului va găsi o încălcare a dreptului de acces la o instanță, în cazul în care într-adevăr se constată aplicabilitatea în totalitate a articolului 6 (*Schreiber și Boetsch*).⁸

---

⁸ A se vedea, de asemenea, mai sus, la pagina 13, Drepturile și obligațiile civile.

Restricțiile privind accesul la o instanță: încălcări

Imposibilitatea deținutului acuzat de agresiune în penitenciar să intenteze o acțiune de defăimare (*Golder*).

Nici un răspuns din partea unei instanțe naționale privind problemele relevante de fapt și de drept invocate de reclamant într-o cauză civilă, precum și aprobarea nemotivată din partea instanței a unui aviz al autorităților executive cu privire la fondul cauzei (*Chevrol*).

Imposibilitatea unui inginer de a intenta o acțiune de judecată pentru a-și recupera taxele din cauza prevederii care constată că o organizație profesională trebuie să înainteze o asemenea cerere în numele său (*Philis c. Grecia*).

Imposibilitatea de a intenta un recurs în casație într-o cauză penală dacă o persoană nu sa predat pentru a fi arestată (*Papon*).

Un caz în care un reclamant, un acționar minoritar al unei societăți, care nu a putut fixa prețul acțiunilor sale într-o situație forțată de vânzare cauzată de acționarii majoritari decât apelând la un organism de arbitraj ad-hoc, definit într-un contract încheiat între societate și acționarul majoritar, întrucât acest organism de arbitraj nu a deținut

caracteristicile unui tribunal stabilit legal (*Suda c. Republicii Cehe*).

Inculpatul penal convins de către autorități să retragă un recurs în temeiul falselor asigurări privind acordarea unei pedeapse mai blânde decât cea impusă de către instanța de judecată (*Marpa Zeeland BV și Metal Welding BV c. Olandei*).

Incapacitatea unui acționar unic și director general al unei societăți de a contesta un ordin de lichidare a societății, în cazul în care acest drept aparținea doar unui reprezentant ad-hoc (*Arma c. Franței*).

Imposibilitatea reclamantului de a face o fotocopie ale unor documente importante din posesia pârâtului, lipsindu-l de posibilitatea de a prezenta în mod eficient cazul său (*KH și alții c. Slovaciei*; dar acest caz ar putea fi, probabil, mult mai potrivit de urmărit din perspectiva cerinței egalității părților; a se vedea mai jos, la pagina 48).

Chiar și în cazul în care articolul 6 nu este încălcat sau este inaplicabil, alte prevederi ale Convenției ar putea intra în forță, oferind drepturi comparabile cu cel de acces la un o instanță, cum ar fi garanțiile oferite victimelor infracțiunilor prin obligația pozitivă de a li se proteja viața (*Osman*, §§115-122) și de a investiga moartea cauzată (*Paul și Audrey Edwards c. Regatului Unit*, §§69-87) în conformitate cu articolul 2; a proteja de tratament inuman și pentru a investiga acestea în temeiul articolului 3 (*Z și alții c. Regatului Unit*); a proteja viața de familie și casa (de exemplu, *Fadeyeva c. Rusiei*, §§116-134, în legătură cu insuficiența căilor de atac interne în restabilirea domiciliului într-un spațiu ecologic periculos); sau a garanta dreptul la o cale de atac efectivă (ca urmare a domeniului de aplicare limitat al controlului jurisdicțional al sistemelor legale care urmăresc a crește traficul aerian în vecinătatea caselor reclamanților (*Hatton c. Regatului Unit* [CG], §§116-130) .

Restricțiile privind accesul la o instanță: exemple care nu constituie o încălcare

Limitarea permanentă a pacienților cu deficiențe mentale de a intenta o acțiune pentru prejudiciile cauzate de personalul medical pentru faptele din neglijență sau rea-voință – inclusiv o limită privind răspunderea personalului medical în cazul în care calitatea procesuală activă a fost permisă (*Ashingdane*).

Refuzul de a numi un tutore pentru o persoană cu deficiențe mentale în scopul de a intenta o acțiune considerată a nu avea șanse de succes, în cazul în care pacientul cu dizabilitate nu a putut intenta de unul singur o astfel de acțiune (*X și Y c. Olandei*, 1985).

Restricțiile privind accesul - din cauza obligației de a obține o permisiune specială de la un judecător pentru a intenta o acțiune – în scopul prevenirii abuzului de proceduri legale din partea unei părți litigante ofensatoare (*H. c. Regatului Unit*, 1985).

Restricții privind accesul individual din partea acționarilor unei societăți naționalizate - ca urmare a cerinței de a alege un reprezentant al tuturor acționarilor care urmează să fie recunoscut în calitate de parte implicată în proces - în scopul de a evita multitudinea de reclamații de același fel (*Lithgow și alții*, dar a se vedea și *Philis*).

Imposibilitatea unui membru al parlamentului de a cere continuarea procedurii penale împotriva sa, suspendată din cauza imunității sale parlamentare (*Kart c. Turciei*).

Problema ce ține de adecvarea daunelor pecuniare și morale acordate de către instanțele judecătorești naționale nu va ridica chestiunea de aplicabilitate a Articolului 6 în cazul în care instanțele naționale nu au rezolvat problema într-o manieră arbitrară sau integral nerezonabilă (*Živulinskas*, dec.).

Impedimente procedurale: termenele limită, cheltuielile de judecată, jurisdicția și alte formalități

Este acceptabil, în principiu, să se stabilească restricții procedurale și prevederi în cadrul dreptului intern în scopul bunei administrări a justiției; însăși esența dreptului de acces la instanță nu ar trebui, totuși, să fie afectată (*Hadjianastassiou*, §§32-37).

Un reclamant trebuie să demonstreze diligență considerabilă pentru a se conforma cu cerințele procedurale ale dreptului intern, cum ar fi termenele limită pentru recurs (*Jodko c. Lituaniei*, dec).

Nu este clar dacă există un drept cum ar fi cel de a fi informat printr-o hotărâre judecătorească în ceea ce privește termenele limită aplicabile pentru un recurs; dar un astfel de drept poate exista în cazul în care există două termene limită concurente prevăzute de legislația națională - cum ar fi unul în ceea ce privește recursul în sine și altul în ceea ce privește timpul alocat pentru a susține recursul (*Vacher c. Franței*, §§22-31)⁹, sau în cazul în care Curtea de Apel nu reușește să informeze un reclamant despre termenul limită pentru a găsi un nou avocat, atunci când fostul avocat din oficiu a refuzat să prezinte reclamantul în recurs (*Kulikowski c. Poloniei*, §§60-71).

⁹ A se vedea, de asemenea, mai jos, la pagina 85, Timpul și înlesnirile necesare pentru pregătirea apărării.

Pentru un inculpatul arestat într-o cauză penală se poate cere manifestarea stăruinței considerabile în găsirea de motive în baza deciziei instanței dacă se intenționează să se facă recurs; nu există nici un drept, cum ar fi cel de a fi în posesia unei decizii scrise (Jodko, dec.)¹⁰. Cu toate acestea, în cazul în care dreptul intern stabilește în mod clar o responsabilitate a autorităților competente pentru a îndeplini o hotărâre judecătorească, dreptul de apel nu poate fi negat unui reclamant, dacă întârzierile sunt cauzate de către autoritățile de exercitare a obligațiilor în cauză, chiar dacă documentarea asupra unei decizii inferioare din alte surse a fost teoretic posibil pentru reclamant (*Davran c. Turciei*, §§31-47).

Normele procedurale interne pot solicita în plus ca o acțiune sau un recurs, inclusiv argumentele sale factuale și de drept, să fie scrise de către reclamant, în conformitate cu un anumit format. Cu toate acestea, această cerință nu ar trebui să ducă la un formalism excesiv, iar instanțele judecătorești naționale ar putea solicita o anchetă amănunțită pentru a se pronunța *motu proprio* asupra temeiniciei argumentelor reclamantului, chiar dacă acestea nu au putut fi formulate într-o manieră absolut clară sau precisă (*Dattel (nr. 2) c. Luxemburgului*, §§36-47).

---

¹⁰ A se vedea, de asemenea, mai jos, la pagina 57, Caracterul public al hotărârilor judecătorești.

Restricțiile excesive privind accesul la o instanță

Obligația de a achita o sumă semnificativă de bani drept taxă judiciară, constituind o parte din solicitările de ordin civil pentru prejudiciile împotriva pârâtului, o autoritate de stat (*Kreuz*, dar a se vedea *Schneider c. Franței*, dec.).

Incapacitatea de a avea un termen-limită prelungit pentru un recurs deplin sau un recurs complementar, în cazul în care un răspuns în formă scrisă a deciziei contestate, cu explicația dată, a fost obținut mai târziu de o lună de la pronunțarea în decursul perioadei efective, și acest fapt presupune acțiuni înaintate după expirarea termenului limită de cinci zile alocate de lege pentru recurs (*Hadjianastassiou*, dar a se vedea, de asemenea, *Jodko* de mai jos).

Recursul în casație înaintat la timp dar respins pe motiv că reclamantul nu a reușit să-l susțină într-un termen-limită necesar, având în vedere lipsa de cunoștințe de către reclamant a existenței a două termene limită concurente pentru înaintarea recursului în casație, pe de o parte, și de a prezenta motivele pentru susținerea acestuia, pe de altă parte (*Vacher*).

Nerespectarea de către Curtea de Apel a cerinței de a informa pârâtul nereprezentat asupra unui nou termen limită pentru găsirea unui avocat pentru a înainta un recurs (*Kulikowski*).

Acțiune intentată de către un ONG de mediu care a contestat permisiunea de planificare urbană nefondată pe motivul că agenții responsabili nu au descris faptele cauzei, întrucât Curtea a luat cunoștință de faptele din acțiunea anterioară (*L'Erablière ASBL c.*

Belgiei).

Acțiunea nepermisă pe motiv că a fost "imposibil de a înțelege sensul și domeniul ei de aplicare" - încălcarea găsită în insuficiența dezvăluirilor din anchetă efectuată de către instanța *proprio motu* în plângerea formulată vag (*Dattel* (nr. 2) *c. Luxemburgului*).

Incapacitatea unui inculpat implicat în aspecte civile să înainteze recurs fără să achite o sumă foarte importantă acordată reclamantului în prima instanță; hotărârea rezultată în primă instanță fiind imediat executată (*Chatellier*).

Cerința pentru un reclamant implicat în aspecte civile în cadrul procedurilor penale - întreruptă în temeiul termenului de prescripție - de a intenta un nou caz în fața instanțelor civile (*Atanasova c. Bulgariei*).

Refuzul instanței de a accepta o acțiune colectivă, în format electronic; dacă materialele tipărite s-ar fi ridicat la 42 de milioane de pagini (*Lawyer Partners, ș.a. c. Slovaciei*).

Refuzul, pentru nici un motiv aparent temeinic, de a accepta spre examinare în recurs declarațiile unei părți (*Dunayev c. Rusiei*).

Continuarea procedurilor civile poate fi condiționată de realizarea anumitor cerințe procedurale de către reclamant, cum ar fi prezența personală. Cu toate acestea, refuzul curții de apel să ia în considerație un recurs în cazul în care reclamantul a fost absent pentru o zi din cauza unei boli, în timp ce avocatul său a fost prezent, a fost considerat a fi o "sanctiune deosebit de rigidă și apăsătoare", contrar articolului 6§1 (*Kari-Pekka Pietilainen c. Finlandei*, §§29-35).

Obligația de a achita taxa pentru serviciile judiciare, cum ar fi taxa de timbru în cazurile civile, este echivalentă cu dreptul de acces la o instanță, atât timp cât aceasta nu afectează esența sa (*Kreuz*).

O taxă judiciară semnificativă cerută unui reclamant implicat în aspecte civile și care urmează să fie plătită în avans va fi în conformitate cu articolul 6 în cazul în care pârâtul este o persoană privată și în cazul în care o legătură între taxa judiciară de timbru și valoarea creanței pentru daunele materiale se face prin cerințele legii (*Jankauskas c. Lituaniei*, dec.). Dar o taxă mai mare poate încălca dreptul de acces la o instanță în cazul în care aceasta implică autoritatea de stat drept parte litigantă (*Kreuz*) sau atunci când o parte din suma prevăzută pentru prejudiciul moral este solicitată în taxa judiciară (*Jankauskas*, dec.).

Restricțiile privind accesul la o instanță - considerate adecvate

Impunerea prin lege, în principiu, a diverselor restricții formale pentru a intenta o acțiune sau un recurs în scopul buneii administrări a justiției, cum ar fi necesitatea de a depune o contestație la instanța corespunzătoare (*PPM "Golub" c. Ucrainei*), precum și diverse termene limită pentru recurs (*Stubbings și alții c. Regatului Unit*).

Termenul limită pentru recurs pierdut din cauza lipsei de diligență din partea reclamantului în încercarea de a obține un răspuns în formă scrisă privind decizia instanței judecătorești contestate (*Jodko*, dec.).

Solicitarea sumei semnificative pentru taxa judiciară de timbru, reprezentând 5% din suma solicitată pentru daunele materiale în decursul procedurilor cu privire la defăimare, când nu există nici o taxă judiciară de timbru pentru suma destinată compensațiilor morale pretinse de reclamant (*Jankauskas*, dec.).

Valoarea taxei judiciare în relație cu creanța pentru daunele materiale, chiar dacă e probabil că reclamantul va primi mult mai puțin decât a pretins ca urmare a insolvenței debitorului (*Urbanek c. Austriei*).

Amenzi pentru viteză excesivă care trebuie să fie depuse în prealabil de către reclamant, în scopul de a facilita atacarea în instanța de judecată - având în vedere frecvența recursurilor pentru depășirea vitezei și necesitatea de a preveni suprasolicitarea secțiilor de poliție (*Schneider*, dec, dar a se vedea, de asemenea, *Kreuz*).

Unui reclamant implicat într-o cauză civilă sau inculpatului care pierde un caz i se poate cere să acopere cheltuielile părții câștigătoare. Acest lucru nu este contrar articolului 6§1 cu condiția că instanțele judecătorești naționale au luat în considerație resursele financiare ale părților implicate, precum și faptul că valoarea fixată nu este interzisă (*Collectif national d'informații et d'oposiție à l'usine Melox - Collectif Melox et Mox opri c. Franței*, §§13-16).

În principiu, instanțele naționale sunt mai bine plasate să definească dacă sunt sau nu sunt competente să judece cauza. Refuzul unei instanțe de a accepta o cerere în temeiul lipsei de competență teritorială sau de fond asupra unui litigiu nu va încălca dreptul reclamantului la o instanță; cu toate acestea, în cazul în care o instanță trimite cazul unei alte instanțe care nu are în mod vădit competența necesară, problema privind accesul ar putea apărea (*Zylkov c. Rusiei*, §§23-29).

Impedimente de ordin practic: lipsa asistenței juridice

Nu există nici un drept, cum ar fi cel de asistență juridică în materie civilă, iar o cerință individuală de a se acorda asistență juridică în cauzele civile este formulată numai în cazul în care (*Airey*, §26):

- ✧ procedurile interne obligă un reclamant să fie reprezentat de un avocat înaintea unui anumit nivel de jurisdicție (mai mare), cum ar fi curtea de casație; sau
- ✧ se atestă complexitatea procedurii sau a cauzei.

Accesul efectiv la o instanță poate fi realizat prin asistență juridică gratuită, precum și prin simplificarea procedurilor care implică o autoreprezentare în cauzele civile (*Airey*, §26).

În plus, în cazul în care statul a creat pe cont propriu un sistem de asistență juridică în chestiunile civile, orice refuz de asistență judiciară va fi considerat o interferență de acces la o instanță (cerința non-autonomă); cu toate acestea, nu va fi nici o încălcare a acestui drept atât timp cât statul a creat o schemă eficientă pentru a determina care cazuri beneficiază de asistență juridică și care nu, Convenția lăsând o marjă de apreciere destul de largă pentru ca statele să decidă cu privire la categoriile relevante (*Granger c. Regatului Unit*, §§43 - 48).

Restricțiile excesive în ceea ce privește acordarea de asistență juridică

Întârziere substanțială în permiterea accesului unui prizonier la consiliere juridică în vederea instituirii procedurilor pentru vătămarea corporală (*Campbell și Fell*).

Refuzul de asistență juridică pentru reclamantul sărac în cadrul unor proceduri de divorț, în cazul în care autoreprezentarea a fost imposibilă (*Airey*, dar se vedea, de asemenea, *Webb și Granger* mai jos).

Obstacolele practice cu care se confruntă reclamantul în judecata contra unui avocat în rezultatul mai multor avocați din oficiu care s-au retras din caz deoarece nu erau dispuși să participe la proces împotriva colegului lor (*Bertuzzi c. Franței*).

Asistența juridică refuzată de către o instanță, fără o audiere preliminară, refuzul nu a fost supus recursului (*Bakan c. Turciei*).

Restricțiile neconsiderate a fi excesive în ceea ce privește acordarea de asistență juridică

Refuzul de asistență juridică într-un caz civil pe motivul lipsei perspectivei de succes sau din cauza naturii frivole sau vexatorii a reclamației (*Webb*, dec.).

Excluderea legală a anumitor tipuri de litigii civile din schema de asistență juridică (*Granger*).

Impunerea de amenzi mici pentru a descuraja părțile litigante conflictuoase de la depunerea cererilor neîntemeiate de rectificarea hotărârilor judecătorești (*Toyaksi și alții c. Turciei*).

Sisteme de reprezentare judiciară obligatorie în fața celor mai înalte instanțe - în care persoanele nereprezentate nu pot apela la un nivel superior de jurisdicție - nu sunt, de fapt, contrare articolului 6§1 (*Webb c. Regatului Unit*, dec.) și ar trebui să fie însoțite de garanții procedurale împotriva arbitrariului. Astfel, în cazul în care un avocat care prestează asistență juridică a refuzat să sesizeze Curtea de Casație, fiind convins că există puține șanse de succes, decizia avocatului trebuia prezentată în formă scrisă pentru ca motivele sale să fie stabilite (*Staroszczyk c. Poloniei*, §§121-139).

Imunitatea inculpatului în cauzele civile

Statutul cu privire la imunitate de care se bucură anumite autorități naționale sau străine în acțiunile civile este destul de vag, deoarece în unele cazuri similare intentate împotriva Regatului Unit, de exemplu, Curtea a constatat o încălcare a articolului 6 (*Osman*); în altele nu s-a depistat nici o încălcare (*Z și alții c. Regatului Unit*); în timp ce în altele articolul 6 este inaplicabil în totalitate (*Roche*).¹¹

Cele mai mari instanțele naționale se bucură de o marjă de apreciere destul de semnificativă pentru a stabili dacă o astfel de reclamație are o bază în dreptul intern și, în consecință, dacă articolul 6 poate fi considerat aplicabil, după caz, în timp ce Curtea va avea nevoie de motive puternice să anuleze concluziile fixate (*Roche*).

---

¹¹ A se vedea, de asemenea, mai sus, la pagina 11, Conflict de drept în baza legislației naționale.

Aplicarea în practică a imunității în mod neechitabil

Imunitatea de care se bucură poliția în ceea ce privește o acțiune în răspundere delictuală, cum este neglijența în ceea ce privește funcția de investigare, având în vedere pretinsul eșec de a proteja viața și sănătatea unei familii hărțuite de către o persoană cu deficiențe mentale (*Osman*, dar a se vedea, de asemenea, *Z și alții c. Regatului Unit*).

Membrii al parlamentului care beneficiază de imunitate în legătură cu declarațiile lipsite de orice legătură strânsă cu activitățile parlamentare (*Cordova c. Italiei*, dar a se vedea, de asemenea, *A c. Regatului Unit*).

Acțiuni civile împotriva unui membru al parlamentului în legătură cu declarația sa publică, nepermisă de către o instanță pe motiv de imunitate a pârâtului, în pofida faptului că declarația a fost făcută în afara contextului dezbaterii parlamentare (*C.G.I.L. și Cofferati*).

Imunitatea de care se bucură o ambasadă străină în vederea unei pretense concedieri de natură discriminatorie, având în vedere, în esență, relațiile contractuale de drept privat (*Cudak c. Lituaniei* [CG]; *Sabeh El Leil c. Franței*, dar a se vedea, de asemenea, *Fogarty*).

În cazul în care articolul 6 este aplicabil, trebuie să se facă distincție între imunitate funcțională - și anume imunitatea pentru anumite proceduri, cum ar fi cea acordată poliției în ceea ce privește funcția de investigare (*Osman*), precum și imunitatea structurală mai generală legată de răspunderea juridică, cum ar fi statutul de care se bucură o ambasadă străină (*Fogarty*) sau un alt stat (*al-Adsani*, §§52-67); preferabil ca imunitatea să fie mai degrabă funcțională decât structurală: natura litigiului, dar nu statutul juridic al părților, trebuie să stabilească dacă imunitatea este justificată (*Fogarty*, §§32-39).

Un raport rezonabil de proporționalitate este realizat în evaluarea actelor invocate de către reclamant, pe de o parte, și necesitatea de a proteja un anumit inculpat în baza unui scop legitim urmărit de stat, pe de altă parte (*Osman*, §147).

La evaluarea unei astfel de proporționalități o marjă de apreciere este acordată statului pârât (*Fogarty*, §§32-39). În pofida acestei marje, Curtea este și mai mult dornică de a revizui diverse decizii ale autorităților naționale - inclusiv cele parlamentare - dacă imunitatea este sau nu este justificată (a se vedea *C.G.I.L. și Cofferati c. Italiei*, §§63-80, în care Curtea a fost de acord cu Camera Deputaților din Italia pentru a stabili dacă o declarație a unuia dintre membrii săi a fost sau nu a fost făcută în exercitarea funcțiilor sale în calitate de deputat).

Aplicarea în practică a imunității - considerată echitabilă

Imunitatea de care se bucură autoritatea locală în cazul acțiunii în neglijență în ceea ce privește eșecul său de a lua măsuri pozitive pentru a priva câțiva copii de grija părinților abuzivi (*Z și alții c. Regatului Unit*, dar, de asemenea, a se vedea *Osman*).

Imunitatea derivată în cazul declarațiilor făcute în cursul dezbaterilor parlamentare în camerele legislative, menite să protejeze interesele Parlamentului ca un tot întreg, spre deosebire de cele ale parlamentarilor făcute în mod individual (*A c. Regatului Unit*, 2002, dar a se vedea, de asemenea, *Cordova și C.G.I.L. și Cofferati*).

Imunitatea de care se bucură o ambasadă străină, în contextul practicilor discriminatorii de recrutare, având în vedere, în esență, relații de drept public (*Fogarty*, dar se vedea, de asemenea, *Cudak și Sabeh El Leil*).

Imunitatea statului străin în fața acțiunii de revendicare a despăgubirilor pentru pretinsa tortură care a avut loc în această țară străină, având în vedere, printre altele, anumite considerații practice, cum ar fi imposibilitatea de a obține în cele din urmă executarea oricărei decizii pasibile (*Al-Adsani*).

Incapacitatea de a da în judecată un judecător pentru deciziile luate de acesta în calitate de instanță într-un alt set de proceduri judiciare (*Schreiber și Boetsch; Esposito c. Italiei*, dec.; a se vedea, de asemenea, mai sus, pagina 13).

În timp ce Convenția ar trebui "în măsura în care este posibil să fie interpretată ținând cont și de alte norme de drept internațional", inclusiv alte angajamente internaționale ale statului pârât, nu poate fi exclus faptul că cerințele Convenției pot fi anulate (*Fogarty*, §§32-39).

Evaluarea de proporționalitate a imunității presupune echilibrarea prezenței ce presupune părți concurente de interes public, în scopul prevenirii imunității totale, în care natura litigiului, miza reclamantului, precum și gravitatea presupusului act sau omisiuni din partea pârâtului trebuie să fie luate în considerație (*Osman*, §151).

La sfârșitul zilei, chiar și o imunitate funcțională poate încălca articolul 6 în cazul în care este interpretat în mod prea abstract de către autoritățile naționale (*Osman*), în timp ce până și o imunitate structurală poate fi realizată în temeiul articolului 6 în cazul în care, printre alte motive, nu ar fi nici un rezultat practic, permițând o astfel de acțiune (*Al-Adsani*).

Finalitățile hotărârilor judecătorești – *res judicata*

Res judicata presupune că odată ce o hotărâre civilă sau o achitare de ordin penal a devenit definitivă, ea trebuie să devină obligatorie instantaneu și nu ar trebui să existe niciun risc de a fi anulată (*Brumarescu*).

Acest drept își are originea în principiul securității juridice (*Ryabykh c. Rusiei*, §§51-58). Principalele exemple de încălcare a acestei dispoziții implică intervenții prin recurs extraordinar sau special din partea diverșilor funcționari de stat aflați în poziții înalte, cu scopul de a reexamina cazul după termenele limită prin care un recurs în condiții obișnuite s-a putut realiza (*Brumărescu, Ryabykh*).

Puterea instanței superioare de recurs ar trebui să fie exercitată, în principiu, prin intermediul unor etape obișnuite de apel și proceduri de casație cu un număr limitat de cazuri și termene limită previzibile (*Ryabykh*; a se vedea, de asemenea, *OOO "Link Oil SPB" c. Rusiei*, dec.).

Căile de atac extraordinare trebuie să fie strict limitate la circumstanțe foarte convingătoare și ele nu ar trebui să devină un recurs deghizat: simpla posibilitate de a exista două puncte de vedere cu privire la subiectul de drept nu este un motiv pentru reexaminare (*Ryabykh*). Cu toate acestea, o condamnare penală poate fi anulată în urma unei reexaminări extraordinare, cu condiția ca anularea este justificată de un neajuns serios în acțiunea originară (*Lenskaya c. Rusiei*, §§36-44).

Statele nu trebuie să influențeze stabilirea judiciară a unui litigiu prin adoptarea unei noi legislații. Chiar dacă o intervenție legislativă care predetermină rezultatul unui dosar aflat pe rolul instanței poate fi justificată de "temeiuri convingătoare de interes general", în principiu, motivele financiare nu pot justifica o astfel de intervenție (*Arnolin c. Franței*, §§73-83). În același timp, nu există nici o încălcare a principiului securității juridice în cazul în care o parte pierde cazul drept urmare a unei modificări în jurisprudența referitoare la normele de procedură, care au fost realizate în timp ce acțiunea era încă în curs de desfășurare (*Legrand c. Franței*, §§39-43).

Un caz poate fi redeschis pe motivul circumstanțelor noi descoperite; cu toate acestea, o nouă legislație adoptată cu efect retroactiv nu poate face față la astfel de "circumstanțe" (*Maggio și alții c. Italiei*, §§44-50; *CSM Scanner de l'Ouest Lyonnais și alții c. Franței*, §§29-34). Orice componentă a noii legislații ar trebui, în principiu, să se aplice numai pentru viitoarele raporturi juridice.

Principiul *res judicata* în sine nu impune instanțelor judecătorești naționale să urmeze precedentele în cazuri similare; realizarea coerenței dreptului necesită timp iar perioadele de conflict în jurisprudență pot fi, prin urmare, tolerate fără a submina securitatea juridică. Acest fapt denotă că două instanțe, fiecare, cu domeniul său de competență, pot decide cazuri similare (în baza faptelor și dreptului) ajungând la concluzii divergente, dar cu toate acestea raționale și motivate (*Nejdet Şahin și Perihan Şahin*, §§61-96).

Executarea la timp a hotărârilor judecătorești definitive

Acest drept rezultă din principiul efectivității în scopul prevenirii unei victorii Pyrrhus pentru reclamant într-un caz în care nici o plângere în ceea ce privește inechitatea procedurilor nu a fost prezentată (*Hornsby*).

Statul nu poate menționa lipsa de fonduri drept scuză pentru a nu-și onora o datorie rezultată în urma unei hotărâri prevăzute pentru o cauză împotriva unei autorități de stat (*Burdov c. Rusiei*, §§34-38). Cu toate acestea, lipsa de fonduri poate justifica neexecutarea unei hotărâri judecătorești definitive împotriva unei persoane fizice sau a unei companii (*Bobrova c. Rusiei*, §§16-17). În astfel de litigii "orizontale" (în care părțile antrenate în conflict sunt private) rolul autorităților este de a asista în mod rezonabil reclamantii care au avut câștig de cauză în executarea hotărârii judecătorești în favoarea lor, dar nu de a garanta executarea sa în toate circumstanțele (*Fuklev c. Ucrainei*, §§84-86).

Încălcarea dreptului la executare

Lipsa achitării compensației stabilită de către instanțele judecătorești naționale împotriva autorităților de securitate socială, în pofida ordinului de execuție obținut de reclamant aproximativ șase ani mai târziu (*Burdov*).

Refuzul autorităților de a executa o hotărâre judecătorească care prevede sistarea centralelor termice (*Okuy și alții c. Turciei*).

Întârzierea de șapte ani a autorităților de a respecta o decizie de planificare, încheiată în favoarea reclamantilor (*Kyrtatos c. Greciei*).

Imposibilitatea de a pune în aplicare, după mai bine de opt ani, hotărârea instanței prin care se obligă ca autoritățile să atribuie un lot de teren drept compensare în temeiul legislației interne speciale privind restituirea drepturilor de proprietate (*Jasiūniene, dar vezi Užkurėlienė*).

Imposibilitatea de a elibera reclamantul din detenție în urma achitării (*Assanidze c. Georgiei*).

Această garanție este autonomă față de cerințele dreptului intern. O încălcare a termenelor limită interne în ceea ce privește executarea nu implică o încălcare a articolului 6. O întârziere în executare poate fi acceptată pentru o anumită perioadă de timp, cu condiția că aceasta nu afectează esența dreptului de acces la un tribunal (*Burdov*).

Criteriile pentru evaluarea adecvării unei întârzieri în condițiile executării unei hotărâri judecătorești nu sunt echivalente cu cerințele mai stricte ale unui "termen rezonabil"; verificarea ulterioară se aplică numai în contextul procedurilor judiciare care determină disputa în sine¹², deși unele elemente, cum ar fi complexitatea cauzei și comportamentul părților, sunt relevante în ambele verificări (*Užkurėlienė și alții c. Lituaniei*, §§31-37).

¹² A se vedea, de asemenea, la pagina 73, Judecarea cauzelor într-un termen rezonabil.

Întrucât punerea în aplicare a unei hotărâri judecătorești în ceea ce privește acordarea unui lot de teren implică mai mult decât o singură acțiune cum ar fi achitarea unei sume (ca în cazul *Burdov*), întârzieri destul de lungi în executare pot fi acceptate în temeiul articolului 6 în cazurile anterioare (*Užkurėlienė*).

În contextul neexecutării hotărârilor pentru anumite țări, acesta constituie unul dintre puținele domenii (până în prezent) în care problemele recurente au fost tratate apelând la o hotărâre-pilot prin care o problemă sistemică poate fi depistată și diverse măsuri - inclusiv cele legislative - ar putea fi solicitate de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului spre a fi executate de către statul pârât într-un interval de timp limitat (*Burdov (nr. 2) c. Rusiei*, §§125-146).

Nici o încălcare a dreptului la executare

Întârziere de patru ani în aplicarea deciziei instanței în urma procedurilor de restituire a terenurilor, având în vedere complexitatea măsurile necesare pentru a fi luate și atitudinea oarecum duplicitară a reclamantilor în proces (*Užkurėlienė*; a se vedea, de asemenea, *Jasiūnienė*).

Nerespectarea de către stat a achitării sumelor fixate în favoarea reclamantului de către instanțele judecătorești naționale împotriva inculpatului privat în stare de faliment (*Shestakov*, dec.).

Tribunal independent și imparțial, instituit prin lege

Rezumat

Acest drept cuprinde trei caracteristici principale solicitate de un organ judiciar, unele dintre ele câteodată se suprapun reciproc:

- ✧ tribunal "stabilit prin lege" (*H. c. Belgiei*);
- ✧ tribunal "independent" (*Campbell și Fell*, §§78-82);
- ✧ tribunal "imparțial" (*Piersack c. Belgiei*, §§30-32);

În cazul în care un organism profesional, disciplinar sau executiv nu se supune cerințelor de mai sus, articolul 6 se va respecta în continuare cu condiția că reclamantul va dispune de acces ulterior la un control jurisdicțional complet cu privire la chestiunile de fapt și de drept (*A. Menarini Diagnostics SRL c. Italiei*, §§57-67).

Cerințele de "imparțialitate", "independență" și "stabilit prin lege" se aplică numai în cazul organelor judiciare.

Poliția sau autoritățile de urmărire penală nu trebuie să fie instituite în mod imparțial, independent sau legal. Cu toate acestea, în cazul în care instituția în care activează judecătorul de investigare sau judecătorul de instrucție există în cadrul sistemului de justiție penală, cerința de imparțialitate poate fi aplicabilă acestei instituții (*Vera Fernández-Huidobro c. Spaniei*, §§108-114); în mod similar, în cazul în care un asistent judiciar al unui șef judecător îndeplinește de facto funcții importante în cadrul procesului de judecare, interesul său personal pentru finalitatea cazului poate afecta imparțialitatea instanței (*Bellizzi c. Maltei*, §§57-62).

Tribunal "instituit prin lege"

În principiu, această dispoziție se referă la faptul dacă o anumită instituție disciplinară sau administrativă care soluționează un litigiu are caracteristicile unui "tribunal" sau "instanță" în sensul autonom al articolului 6, chiar dacă nu este denumit "tribunal" sau "instanță" în sistemul legislației interne (*H. c. Belgiei*, §§50-55). Aceasta constituie singura prevedere a articolului 6 care se referă explicit la dreptul intern, justificând un anumit grad de "legalitate" asigurat de Curte în decursul anchetei. În același timp, există o prezumție puternică că instanțele naționale cunosc mai bune normele de competență și dacă problema jurisdicției este corect discutată la nivel intern, Curtea ar tinde să cadă de acord cu instanțele naționale într-o decizie privind competența de a judeca cauza (*Khodorkovskiy (nr. 2) c. Rusiei*, dec.).¹³

---

¹³ A se vedea, de asemenea, mai sus, la pagina 23, Calitatea procesuală activă, revendicarea despăgubirilor și stabilirea hotărârii judecătorești ; și la pagina 26, Impedimente procedurale: termenele limită, cheltuielile de judecată, jurisdicția și alte formalități .

Instituții care nu constituie "un tribunal instituit prin lege"

Judecători laici aleși să analizeze un caz particular nerespectând cerința legală de a fi aleși prin tragere la sorți și fără fixarea termenelor aplicabile (*Posokhov c. Rusiei*, dar vezi *Daktaras*, dec., pentru o interpretare mai obișnuită a acestei situații).

Dosarul aflat pe rolul instituției atribuit de către președintele instanței pentru sine și soluționat în aceeași zi din motive neclare și prin intermediul lipsei transparenței (*DMD Group*, ș.a.).

În cazul în care legea privind judecătoria laici a fost abrogată și nici o lege nouă nu a fost adoptată, timp în care judecătorii laici au continuat să decidă cazurile în conformitate cu tradiția stabilită (*Pandjigidze și alții*).

Punctul de plecare constituie funcția organismului de a stabili domeniile din competența sa în baza statului de drept (*Belilos c. Elveției*, §§62-73), acesta din urmă desemnând în primul rând lipsa de apreciere nelimitată a executivului (*Lavents c. Letoniei*, §§114-121).

Organismul nu trebuie să fie parte a configurației judiciare ordinare, iar faptul că acesta deține și alte funcții în afara de cea judecătorească nu îl plasează neapărat în afara noțiunii de "tribunal" (*H. c. Belgiei*). Termenul stabilit prin lege are menirea să asigure că instituția judiciară nu se subordonează puterii de apreciere a executivului, chiar dacă aceasta este reglementată prin legea adoptată de parlament.

Membrii instituției nu ar trebui neapărat să fie avocați sau judecători calificați (*Ettl c. Austriei*, §§36-41).

Organismul trebuie să posede competența de a lua decizii cu caracter obligatoriu (*Sramek c. Austriei*, §§36-42), fără a furniza sfaturi blânde sau opinii, chiar dacă acest sfat este de obicei realizat în plan practic (*Bentham*, §§37-44).

Instituții calificate a fi "un tribunal instituit prin lege"

Diverse organe disciplinare profesionale, cum ar fi Consiliul Baroului, în pofida funcțiilor de autoreglementare, administrative, de consiliere, disciplinare și de adjudecare suprapuse (*H. c. Belgiei*).

Instituții militare și cele disciplinare în penitenciare (*Engel*).

Organisme administrative care se ocupă de probleme legate de vânzarea terenurilor (*Ringeisen*) și reforma agrară (*Ettl*).

Organismele de arbitraj care se ocupă de compensarea în cazul naționalizării și achiziționării obligatorii de acțiuni (*Lithgow și alții*).

Un tribunal de muncă prin care un minister s-a dovedit a fi competent să ia măsuri în ceea ce privește constatarea unde ar trebui să fie creat și care constituie jurisdicția sa teritorială, prin intermediul legislației delegate (*Zand*, dec.);

Instanța penală specială, în pofida jurisdicției teritoriale contestate în circumstanțele unei cauze specifice (*Daktaras*, dec., dar, de asemenea, a se vedea *Posokhov* drept exemplu excepțional).

Instanța germană care a judecat o persoană pentru acte de genocid comise în Bosnia (*Jorgic c. Germaniei*).

Tribunal special stabilit pentru judecarea actelor de corupție și crimă organizată (*Fruni c. Slovaciei*).

Competența tribunalului ar trebui să fie definită prin lege; cu toate acestea, nu este necesar ca fiecare detaliu al organizării judiciare trebuie să fie reglementat de legislația primară (*Zand c. Austriei*, dec.). În același timp, este inacceptabil ca poziția și rolul unui judecător să fie reglementată numai prin tradiție (*Pandjikidze și alții c. Georgiei*, §§103-111).

Evaluarea noțiunii de "tribunal instituit prin lege" implică o examinare mai generală a structurii legale prin care este configurată întreaga clasă de instituții în cauză; de regulă, ea nu se referă la examinarea competenței unui organism special în contextul fiecărui caz în parte - cum ar fi reevaluarea legislației interne privitor la competența teritorială sau ierarhică a unei anumite instanțe sau componența băncii de jurați care s-a ocupat de plângerile reclamantului (*Daktaras c. Lituaniei*, dec.; a se vedea, de asemenea, doctrina Instanței a patra).

Doar în unele cazuri excepționale Curtea nu se angajează să examineze noțiunea de "tribunal instituit prin lege", inclusiv legalitatea internă a componenței băncii de jurați; standardul dovezii în acest sens este foarte strict, iar o lipsă totală de bază statutară internă - decât o simplă îndoială sau insuficiență de competență din partea unui anumit organism sau membru al său - trebuie să fie demonstrată de reclamant (*Lavents*).

Tribunal "independent"

Noțiunea de independență a tribunalului se suprapune oarecum cu primul element ("tribunal instituit prin lege"), așa cum implică existența unor garanții procedurale pentru a separa puterea judecătorească de celelalte puteri, în special de cea executivă (*Clarke c. Regatului Unit*, dec.). Caracterul independent este de multe ori analizat în relație cu "imparțialitatea obiectivă", între aceste două aspecte nu s-a făcut nici o distincție clară până în prezent (*Moiseyev c. Rusiei*, §§175-185).¹⁴

Un anumit grad de separare structurală între instituția juridică față de cea executivă este necesară; un minister sau un guvern nu poate fi considerat un tribunal "independent" (*Bentham*).

Simpla posibilitate a executivului de a fi capabil să modifice o decizie a instituției judiciare sau să suspendeze executarea acesteia privează organismul dat de caracteristicile unui tribunal "independent" (*Van de Hurk c. Olandei*, §§45-55).

Faptul că judecătorii instanțelor de jurisdicție ordinară sunt numiți de către o autoritate executivă, cum ar fi un ministru, sau sunt finanțați prin intermediul unor proceduri și modalități reglementate de guvern, nu implică în sine că acei judecători vor duce lipsă de "independență" (*Clarke*, dec);. la acest capitol este necesară o analiză mai cuprinzătoare a modalității de investire în funcție, mandatele, precum și garanțiile legale împotriva presiunii din exterior.

Măsurile de siguranță împotriva eliminării membrilor tribunalului de către executiv în timpul mandatului lor constituie o garanție a "independenței", dar inamovibilitatea nu trebuie să fie recunoscută formal în lege, cu condiția ca aceasta este recunoscută în fapt (*Campbell și Fell*).

---

¹⁴ A se vedea, de asemenea, la pagina 39, Tribunal "imparțial".

Instituții considerate a nu fi un tribunal "independent"

Instanțe marțiale cu jurisdicție asupra civililor (*Incal*).

Unicul ofițer de poliție în componența unui tribunal, având în vedere subordonarea teoretică a statutului de ofițer - doar ca o chestiune de aspect – față de superiorii de poliție care au intentat o acțiune împotriva reclamantului (*Belilos*, chiar dacă problema ce ține de aspect este de obicei considerată în temeiul evaluării "imparțialității" obiective; a se vedea mai jos, pagina 39).

Doi evaluatori laici în cadrul unui tribunal revizuire un contract de leasing, și care au fost investiți în funcție de către asociațiile care au un interes în continuarea termenelor existente prevăzute în contractul de leasing (*Langborger c. Suediei*, a se vedea, de asemenea, evaluarea "imparțialității", mai jos, la pagina 39).

Instanță mixtă care include judecători laici (asistenți judiciari), fără nici o garanție suficientă cu privire la independența lor, cum ar fi protecția împotriva încheierii înainte de vreme a atribuțiilor, sau a restricții în soluționarea cazurilor ce implică părțile litigante care i-au numit în funcție (*Luka c. României*).

Tribunal militar în care judecătorii au fost numiți de către pârât (Ministerul Apărării) și au depins de el în mod financiar, având în vedere, în special, rolul ministerului în distribuirea de locuințe în rândul ofițerilor (*Miroshnik c. Ucrainei*).

Comisie specială, care combină funcțiile de investigație și de adjuccare, efectuând proceduri disciplinare împotriva unei societăți financiare (*Dubus S.A. c. Franței*).

Evaluatori în instanțele poloneze care au putut fi revocați din funcție prin decizia Ministerului de Justiție, neavând în vedere nicio garanție adecvată de protecție a evaluatorilor împotriva deciziei arbitrare a ministrului (*Henryk Urban și Ryszard Urban*).

Nici un mandat special nu a fost calificat drept un termen minim necesar; termenul relativ scurt, dar cu toate acestea, acceptabil - cel de trei ani - într-o instituție disciplinară de tip penitenciar constituie, probabil, cea mai accesibilă referință (*Campbell și Fell*).

Un sistem care permite o instanță mixtă cu participarea unor judecători profesioniști și judecători laici (asistenți judiciari) va fi compatibil cu cerința de independență numai atât timp cât suficiente garanții cu privire la independența judecătorilor laici sunt acordate, inclusiv protecția împotriva încheierii înainte de termen a mandatului sau restricții în rezolvarea cazurilor care implică părți litigante care au jucat un rol semnificativ în investirea judecătorilor laici (*Luka c. României*, §§55-61).

Curtea a subliniat de multe ori importanța statutului de independență – de exemplu, dacă un observator independent percepe instituția ca un "tribunal independent" (*Belilos*). Problemele legate de statut într-un caz specific sunt de obicei tratate în cadrul evaluării obiective a "imparțialității" (*Daktaras c. Lituaniei*, §§30-38), dar cu unele excepții rare au fost analizate din perspectiva "independenței" - și anume în cazul în care aspectele nu au fost soluționate de instanțele de jurisdicție ordinare, ci prin tribunale specializate (*Belilos*).

Procedura de numire a judecătorilor incluși în lista juraților într-un caz special poate provoca, de asemenea, o îndoială cu privire la independența lor. În cauza *Moiseyev* (§§175-185), Curtea a constatat o încălcare a cerințelor de "independență" și "imparțialitate" din cauza că componența instanței a fost modificată (prin decizia președintelui instanței) de unsprezece ori, în timp ce doar în două ocazii au fost prezentate motivele unei astfel de modificări. În cauza *DMD Group, ș.a.* (§§62-72), o situație foarte similară a fost analizată în temeiul capitolului "tribunal instituit prin lege".

Instituții considerate a fi un tribunal "independent"

Tribunalul industrial, punerea în aplicare a deciziilor acestora a rămas la discreția executivului (*Van de Hurk*).

Instituția disciplinară din penitenciar ai cărui membri au fost numiți prin decizia Ministerului, dar nu constituie subiectul nici unei instrucțiuni cu privire la rolul lor judecătoresc (*Campbell și Fell*).

Tribunalul pentru compensații, doi membri ai căruia au fost numiți de ministru - el însuși fiind pârât în acțiunea contestată - în cazul în care părțile au fost consultate înainte de investire și nu au manifestat nici un dezacord cu privire la numirea dată (*Lithgow și alții*).

Tribunalul specializat în terenuri care implică funcționari publici cu obligația legală de a acționa independent (*Ringeisen*).

Tribunalul militar cu jurisdicție asupra părților care sunt membri ai armatei (*Incal c. Turciei*; dar a se compara cu *Miroshnik c. Ucrainei*).

Curtea marțială mixtă care implică un judecător civil, acuzatul având dreptul de a-și exprima opoziția față de anumite investiții în cadrul instituției (*Cooper c. Regatului Unit*).

Finanțarea primită de către instanțele judecătorești din bugetul de stat nu implică în sine un motiv de a ne îndoi de independența lor, cu excepția cazurilor în care statul este inculpat și este posibilă stabilirea unei legături de cauzalitate între fondurile primite de instanța de judecată și cauza specifică analizată (*Porubova c. Rusiei*, dec.).

În cazul în care independența și imparțialitatea unui președinte de instanță este pusă în discuție, nu se va realiza nici o încălcare a articolului 6 §1 în cazul în care președintele nu a participat personal la examinarea cauzei și nu a dat instrucțiuni specifice privind aplicarea legii altor judecători, chiar dacă el a supravegheat punerea în aplicare a normelor stricte de distribuire a cazurilor și atribuirea raporturilor și, de asemenea, a jucat un rol important în procesul disciplinar și de evaluare a performanței.¹⁵

Chiar dacă o instanță mai mare (de apel) este "independentă", acest fapt nu poate califica prin ea însăși lipsa de independență a instanței inferioare, cu excepția cazului în care instanța superioară abordează aspectul specific de independență în decizia sa (*Henryk Urban și Ryszard Urban*, §§47-56).

Tribunal "imparțial"

În timp ce noțiunea de "independență" a tribunalului implică o examinare structurală a garanțiilor legale și instituționale împotriva imixtiunii în materie judiciară a altor ramuri ale puterii, "imparțialitatea" presupune investigarea independenței instanței vis-à-vis de părțile litigante antrenate într-un caz particular (*Piersack*). Prezența cel puțin a unui judecător părtinitor pe banca juraților poate duce la o încălcare a obligației de imparțialitate, chiar dacă nu există motive ce ar pune la îndoială imparțialitatea celorlalți judecători (sau a majorității lor) (*Sander c. Regatului Unit*, §§18-35).

¹⁵ *Parlov-Tkalčić c. Croației*, §§81-97, deși acest caz a fost examinat sub aspectul "imparțialității", într-un mod similar cu *Daktaras* și alte cazuri analizabile menționate mai jos, pagina 39.

"Imparțialitatea" implică lipsa de părtinire sau prejudecată față de părți. Evaluarea imparțialității există în două forme: *subiectivă* și *obiectivă* (*Piersack*).

Evaluarea subiectivă implică un nivel mai strict de individualizare/legătură de cauzalitate, care necesită atitudine părtinitoare personală manifestată de către orice membru al tribunalului vis-à-vis de una dintre părți; imparțialitate subiectivă este presupusă până când nu este demonstrat contrariul (*Piersack*). Exemple de lipsă de imparțialitate subiectivă:

- ✧ declarațiile publice ale unui judecător care evaluează calitatea apărării și perspectivele rezultatului într-o cauză penală (*Lavents*; acest caz a implicat o constatare a prezumției de nevinovăție din aceste motive) sau prezintă caracteristici negative ale reclamantului (*Olujić*, §§56-68);
- ✧ declarația din partea judecătorilor în sala de judecată precum că au fost "profund insultați" în timp ce avocatul reclamantului a fost găsit vinovat de sfidarea curții (*Kyprianou*, 118-135, în care Curtea a menționat de asemenea că nu a rezultat nici o chestiune separată în temeiul prezumției de nevinovăție);
- ✧ declarația unui judecător de instrucție într-o decizie de a obliga reclamantul să se angajeze într-un proces de judecată pe motiv că există "dovezi suficiente de vinovăție a reclamantului", în cazul în care judecătorul a analizat ulterior cazul reclamantului și l-a găsit vinovat (*Adamkiewicz c. Poloniei*, §§93-108).

Tribunale acuzate de insuficiență de imparțialitate (evaluare obiectivă)	
Judecătorul într-o cauză penală, care a fost anterior șef de secție al Departamentului de urmărire penală responsabil pentru urmărirea penală a învinutului (<i>Piersack</i>).	însuși nu s-a implicat (<i>Daktaras</i>).
Judecătorul care a analizat fondul unei cauze penale și care anterior a acționat în calitate de judecător de instrucție pentru cauza dată (<i>Cubber</i>).	Lipsa unor garanții suficiente pentru a proteja o instanță inferioară de presiunea generată de instanțele superioare în adoptarea unei anumite decizii (<i>Salov</i>).
Judecătorul care anterior a dat ordine de prelungire a arestului preventiv în temeiul dovezilor sigure împotriva reclamantului (<i>Hauschildt</i>); însă imparțialitatea nu este readusă în discuție pentru simplul motiv de a fi extins anterior perioada de detenție (<i>Perote Pellon c. Spaniei</i>).	Instanța care judecă în baza unei legi, ai cărei membri au participat anterior la elaborarea proiectului de lege și s-au pronunțat asupra ei în calitate de consilieri (<i>Procola</i> , dar a se vedea și <i>Kleyn</i>).
Judecătorii care acționează atât în calitate de acuzatori cât și de arbitri într-o infracțiune de sfidare a instanței (<i>Kyprianou</i>).	Judecător care la un nivel mai ridicat a acționat anterior în calitate de consilier juridic pentru adversarii reclamantilor în chestiuni mai mărunte din cadrul acelorași proceduri (<i>Mežnarić c. Croației</i>).
Implicarea unui judecător superior care a numit componența camerei la nivelul de recurs, a inițiat <i>sui generis</i> un recurs în acest caz, însă el	Judecătorul implicat anterior în soluționarea problemelor financiare ale soțului reclamantei cu o instituție bancară, examinând creanța împotriva aceleiași bănci (<i>Sigurdsson</i> , dar vezi <i>Pullar</i> , dec.).
	Câțiva jurați într-un proces de defăimare, care au fost membri ai partidului politic care a devenit ținta principală a pretinsului material

defăimător (*Holm*, dar a se vedea și *Salaman*, dec.).

Un juriu în care anumiți membri au făcut anterior glume rasiste referitoare la reclamant, în pofida faptului că aceste declarații dăunătoare au fost ulterior găsite nefondate de către un singur jurat care le-a răspândit și de către juriu în sine (*Sander*).

Procurorul adresându-se către jurați într-un registru informal în timpul unei pauze din proces; judecătorul care prezidează nu a reușit să întrebe membrii juriului cu privire la natura observațiilor transmise și posibila influență care ar fi avut-o în formarea opiniilor juraților (*Farhi*).

Legăturile de familie strânse (unchi-nepot) între un judecător și avocatul părții opuse (*Micallef c. Maltei*).

Doi membri ai unei instanțe de judecată, care anterior au stabilit sau au modificat un arest preventiv - inclusiv detenția - referindu-se la justificarea care nu s-a bazat pe cererea de detenție emisă de procuror și care a inclus prezența probelor suficiente împotriva reclamantului (*Cardona Serrat c. Spaniei*).

Campanie de presă extrem de virulentă implicând procesul a doi minori acuzați, însoțită de lipsa de participare efectivă din partea inculpaților (*T. și V. c. Regatului Unit*, §§83-89, a se vedea, de asemenea, cerința de participare eficientă, la pagina 54, mai jos).

Evaluarea obiectivă a imparțialității necesită un nivel mai puțin strict de individualizare/legătură de cauzalitate și, în consecință, o sarcină a probei mai puțin apăsătoare pentru reclamant. Un context ce implică subiectivism sau o îndoială legitimă cu privire la lipsa de prejudecată este suficientă din punctul de vedere al unui observator rezonabil, ordinar (*Piersack*). Prin contrast cu evaluarea subiectivă, o acuzație în temeiul lipsei de imparțialitate obiectivă creează o prezumție pozitivă pentru reclamant care poate fi doar infirmată de statul pârât dacă garanțiile procedurale suficiente sunt prezentate și ele exclud orice îndoială legitimă (*Salov c. Ucrainei*, §§80-86; *Farhi c. Franței*, §§27-32).

Îndoieli legitime cu privire la imparțialitate pot apărea ca urmare a angajării anterioare a unui judecător părtinitor uneia dintre părți (*Piersack*), împletirea funcțiilor de urmărire penală și judiciare de către aceeași persoană în diferite etape ale acelorași proceduri (*Cubber c. Belgiei*, §§24-30), tentativa de participare a acelorași judecători la diferite niveluri de competență a instanței (*Salov*), intervenția din partea unui judecător neimplicat în proces (*Daktaras*), suprapunerea funcțiilor judiciare și legislative/de consiliere (*Procola*, §§41 - 46), familia, afaceri sau a alte relații anterioare dintre o parte litigantă și judecător (*Sigurdsson c. Islandei*, §§37-46), precum și aceleași obiceiuri și practici sociale, cum ar fi afilierea religioasă care implică o parte și un membru al tribunalului (*Holm c. Suediei*, §§30-33).

Cu toate acestea, o legătură de cauzalitate suficient de puternică trebuie să fie indicată între o caracteristică care e predispusă să repună în discuție imparțialitatea obiectivă a tribunalului, pe de o parte, și, pe de altă parte, faptele care urmează să fie evaluate (*Kleyn c. Olandei*, §§190 -202) sau persoanele (*Sigurdsson*) implicate în cazul respectiv. Ca urmare, simpla afiliere a membrului unui tribunal la un anumit grup social sau asociație - cum ar fi apartenența la același partid politic sau confesiune religioasă la fel ca și una dintre părțile implicate în proces - nu este suficientă pentru a susține legitimitatea îndoielii în cadrul evaluării obiective; un grad suficient de individualizare/legătură de cauzalitate în cazul pretensei părtiniri a tribunalului este necesar chiar și în cadrul evaluării obiective (a se compara, de exemplu, concluziile diferite în circumstanțe similare în *Holm și Salaman c. Regatului Unit*, dec.; *Sigurdsson și Pullar c. Regatului Unit*, dec.; a se vedea exemplele din tabel).

Un nivel semnificativ de individualizare a suspiciunii legitime a observatorului rezonabil uneori estompează linia de demarcație dintre evaluarea obiectivă și subiectivă (Sander, §§22-35).

Tribunale care nu atestă insuficiență de imparțialitate	
în cazul în care același judecător a examinat cazul în primă instanță, luând în considerație sesizarea parvenită de la instanța de apel (<i>Stow și Gai c. Portugaliei</i>);	în cazul în care unul dintre membrii juriului a fost anterior angajat de către martorul principal al acușării într-un proces penal - lipsa unei legături de cauzalitate suficientă, având în vedere, în special, faptul că juratul a fost eliberat de la locul dat de muncă (<i>Pullar</i> , dec.; dar a se vedea <i>Sigurds-fiul</i>);
în cazul în care membrii instanței care judecând în baza unei legi au participat anterior la inițierea proiectului de lege care ulterior a fost adoptat, dar nu au sesizat aspectele din proiectul de lege care au avut o legătură logică cu litigiul ulterior (<i>Kleyn</i>);	în cazul în care un judecător a indus juriului direcțiile complete și fără echivoc de a ignora publicitate negativă despre reclamant (<i>Mustafa Kamal Mustafa (Abu Hamza)</i> (Nr. 1), dec.);
participarea în cadrul unui tribunal medical cu atribuții disciplinare a medicilor care au fost membri ai unei instituții profesionale în care inculpații au fost împotriva de a se alătura (<i>Le Compte, Van Leven și De Meyere</i>);	în cazul în care unul dintre judecătorii laici, a cărui imparțialitate a fost pusă în discuție, a ocupat funcția de jurat pentru o perioadă scurtă de timp și a fost înlăturat imediat din cadrul procedurilor, conducând ulterior la o hotărâre pronunțată fără judecătorul laic (<i>Procedo Capital Corporation c. Norvegiei</i>);
în cazul în care anterior o instanță a judecat mai multe cauze similare sau adiacente în succesiune și ar fi putut stabili o anumită schemă practică în această privință (<i>Gillow</i>);	în cazul în care un asistent judiciar la un șef judecător a activat anterior în calitate de consultant pentru una dintre părți, având în vedere lipsa de dovezi că asistentul a avut o legătură sigură cu acest caz particular (<i>Bellizzi</i>).
în cazul în care un judecător aparținând grupului francmasonic a fost chemat să examineze validitatea unui testament întocmit de către un francmason în favoarea unui alt membru al lojei, iar nu în favoarea reclamantului (<i>Salaman</i> , dec.; dar se vedea <i>Holm</i>);	

În timp ce s-a menționat, în principiu, că o campanie de presă extrem de virulentă în cadrul unui proces penal ar putea afecta în mod negativ caracterul echitabil al procedurilor și imparțialitatea juriului (*Hauschildt c. Danemarcei*, §§45-53) și într-o măsură mai mică imparțialitatea instanțelor profesionale (*Butkevičius c. Lituaniei*, dec.), nu a fost elaborată încă o evaluare cu privire la ce fel de obligație pozitivă derivă pentru instanțele judecătorești sau alte autorități în acest sens¹⁶. În cazul în care un președinte judecător instruieste juriul să ignore poziția mediatică a evenimentelor și imaginea personalității acuzatului născocită de presă - în timp ce, de asemenea, răspândește avertismente repetate surselor mass-media să respecte

¹⁶ A se vedea, de asemenea, cu privire la impactul de publicității excesive, cauza *T. și V. c. Regatului Unit* (§§83-89), și la pagina 54, **Participarea eficientă**, mai jos.

echitatea și prezumția de nevinovăție - nici o problemă nu apare în temeiul articolului 6 (*Mustafa Kamal Mustafa (Abu Hamza) (Nr. 1) c. Regatului Unit*, dec., §§36-40).

Declarația de vinovăție fără echivoc pronunțată de către un judecător înainte de condamnare servește ca o dovadă de încălcare a articolului 6 §1 în temeiul imparțialității subiective și, de asemenea, o încălcare a prezumției de nevinovăție în temeiul articolului 6 §2 (*Lavents; Kyprianou*)¹⁷. În cele mai multe cazuri, cu toate acestea, o încălcare a articolului 6 §2 rezultată dintr-o declarație a unui judecător care ar tinde să prevaleze ca *lex specialis* și ar face inutilă examenarea în temeiul articolului 6 §1, cu excepția contextului în care afirmația în cauză nu constituie o declarație fără echivoc a vinovăției; în care caz examinarea imparțialității ar fi mai relevantă (*Kyprianou*).

Suspiciunea exprimată într-o declarație judiciară, a cărei formulare nu este suficient de puternică pentru a putea constitui o încălcare a prezumției de nevinovăție în temeiul articolului 6 §2, ar putea fi încă suficientă pentru a califica judecătorul ca părtinitor din punct de vedere obiectiv în conformitate cu articolul 6 §1 (*Hauschildt*) sau chiar din punct de vedere subiectiv în cazul în care declarația vizează unele caracteristici personale ale inculpatului și trece dincolo de cerințele procedurale obișnuite (*Kyprianou*).¹⁸

Decizia unui judecător de a refuza eliberarea pe cauțiune a învinuitului nu presupune neapărat că acest judecător este nepotrivit să analizeze cazul acuzatului, cu toate acestea, în cazul în care legea prevede ca judecătorul care dispune detenția să aibă o suspiciune certă că persoana a comis infracțiunea imputată, acel judecător nu poate fi inclus în banca juraților la proces (*Ekeberg și alții c. Norvegiei*, §§34-50). Un judecător care fixează detenția trebuie să fie extrem de atent în alegerea cuvintelor. Nu există nici o părtinire în cazul în care un judecător care dispune arestul provizoriu descrie doar o "stare de suspiciune" împotriva pârâtului. Cu toate acestea, acel judecător este părtinitor în conformitate cu articolul 6 dacă în decizia de a refuza eliberarea pe cauțiune el se referă - în detaliu și în termeni care exclud caracterul echivoc - la rolul reclamantului în sfera criminalității și la existența unor probe suficiente care "dovedesc vinovăția": prin urmare, acest judecător ar putea să nu fie inclus pe banca juraților în timpul procesului (*Chesne c. Franței*, §§34-40).

---

¹⁷ A se vedea, de asemenea, mai jos, la pagina 78, articolul 6 §2: Prezumția de nevinovăție.

¹⁸ A se vedea, de asemenea, mai jos, la pagina 78, articolul 6 §2: Prezumția de nevinovăție.

Proces „echitabil”

Rezumat

Principala diferență între cerința de "echitate" și toate celelalte elemente ale articolului 6 constituie faptul că acoperă acțiunea ca un tot întreg iar problema dacă o persoană a avut parte de un proces "echitabil" este privită în ansamblu prin analiza cumulativă a tuturor etapelor, nu doar prin prisma unui incident particular sau a unei greșeli de procedură; ca urmare, neajunsurile la un nivel pot fi depistate la o etapă ulterioară (*Monnell și Morris c. Regatului Unit*, §§55-70), dar, de asemenea, a se vedea mai sus, p. 9).

Noțiunea de "echitate" este de asemenea autonomă față de modalitatea prin care procedurile interne interpretează o încălcare a normelor și codurilor relevante (*Khan*, §§34-40), rezultând că o greșeală de procedură care provoacă o încălcare a procedurii interne - chiar și una flagrantă - nu poate, în sine, cauza un proces "inechitabil" (*Gäfgen c. Germaniei* [CG], §§162-188); și, vice-versa, o încălcare în temeiul articolului 6 poate fi depistată chiar și în cazul în care legislația națională respectată aceste prevederi.

Pe de altă parte, în cazul mai degrabă excepțional *Barberà, Messegué și Jabardo c. Spaniei* (§§67-89), procedurile interne au fost declarate inechitabile din cauza efectului cumulativ al greșelilor de procedură - în pofida faptului că fiecare greșeală, în mod separat, nu ar fi convins Curtea că acțiunea a fost "inechitabilă".

În conformitate cu principiul subsidiarității, articolul 6 nu permite Curții Europene a Drepturilor Omului să acționeze ca un tribunal de primă instanță (camera a patra) - și anume de a restabili faptele cauzei sau de a reexamina presupusele încălcări ale legislației naționale (*Bernard*, §§37-41), și nici să se pronunțe cu privire la admisibilitatea probelor (*Schenk*, §§45-49).

Articolul 6 stabilește o prezumție de fapte foarte puternică astfel după cum a constatat instanțele judecătorești naționale, cu excepția cazului în care procedurile naționale diminuează esența prevederilor articolului 6, cum ar fi cazurile Entrapment (*Ramanauskas* [CG], §§48-74).

Pentru a-și întări poziția sa de drept calificat în temeiul articolului 6, Curtea aplică o evaluare de proporționalitate *sui generis*, de asemenea cunoscută sub numele de esența evaluării dreptului - de exemplu, atunci când un grad diferit de protecție a privilegiului împotriva autoincriminării este stabilit în cazul infracțiunilor penale minore (contravenții sau așa-numitele "infracțiuni administrative" în anumite sisteme juridice europene), în comparație cu normele care se aplică în investigarea infracțiunilor mult mai grave (*O'Halloran și Francis*, §§43-63); sau atunci când un grad mai scăzut de protecție a egalității părților a fost confirmat pentru cauzele civile comparativ cu cele penale (*Foucher*, §§29-38; a se compara cu *Menet*, §§43-53).

"Echitatea" conform articolului 6 depinde în esență de faptul dacă reclamantii beneficiază de suficiente posibilități de a-și apăra cauza lor și de a contesta dovezile pe care ei le consideră false; și nu de a se pronunța dacă instanțele naționale a ajuns la o decizie corectă sau greșită (*Karalevičius*, dec.).

În urma interpretării teleologice a articolului 6, "Echitatea" include următoarele cerințe implicite în cauze penale și civile:

- ✧ proceduri în contradictoriu (*Rowe și Davis*);
- ✧ egalitatea părților (*Brandstetter c. Austriei*, §§41-69);
- ✧ prezență (*Ekbatani c. Suediei*, §§24-33) și caracter public (*Riepan c. Austriei*, §§27-41);

"Echitatea" include de asemenea cerințe implicite suplimentare în materie penală:

- ✧ apărare împotriva Entrapment-ului (*Ramanauskas*);
- ✧ dreptul la tăcere și de a nu se autoincrimina (*Saunders c. Regatului Unit*, §§67-81);
- ✧ dreptul de a nu fi expulzat sau extrădat într-o țară în care se poate confrunta cu un refuz evident la un proces echitabil (*Mamatkulov și Askarov*, §§82-91);

Principiul „contradictorialității”

Cerința procedurilor de "contradictorialitate" prevăzute de articolul 6 implică oportunitatea de a cunoaște și a comenta la proces observațiile făcute sau dovezile prezentate de cealaltă parte litigantă. "Contradictorialitatea" în esență presupune că materialul în cauză sau probele sunt puse la dispoziția ambelor părți (*Ruiz Mateos c. Spaniei*). Această înțelegere destul de vagă a procedurilor în "contradictoriu" (adversaire) din partea Curții derivă din sistemul juridic francez și nu necesită crearea unor sisteme complet contradictorii (sau, în sfera penală, sisteme de acuzare) în prezentarea de probe și manipulare de dovezi, similare celor existente în țările de drept comun. În timp ce Curtea a susținut de mai multe ori că capacitatea sistemelor juridice de contradictorialitate și a celor inchizitoriale poate coexista în conformitate cu diverse standarde prevăzute de articolul 6, unele aspecte specifice ale sistemelor inchizitoriale - de exemplu, luând în considerație capacitatea limitată a părților de a cita martori la proces - au generat încălcarea principiului "echității" (Vidal, §§32-35)¹⁹.

În timp ce normele privind admisibilitatea probelor sunt stabilite prin legislația națională și evaluarea probelor intră în competența instanțelor naționale, natura probelor admise și modalitate prin care sunt analizate de către instanțele judecătorești naționale este relevantă în temeiul articolului 6 (*Schenk*)²⁰. Accesul la materialele de natură "vitală" pentru soluționarea cauzei trebuie să fie acordat (*McMichael c. Regatului Unit*, §§78-82); accesul la probe mai puțin importante poate fi restricționat.

---

¹⁹ A se vedea, de asemenea, mai jos, la pagina 48, Egalitatea părților; și la pagina 94, Dreptul la audierea martorilor.

²⁰ A se vedea, de asemenea, mai jos, la pagina 70, Dreptul la o decizie motivată și dovezi fiabile.

Într-un proces penal, cerința procedurilor în "contradictoriu" în temeiul articolului 6 §1 de obicei se suprapune cu drepturile la apărare în temeiul articolului 6 §3, cum ar fi dreptul de a interoga martorii. Prin urmare, pretenziile încălcări ale acestor prevederi sunt, de obicei, examinate împreună (*Bricmont c. Belgiei*, §§76-93).

O cerință mai specifică pentru procedurile în "contradictoriu" într-un proces penal impune prezentarea de dovezi care dovedesc nevinovăția sau încredințează învinuitul în fața apărării; cu toate acestea, dreptul la divulgare nu este absolut și poate fi limitat pentru a proteja o metodă secretă de urmărire penală sau identitatea unui agent sau martor (*Edwards c. Regatului Unit*, §§33-39).

Utilizarea materialelor confidențiale poate fi inevitabilă, de exemplu, în cazul în care este în joc securitatea națională sau măsurile de anti-terorism (*Khan*, §§34-40). Cu toate acestea, divulgarea sau tănuirea materialelor în fața organelor de apărare nu poate fi decisă doar de urmărirea penală. Pentru a respecta prevederile articolului 6, problema privind non-divulgarea acestora trebuie să fie: a) tratată în fața instanțelor naționale la fiecare nivel de competență, b) se fie recunoscută de către instanțele judecătorești naționale prin intermediul exercițiului de echilibrare între interesul public și interesul organelor de apărare - și numai în cazul în care este strict necesară (*Rowe și Davis*).

Dificultăți cauzate de organele apărării prin nedivulgarea materialelor trebuie să fie suficient echilibrate de procedurile realizate de către autoritățile judiciare (*Fitt c. Regatului Unit*, §45-46). Aceste proceduri pot implica prezentarea în fața apărării a unui rezumat al dovezilor confidențiale (*Botmeh și Alami c. Regatului Unit*, §§42-45).

Încălcări ale principiului "contradictorialității"

Refuzul solicitării de a face observații în cadrul procedurilor "civile" care au fost luate în considerație la revizuirea cauzei de către instanța constituțională (*Ruiz-Mateos*).

Lipsa accesului reclamanților la rapoartele sociale, examinate de către instanțele judecătorești, care s-au dovedit a fi "vitale" în contextul procedurilor de îngrijire a copilului (*McMichael*).

Judecătorul a negat posibilitatea de a examina probele confidențiale în scopul de a aproba non-divulgarea sa, în pofida faptului că acest lucru ar putea fi remediat în recurs (*Dowsett c. Regatului Unit*).

Nerespectarea judecătorilor de recurs de a examina probele de confidențialitate fără divulgarea acestora (*Rowe și Davis*).

Distrugerea înainte de proces a originalelor care constituie bonuri de plată pretinse a fi frauduloase - copiile certificate ale cărora au servit drept "element important al probelor" împotriva reclamantului (*Georgios Papageorgiou*).

Nerespectarea de către judecător de a solicita cel puțin divulgarea parțială a materialelor care ar fi putut pune la îndoială legalitatea relațiilor declarate împotriva reclamantului (*Mirilashvili c. Rusiei*, a se vedea, de asemenea, mai jos, la pagina 48).

Partea semnificativă din dosar clasificată "strict secret" de către un procuror, organele de apărare fiind în imposibilitatea de a revizui materialele altfel decât analizând registrul și fără posibilitate de a face copii sau note (*Matyjek c. Poloniei*, a se vedea, de asemenea, mai jos, la pagina 48).

Cerința procedurilor de "contradictorialitate" prevăzute de articolul 6, prin urmare, presupune o analiză a calității procedurii interne - cum ar fi capacitatea de apărare în argumentarea împotriva non-divulgării atât în fața primei instanțe cât și în fața celor de recurs (*Rowe și Davis*) și obligația instanțelor judecătorești naționale de a efectua un exercițiu de echilibrare - dar nu o examinare a caracterului adecvat al deciziei pronunțată de

instanțele judecătorești naționale privind confidențialitatea, deoarece însăși Curtea nu este în măsură să decidă cu privire la stricta necesitate fără a fi luat cunoștință de materialul secret în cauză (*Fitt*).

În același timp, evaluarea strict necesară a confidențialității - alăturată restricțiilor stabilite pentru utilizarea altor forme de probe secrete, cum ar fi martorii anonimi (*Doorson c. Olandei*, §§66-83) - sugerează faptul că orice non - divulgare va fi compatibilă doar cu cerința "contradictorialității" atât timp cât acel element de probă nu este folosit într-o măsură decisivă la condamnare (*Doorson*) sau nu constituie o probă esențială în acel caz (*Georgios Papageorgiou c. Greciei*, §§35-40).²¹

În cazul în care dezvăluirea completă a materialului folosit împotriva pârâtului este imposibilă (de exemplu, în cazul în care acesta contravine grav cu interesul public, cum ar fi în contextul luptei împotriva terorismului), dreptul la apărare poate fi contrabalansat prin numirea unui avocat special, împuternicit de a reprezenta inculpatul însă fără a-i comunica acestuia elementele "secrete" ale materialului pe care organele de urmărire intenționează să le rețină. Cel puțin unele informații de bază despre materialele incriminatoare ar trebui să fie puse la dispoziția atât avocatului cât și acuzatului.²²

Cu cât sunt mai importante dovezile secrete în stabilirea condamnării, cu atât este mult mai probabil ca divulgarea de probe să fie solicitată în temeiul articolului 6 (*Fitt*).

Nedivulgarea nu va fi acceptată în temeiul articolului 6 - chiar dacă instanțele naționale au revizuit în mod corespunzător - în cazul în care aceasta poate împiedica pârâtii de la obținerea unui rezultat pozitiv spre care tind, cum ar fi tehnica Entrapment (*Edwards și Lewis c. Regatului Unit*, hotărârea Camerei din 2003, §§49-59).

Principiul „contradictorialității” neîncălcăt

Nedivulgarea probelor examinate de către judecătorii procesului și cei de recurs și care în principiu nu constituie o parte a cazului de urmărire penală (*Fitt*).

Divulgarea parțială a materialelor secrete avocatului special în cadrul procedurilor legate de terorism, în cazul în care materialul accesibil apărării a fost suficient de detaliat pentru a permite reclamanților să se apere în mod eficient (*A. și alții c. Regatului Unit* [CG]).

²¹ A se vedea cu toate acestea *Al-Khawaja și Tahery c. Regatului Unit*, §§120-165 și la pagina 94, Dreptul la audierea martorilor.

²² În contextul principiului "contradictorialității", ca parte a dispozițiilor implicite ale dreptului la un controlul rapid în cazul detenției în temeiul articolului 5 §4 al Convenției, *A. și alții c. Regatului Unit* [CG], §§212-224; *Kurup c. Danemarcei*, dec.; și mai jos, la pagina 88, Reprezentarea judiciară sau autoapărarea, pentru alte restricții justificate cu privire la comunicarea dintre un client și avocatul său.

Egalitatea părților

"Egalitatea părților" prevede ca fiecare parte implicată să beneficieze de o posibilitate rezonabilă de a-și prezenta cazul său, în condiții care să nu-i poziționeze într-un dezavantaj substanțial vis-à-vis de parte litigantă adversă (*Brandstetter*).

În timp ce "egalitatea părților" denotă în esență capacitatea procedurală egală pentru a susține cauza, de obicei, acest principiu se suprapune cu principiul „contradictorialității” - acesta din urmă se alătură în conformitate cu înțelegerea destul de limitată a Curții în ceea ce privește accesul la probe și cunoașterea lor²³ - iar în baza jurisprudenței consecvente a Curții nu este clar dacă aceste principii, de fapt, au o existență independentă, unul față de altul (dar a se vedea *Yvon c. Franței*, §§29-40). Se poate constata cu siguranță că problemele cu caracter de non-divulgare a probelor către organele apărării²⁴ pot fi analizate atât din punct de vedere al cerinței ce impune caracterul contradictoriu al procedurii (capacitatea de a cunoaște și de a evalua probele în fața judecătorului) cât și din punct de vedere al asigurării egalității părților (capacitatea de a cunoaște și evalua probele în condiții egale cu partea adversă).

În unele cazuri civile nu pare nepotrivit să se analizeze, de asemenea, problema ce ține de posibilitatea de a accesa și contesta dovezile ca parte a prevederii generale privind "accesul la o instanță" (*McGinley și Egan c. Regatului Unit*)²⁵. În cauza *Varnima Corporation International S.A. c. Greciei* (§§28-35), de exemplu, instanțele naționale au aplicat două perioade de prescripție diferite pentru reclamațiile respective ale fiecărei părți (întreprinderea reclamantului și statul, interzicând revendicarea reclamantului în timp s-au admis cerințele autorităților).

O inegalitate minoră care nu afectează caracterul echitabil al procedurii în ansamblu nu va încălca articolul 6 (*Verdú Verdú c. Spaniei*, §§23-29). În același timp, ca o regulă generală, numai părțile au obligația să decidă dacă observațiile depuse de către un alt participant în decursul procedurilor merită a fi puse în discuție, indiferent ce efect real ar fi avut notificarea asupra judecătorilor (*Ferreira Alves (nr 3) c. Portugaliei*, §§35-43).

În timp ce nu există o definiție exhaustivă privind cerințele minime de "egalitate a părților", trebuie să existe garanții procedurale adecvate potrivite cu natura cauzei și potrivite cu miza pusă în joc de părțile litigante. Acestea pot include oportunități de a: a) prezenta probe, b) contesta probele incrinatoare și c) prezenta argumentele cu privire la aspectele cauzei (*H. c. Belgiei*, §§49-55).

Partea adversă nu trebuie să beneficieze de privilegii suplimentare menite să promoveze punctul său de vedere, cum ar fi dreptul de a fi prezent în fața unei instanțe în timp ce cealaltă parte este absentă (*Borgers c. Belgiei*, §§24-29).

Prezența unui procuror în cadrul procedurilor civile având drept părți litigante agenți privați ar putea fi justificată în cazul în care litigiul afectează de asemenea interesul public sau în cazul în care una dintre părți aparține unui grup vulnerabil care are nevoie de protecție specială (*Batsanina c. Rusiei*, §§20-28).

---

²³ A se vedea mai sus, la pagina 45, Principiul "contradictorialității".

²⁴ A se vedea mai sus, la pagina 46.

²⁵ A se vedea mai sus, la pagina 23, Accesul la o instanță.

Încălări privind "egalitatea părților"

Reprezentantul statului care și-a permis să facă declarații în fața unei instanțe de casație în absența apărării (*Borgers*).

Aplicarea inegală a termenelor limită la diverse părți litigante pentru a prezenta pledoaria suplimentare într-o instanță de casație (*Wynen c. Belgiei*).

Refuzul de acces la anumite elemente invocate de partea adversă într-un caz civil, însoțit de un privilegiu de procedură acordat acelei părți pentru a fi un expert în cazul dat (*Yvon*, suprapus cu principiul "contradictorialității" - a se vedea, de asemenea, mai sus, la pagina 45).

Rolul procedural pronunțat de care se bucură un expert numit de instanță (un ofițer de poliție lipsit de neutralitate cu privire la inculpat), în comparație cu expertul din partea apărării, cel din urmă fiind lipsit de permisul de a participa la întreaga audiere (*Boenisch*; dar a se vedea, de asemenea, *Brandstetter* și la pagina 94 mai jos).

Schimbarea bruscă și completă a probelor depuse de expertul numit de instanță în decursul aceleiași ședințe care a avut un impact decisiv asupra avizului juriului, având în vedere refuzul instanței de judecată să numească un expert alternativ (*G.B. c. Franței*, dar a se vedea *Boenisch*, *Brandstetter* pentru abordarea mai obișnuită).

Conflictul de interese între experții în medicină și pârât în cauze civile, instituția medicală fiind suspectată de malpraxis (*Sara Lind Eggertsdóttir*).

Negare falsă susținută de către o parte litigantă privind existența unor documente care ar fi asistat altă parte litigantă (*McGinley și Egan* - suprapus cu principiul "contradictorialității" - a se vedea, de asemenea, mai sus, la pagina 45);

Refuzul accesului la dosarul cauzei la etapa premărgătoare procesului în cadrul procedurilor penale pe motiv că reclamantul a ales să se autoreprezinte, dreptul intern solicită prezența unui avocat pentru exercitarea acestei poziții (*Foucher*, dar a se vedea *Menet*; a se vedea, de asemenea, paginile 85 și 88).

Obstacole practice, avocatul reclamantului a fost forțat să aștepte în hol pînă târziu înainte de a i se permite să pledeze dimineața devreme (*Makhfi c. Franței*, a se vedea, de asemenea, pagina 85).

Legea s-a transformat ulterior în diferend pentru a influența rezultatul procedurii (*Stran Greek Refineries și Stratis Andreadis*).

Refuzul din partea unei instanțe de a audia martorii reclamantului în timp ce decurge audierea martorilor chemați de partea adversă și recunoscând probele prezentate la capitolul pe care instanța de judecată l-a considerat mai devreme ca fiind "clar" (*Perić v. Croatia*).

Admiterea în calitate de probe de către o instanță a rapoartelor scrise de la audierea mai multor martori, obținute de către organele de urmărire penală înainte de proces, dar refuzul de a admite declarațiile scrise ale martorilor obținute de apărare, urmat de refuzul instanței de a cita martorii apărării în ședința publică - încălcarea regulilor depistate în asociere cu prevederile articolului 6 §3d (*Miri-lash-vili*).

Principiul "egalității părților" se bucură de o autonomie semnificativă, dar el nu este pe deplin autonom în cadrul dreptului intern deoarece articolul 6 ia în considerație diferențele inerente în sistemele de acuzare - de exemplu, în măsura în care ține de competența părților de a decide în acel sistem care probe trebuie prezentate sau care martori trebuie interogați la proces - și în sistemele inchizitoriale, în care instanța decide natura și volumul probelor

care urmează să fie prezentate la proces. Un reclamant într-un sistem inchizitorial, de exemplu, nu se poate baza pe principiul "egalitatea părților" sau pe articolului 6 §3d pentru a prezenta orice martor la alegerea sa spre a depune mărturie la proces (*Vidal*).²⁶

Jurisprudența privind problema experților este destul de complicată deoarece, pe de o parte, ei sunt tratați ca oricare alt martor (*Mirilashvili*); pe de altă parte, anumite cerințe suplimentare ce țin de neutralitate pot fi înaintate experților care joacă un "rol procedural de fond mai pronunțat" decât un simplu martor (*Boenisch c. Austriei*, §§28-35; *Brandstetter*, §§41-69).

Se poate afirma că nu există nici un drept fără rezerve, cum ar fi să numească un expert la alegere pentru a depune mărturie la proces sau dreptul de a numi un expert în continuarea cauzei sau unul alternativ. Mai mult decât atât, Curtea a considerat în mod tradițional că nu există nici un drept de a cere neutralitatea unui expert numit de instanță, atât timp cât expertul nu se bucură de privilegii procedurale care sunt în mod semnificativ dezavantajoase pentru reclamant (*Brandstetter*).

Cerința de neutralitate a experților oficiali, cu toate acestea, a fost evidențiată în jurisprudența recentă a Curții, în special în cazul în care avizul expertului joacă un rol determinant în acțiune (*Sara Lind Eggertsdóttir c. Islandei*, §§55-41). Dreptul de a desemna un expert de opoziție ar putea să apară în cazul în care concluziile expertului original angajat de poliție declanșează o urmărire penală și nu există nici o altă cale de a contesta raportul de expertiză în instanța de judecată (*Stoimenov c. "Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei"*, §§38-43).

---

²⁶ A se vedea, de asemenea, mai jos, la pagina 94, Dreptul la audierea martorilor.

Principiul "egalitatea părților" neîncălcat

Urmărirea penală în cadrul procesului penal realizată de însuși ofițerul superior de urmărire penală (*Daktaras, dec.*).

Un rol procedural de fond mai pronunțat de care se bucură expertul numit de instanță, considerat a fi "neutru", în pofida faptului că este membru al unei instituții care a inițiat un raport în activitățile comerciale ale reclamantului, declanșând urmărirea penală împotriva sa (*Brandstetter, dar as e vezdea și Boenisch*).

Refuzul de acces la dosarul cauzei într-o cauză civilă pe motivul că reclamantul a decis să se autoreprezinte (*Menet, dar a se vedea, de asemenea, Foucher, precum și paginile 85 și 88*).

Pârâatul penal nefiid înștiințat cu observații scrise, în care un reclamant a trebuit să reproducă argumentele procurorului (*Verdú Verdú*).

Prezența procurorului la o "ședință de informare" cu jurați unde, în prezența unui președinte de instanță și a unui avocat, el a informat membrii juriului cu privire la regulile de procedură și rolul lor (*Corcuff c. Franței*).

Procurorul reprezentând statul în cadrul unei proceduri civile care implică reclamantul privat și întreprinderea de stat (*Batsanina*).

Prezentarea de către procuror a listei martorilor care urmează să fie convocați de către instanța de judecată, întrucât apărarea de fiecare dată a trebuit să ceară instanței permisiunea pentru a apela martorii (*Ashot Harutyunyan c. Armeniei*).

S-ar putea să existe și alte împrejurări excepționale - cum ar fi o schimbare bruscă și completă a probelor furnizate de către un expert numit de instanță în decursul aceleiași ședințe - când o problemă de echitate și drepturile de apărare pot apărea în cazul în care instanța nu ia în considerație numirea unui nou expert pentru a depune mărturie (*G.B. c. Franței*, §§56-70).

Într-un proces penal, cerința egalității părților în temeiul articolului 6 §1 uneori se suprapune cu drepturile de apărare în temeiul articolului 6 §3, cum ar fi dreptul de a interoga martorii. Prin urmare, pretensele încălcări ale acestor dispoziții sunt, de obicei, examinate împreună (*Bricmont*).

În cauzele civile, egalitatea părților poate face față mai multor restricții decât în procesele penale, cum ar fi o restricție privind accesul la dosarul cauzei prin referire la deciziile reclamantilor de a se autoreprezenta (*Menet, Foucher*).

În timp ce dreptul la asistență juridică în materie civilă nu poate fi dedus din principiile de "egalitate a părților" sau "de acces la un tribunal"²⁷, în unele cazuri excepționale, o încălcare a articolului 6 §1 a fost depistată în cazul în care părților litigante civile cu venituri reduse li s-a refuzat asistența juridică pentru a soluționa un caz de defăimare a părților împotriva unui reclamant foarte bogat - o corporație multinațională - susținută de o echipă de avocați (*Steel și Morris c. Regatului Unit*).

Prezența personală și caracterul public

Rezumat

Deși dreptul la o "audiere publică" derivă din formularea articolului 6, cazurile din această categorie sunt de obicei analizate sub un aspect mai general de "echitate" (*Ekbatani*). Acest element de "echitate" constă din patru drepturi implicite:

- ✧ dreptul la o audiere și a prezenței personale a părții litigante civile sau inculpatului implicat într-un proces penal în fața instanței (*Ekbatani*);
- ✧ dreptul la participare efectivă (*T. și V. c. Regatului Unit*, §§83-89);
- ✧ dreptul la publicitate, sau dreptul reclamantului de a pretinde că persoanelor terțe și surselor mass-media să li se permite să participe la audiere (*Riepan*);
- ✧ dreptul la publicarea deciziei instanței (*Pretto și alții c. Italiei*, §§20-28).

Audierile orale și prezența fizică

Nu există nici o distincție semnificativă în jurisprudența Convenției între situațiile care implică doar prezența unui avocat (*Kremzow c. Austriei*, §§45-75), deși aceste aspecte pot fi relevante pentru scopul articolului 6 §3b și c) și cazurile soluționate prin procedură scrisă în lipsa totală a părților (*Axen c. Germaniei*, §§28-32). Sarcina acestui drept constă în stabilirea căror situații articolul 6 garantează dreptul reclamantului de a fi prezent personal. Această prezență presupune o audiere orală (spre deosebire de procedurile scrise); cu toate acestea, nu orice audiere trebuie să fie neapărat publică.²⁸

---

²⁷ A se vedea mai sus, la pagina 23, Accesul la o instanță.

²⁸ A se vedea mai jos, la pagina 55, Caracterul public al audierilor – prezența părții terțe și a mass mediei.

În cazul în care cauza urmează să fie audiată doar de o singură instanță, precum și în cazul în care aspectele nu sunt neapărat "extrem de tehnice" sau "pur juridice", este necesară o audiere orală, iar procedurile scrise nu vor fi suficiente (*Koottummel c. Austriei*, §§18 -21).

În schimb, procedurile în formă scrisă în cazul recursului sunt, în general, acceptate ca fiind compatibile cu prevederile articolului 6. O audiere orală nu ar putea fi necesară la recurs în cazul în care: a) nu apar aspecte ce țin de credibilitatea martorilor, b) faptele nu sunt contestate, și c) părțile beneficiază de posibilități adecvate de a-și prezenta cauza lor în scris și de a-și contesta dovezile împotriva lor. În același timp, este de competența Curții să definească, în ultimă instanță, dacă acțiunile în fața instanței de apel au fost într-adevăr "extrem de tehnice" sau "pur juridice" (*Schlumpf c. Elveției*, §§66-70; *Igual Coll c. Spaniei*, §§28-38).

Există o cerință pe deplin autonomă pentru ca o parte litigantă să fie prezentă la cel puțin un nivel de competență a instanței (*Göç c. Turciei* [CG], §§43-52).

Cerința prezenței în primă instanță este aproape strict necesară, chiar dacă s-a declarat în mod ipotetic că "circumstanțe excepționale" ar putea justifica scutirea ei (*Allan Jacobsson (nr 2) c. Suediei*, §§46-49). În cazurile contravenționale minore (excesul de viteză sau alte infracțiuni rutiere), atât timp cât nu a fost nevoie de a evalua credibilitatea martorilor, Curtea a admis că nu era necesară audierea orală și procedurile se pot realiza în scris (*Suhadolc c. Sloveniei*, dec.).

Încălțările cerințelor privind audierile orale și prezența fizică

Reclamantul nu s-a prezent în fața unei instanțe – nivelul unic și final al jurisdicției – pentru revizuirea termenului de valabilitate al unei decizii executive cu privire la o autorizație de construcție (*Allan Jacobsson (nr. 2)*).

Absența în fața Curții de Apel a inculpatului implicat într-o cauză penală, analizându-se atât aspectele de fapt cât și cele de drept (*Ekbatani*).

Absența fizică a pârâtului implicat într-o cauză penală în timpul audierii recursului împotriva sentinței, în timp ce Curtea de Apel a examinat cererea de urmărire care prevede impunerea unei sentințe mai severe (*Kremzow*).

Absența mamei care solicită dreptul de vizitare a copilului la etapa recursului (*X c. Suediei*, 1959).

Absența persoanei care solicită alocații de invaliditate la etapa recursului (*Salomonsson*).

Absența medicului descalificat de la prima ședință a instanței nerespectată de prezența reclamantului la etapa recursului, deoarece ultima instanță nu a realizat nici o reexaminare deplină a validității deciziei emise de prima instanță (*Diennet*).

Criteriul renunțării la drept, insuficient instituit, prezentat de către pârâtul implicat într-o cauză penală care a încercat să se apere în limba sa maternă (limbă neoficială a instanței), după ce a fost avertizat de către instanța de judecată în privința posibilității de a pierde dreptul la prezență fizică pe motive lingvistice (*Zana c. Turciei*).

Absolvirea de către instanța inferioară în cadrul unei proceduri orale depistând *no mens rea*, dar condamnarea ulterioară de către instanța ierarhic superioară, fără audiere, implicând examinarea intenției și conduitei reclamantului și analizând mai mult decât faptele constatate în timpul procesului (*Igual Coll*).

Prezența fizică a părților este necesară pentru: a) a aduna probe în cazul în care aceștia sunt martori la evenimente importante pentru cauză (*Kovalev c. Rusiei*, §§30-38); b) a oferi judecătorului o oportunitate de a face concluzii despre personalitatea, abilitățile, etc. a reclamanților (*Shtukaturov c. Rusiei*, §§69-76).

În timp ce articolul 6 nu garantează, ca atare, dreptul la recurs în materie civilă sau penală, el se aplică în cadrul procedurilor de recurs printr-o regulă neautonomă - adică în cazul în care dreptul de apel este garantat în temeiul dreptului intern²⁹; necesitatea prezenței reclamantului în fața unei instanțe apel depinde de: a) natura procedurii și rolul Curții de Apel (*Ekbatani*, §§24-33) și b) miza reclamantului (*Kremzow*).

Prezența în fața unei curți de apel va fi necesară în cazul în care sunt implicate atât aspecte de fapt cât și de drept pe deplin împuternicite să anuleze sau să modifice decizia inferioară (*Ekbatani*).

Prezența în fața unei curți de apel va fi, de asemenea, necesară în cazul în care un reclamant riscă un detriment major în situația sa la etapa recursului, chiar dacă instanța de apel se ocupă doar de aspectele de drept (*Kremzow*), sau în cazul în care, de exemplu, evaluarea caracterului sau stării de sănătate a reclamantului este direct relevantă pentru formarea opiniei juridice în cazul instanței de apel (*Salomonsson c. Suediei*, §§34-40). Prezența fizică este, de asemenea, necesară în cazul în care o instanță de apel anulează achitarea fixată de către instanța de judecată și reevaluează probele, în special în cazul în care pârâțul însuși este o sursă importantă de dovezi concrete (*García Hernández c. Spaniei*, §§26-36).

În cazul în care procedurile în prima instanță au avut loc în absența reclamantului, acest lucru poate fi rectificat la nivel de recurs numai în cazul în care instanța de apel este abilitată să se pronunțe atât cu privire la chestiuni de fapt, cât și la cele de drept și să reexamineze pe deplin validitatea deciziei instanței inferioare (*Diennet c. Franței*, §§33-35).

O persoană poate renunța la dreptul de a fi prezent, dar această renunțare trebuie să se facă într-o modalitate fără echivoc și să fie însoțită de măsuri minime de protecție a importanței sale (*Poitrinol c. Franței* §§29-39).

Nici o încălcare a cerințelor privind audierile orale și prezența fizică

În cazul în care pârâțul implicat într-o cauză penală nu este prezent în persoană (dar este reprezentat de un avocat) în timpul audierii recursului pe motive de nulitate (*Kremzow*).

Examinarea recursului în interesul legii, într-o cauză civilă, în lipsa părților (*Axen*).

În cazul în care pârâțul este absent într-o cauză civilă, luând în considerație faptul că el nu a fost disponibil pe adresa indicată de către reclamanți și nu a putut fi urmărit, în pofida eforturilor depuse de autoritățile naționale, printre altele, prin intermediul anunțurilor în ziare și cererilor la poliție (*Nunes Dias*, dec.).

²⁹ A se vedea mai sus, la pagina 23, Accesul la o instanță și, de asemenea, Articolul 2 din Protocolul nr 7.

Dreptul de prezență nu implică cu toate acestea obligația autorităților de a aduce reclamanții la o audiere în cazul în care aceștia din urmă nu demonstrează motivare suficientă de a participa în cadrul acțiunii (*Nunes Dias c. Portugaliei*, dec.). Autoritățile sunt obligate să informeze reclamanții cu privire viitoarele audieri; cu toate acestea, articolul 6 nu acordă în mod automat părților litigante dreptul de a obține o formă specifică în cazul prezentării actelor judiciare, cum ar fi, printr-o scrisoare recomandată (*Bogonos c. Rusiei*, dec.).

Procesele în contumacie vor fi permise doar atât timp cât: a) autoritățile au depus toate eforturile pentru a investiga acuzatul și a-i informa despre audierile viitoare, și b) părțile acuzate păstrează dreptul de reluare deplină a procesului, în caz de reapariție (*Colozza c. Italiei*, §§26-33; *Krombach c. Franței*, §§82-91).

Participarea eficientă

O parte litigantă civilă sau un inculpat implicat într-o cauză penală trebuie să poată participa efectiv la o ședință de judecată, care trebuie să fie organizată ținând cont de condiția sa fizică și mentală, vârsta și alte caracteristici personale (*Stanford c. Regatului Unit*, dec.).

Nu există o anumită suprapunere a acestei cerințe cu articolul 6 §3b, c și e din Convenție, având în vedere că asistența acordată de un avocat poate contrabalansa incapacitatea reclamantului de a participa personal în mod eficient (*Stanford*).

Un pârât într-o cauză penală trebuie să se simtă suficient de liber în sala de judecată - în special atunci când cazul este presat de un control public excesiv - pentru a se consulta cu avocații săi în mod corespunzător și a participa în mod eficient (*T. și V. c. Regatului Unit*).³⁰

În cauzele penale care implică minori, tribunalele specializate trebuie să fie structurate în așa fel încât să ia în considerație integral și să țină cont în mod adecvat de dezavantajele în care acești inculpați activează și să-și adapteze în mod corespunzător procedura (*S.C. c. Regatului Unit*, §§27-37).

Circumstanțele unui caz pot solicita Statelor Contractante să ia măsuri pozitive pentru a permite reclamantului să participe eficient în cadrul procesului - totuși acest principiu pare a fi limitat, în principiu, mai degrabă pentru necesitatea de a asigura o comunicare eficientă între client și avocatul lui decât pentru furnizarea facilităților financiare sau de ordin practic reclamantului bolnav, cu handicap sau care suferă de alte dezavantaje (*Liebreich c. Germaniei*, dec.).

Unei persoane i se cere să prezinte problema unui handicap fizic sau de altă natură în atenția instanței de judecată, precum și Curților de Apel în cazul recursului, pentru a permite instanței de a alege cele mai bune mijloace de a asigura participarea eficientă (*Timergaliyev c. Rusiei*, §§50-60).

---

³⁰ În ceea ce privește impactul caracterului public excesiv în decursul procesului a se vedea, de asemenea, mai sus, la pagina 39, Tribunal "imparțial".

După ce a fost informat despre o insuficiență fizică sau mentală gravă instanța de judecată trebuie să solicite un aviz din partea unui expert medical să se pronunțe cu privire la disponibilitatea reclamantului de a participa eficient (*Timergaliyev*).

Un pârât poate participa la o audiere printr-o video-conferință, dar această modalitate ar trebui să fie justificată de motive imperioase (de exemplu, considerații ce țin de securitate). Sistemul ar trebui să funcționeze, de asemenea, în mod corespunzător și să asigure confidențialitatea comunicării dintre inculpați și avocați (*Marcello Viola c. Italiei*, §§63-77; *Golubev c. Rusiei*, dec.).

Încălcări ale cerinței de participare eficientă

Reclamanți în vârstă de 11 ani judecați pentru crimă în cadrul unei proceduri penale ordinare, situație agravată de publicitatea excesivă în decursul procesului și dereglările de stres post-traumatic ale reclamanților (*T. și V. c. Regatului Unit*).

Pârâtul în vârstă de 11 ani într-o cauză penală care suferă de incapacitate mentală, având puțină înțelegere asupra naturii procedurilor sau miza confruntărilor (*S.C. c. Regatului Unit*).

Reclamant care suferă de deficiență auditivă, neasigurat cu un aparat auditiv în timpul recursului, însoțit de lipsa avocaților numiți de instanță la audierile de recurs (*Timergaliyev*; dar vezi *Stanford*).

Lipsa încălcărilor în cazul cerinței de participare eficientă

Reclamantul care suferă de deficiență auditivă fiind în imposibilitatea de a auzi o parte din dovezile prezentate la proces din cauza acusticii proaste din sala de judecată; dar încă așezat mai departe de martori pentru a asigura schimbul de instrucțiuni de confidențiale cu avocatul apărării (*Stanford*, dar vezi *Timergaliyev*).

Reclamantul sub efectul medicamentelor antidepresive participă la un proces, luând în considerație posibilitatea de a se consulta în mod liber cu avocatul (*Liebreich*, dec.).

Caracterul public al audierilor – prezența părții terțe și a mass mediei

Scopul prezentei reguli constă în protejarea părților litigabile civile și inculpaților penali de gestionarea secretă a justiției și asigurarea unei transparențe mai pronunțate a justiției, menținând încrederea societății civile în sistemul judiciar (*Axen*).

Cu ajutorul acestei prevederi presa își poate exercita funcția sa de câine public de pază, care este garantat, de asemenea, de articolul 10 al Convenției. Acesta constituie un drept calificat, întrucât formularea din articolului 6 §1 precizează excepțiile; dar prezumția trebuie să fie întotdeauna în favoarea unei audieri publice și excluderea trebuie să fie cerută strict de circumstanțele cauzei – o evaluare a strictei necesități (*Campbell și Fell*, §§86-92).

Doar caracterul "tehnic" al cauzei nu este un motiv întemeiat pentru a exclude publicul (*Vernes c. Franței*).

În cazurile familiale care implică în special copiii, este esențial ca părțile și martorii să fie capabili să se exprime sincer cu privire la aspectele extrem de personale, fără să le fie frică de curiozitatea publicului sau de comentarii (*B. și P. c. Regatului Unit*, §§32-49).

În timp ce cazurile disciplinare în penitenciar de cele mai multe ori vor constitui o audiere cu ușile închise, cauzele privitor la acuzații penale împotriva deținuților nu se vor ține cu ușile închise (*Campbell și Fell*).

În cazul în care un proces penal recent urmează să aibă loc în perimetrul închisorii, autoritățile trebuie să ia măsuri speciale pentru a se asigura că publicul este informat asupra procesului, locației în care se desfășoară, precum și faptul că publicul are dreptul să participe (*Riepan*, §§25-41).

În afară de cazurile disciplinare din închisoare, nici o procedură nu ar trebui să se desfășoare cu ușile închise în mod implicit; o instanță trebuie să individualizeze decizia sa de a exclude publicul chiar și în cazurile care implică o parte litigantă care aparține unui grup sensibil la mediatizare: prin trimitere generală la o prevedere legală care protejează secretele medicale ale pacienților, de exemplu, nu este suficient de a exclude publicul într-un caz de malpraxis medical, cu excepția cazului în care o legătură rezonabilă este stabilită între obiectul unui caz particular și statutul reclamantului în calitate de membru al grupului sensibil la mediatizare (*Diennet*).

Imposibilitatea de a organiza o audiere publică în prima instanță nu va fi remediată prin deschiderea recursului în atenția publicului, cu excepția cazului în care instanța de apel deține competență deplină de comentariu (*Diennet*). În același timp, nu există nici dreptul la o audiere publică a recursului dacă prima instanță a fost publică, cu excepția cazului în care acesta constituie un recurs complet și nu doar un recurs în interesul legii (*Axen*).

Încălări a cerinței privind caracterul public

Excluderea publicului în mod implicit în cadrul procedurilor disciplinare împotriva unui medic prin trimitere generală la riscul de divulgare a secretelor medicale, fără luarea în considerație a faptului că acest caz vizează practica generală a reclamantului privind rezervările prin corespondență, și nu un anumit fișier al oricărui pacient - lipsa de individualizare (*Diennet*); situație similară în cadrul procedurilor referitoare la confiscarea activelor deținute de un presupus mafiot, în cazul în care procedurile s-au desfășurat cu ușile închise în conformitate cu cerințele legale (*Bocellari și Rizza c. Italiei*).

Un proces cu ușile închise analizând noile acuzații împotriva deținutului condamnat, nici o acțiune nu a fost luată de către autorități pentru a informa publicul cu privire la data și locul desfășurării procesului în închisoare (*Riepan*).

Audierea realizată într-o închisoare de maximă securitate; publicul fiind obligat să obțină permisiunea din partea autorităților penitenciare pentru a participa la proces și de asemenea să se supună percheziției corporale

(*Hummatov c. Azerbaidjanului*).

Lipsa încălcării cerinței privind caracterul public

Ședința cu ușile închise referitor la un caz de familie pentru stabilirea domiciliului copiilor, având în vedere necesitatea părților litigante și a martorilor de a vorbi despre problemele strict personale (*P. și B. c. Regatului Unit*).

Cazuri disciplinare împotriva deținuților în cadrul audierilor cu ușile închise în mod implicit, având în vedere condițiile practice și de securitate care ar face posibilă o altă abordare - conceptul de sarcină disproporționată (*Campbell și Fell*).

Recurs în interesul legii susținut cu ușile închise, procedurile primei instanțe au fost publice (*Axen*).

Caracterul public al hotărârilor judecătorești

Nu există nicio obligație pentru o instanță de a enunța întreaga hotărâre în cadrul ședinței publice; publicarea în scris este suficientă (*Pretto și altele*).

Decizia trebuie să fie disponibilă pentru consultare în registrul instanței (*Pretto și altele*).

Faptul că o ședință de judecată cu ușile închise este justificată în temeiul articolului 6 poate implica, de asemenea, accesul limitat la decizia instanței de judecată luată în cadrul acestor proceduri, cu condiția că acest fapt este urmat de garanții suficiente care să permită solicitările de acces ad-hoc din partea unui membru al publicului (*P. și B.*).

Această cerință nu implică nici o obligație activă financiară sau de altă natură asupra statului să plătească pentru o copie scrisă a hotărârii instanței sau să furnizeze reclamantului o versiune scrisă a deciziei instanței de judecată; sarcina cade asupra reclamantului care trebuie să dea dovadă de diligență considerabilă în eforturile sale de a descoperi motivele deciziei atacate, solicitând avocatului său realizarea anchetelor sau apelând la registrul curții dacă este necesar (*Jodko, dec.*).³¹

Exemplu de încălcare a cerinței privind natura publică a deciziei

- ◇ instanța a adus la cunoștință doar o parte din decizie în timpul unei audieri publice și trimițând mai târziu o copie a hotărârii complete în formă scrisă (cu explicația de rigoare) în exclusivitate părților; publicul nu a avut acces la arhivele registrului instanței (*Ryakib Biryukov c. Rusiei*).

Exemplu care nu constituie o încălcare a cerinței privind natura publică a deciziei

- ◇ lipsa enunțării hotărârii instanței de recurs în ședința publică (*Pretto și altele*);
- ◇ accesul limitat al publicului la decizia instanței într-o cauză de stabilire a domiciliului pentru un copil, instanțele fiind împuternicite cu toate acestea să acorde dreptul de a permite accesul unui membru al publicului care a demonstrat un interes concret (*P. și B.*);
- ◇ lipsa remiterii unei versiuni scrise a hotărârii instanței către o închisoare în care reclamantul a fost ținut, având în vedere lipsa interesului propriu de a obține această decizie (*Jodko, dec.*).

Particularitățile de „echitate” în cadrul procedurilor penale

Rezumat.

Trei zone problematice creează cerințele suplimentare implicite de "echitate" în materie penală:

- ◇ apărare împotriva Entrapment-ului (*Ramanauskas*);
- ◇ dreptul la tăcere și de a nu se autoincrimina (*Saunders*);
- ◇ dreptul de a nu fi expulzat sau extrădat într-o țară care se poate confrunta cu un refuz evident la proces echitabil (*Mamatkulov și Askarov*).

---

³¹ A se vedea de asemenea, mai sus, la pagina 26, Impedimente procedurale: termenele limită, cheltuielile de judecată, jurisdicția și alte formalități

Apărarea împotriva Entrapment-ului

Jurisprudența Curții folosește termenul de Entrapment (*Khudobin c. Rusiei*, §§128-137), alternativ cu sintagma instigare de către poliție (*Ramanauskas*) - cea din urmă fiind derivată dintr-un termen francez *provocation policière* (*Teixeira de Castro c. Portugaliei*, §§34-39) – dar acești termeni par a fi interpretați într-un mod echivalent în sensul Convenției.

În timp ce jurisprudența Curții utilizează de asemenea în mod alternativ - și oarecum confuz – termeni ca instigare de către poliție și instigare în același caz, este evident că există o diferență substanțială între ele, atât în sensul de statut juridic al subiectului (instigare de către poliție se referă la instigare a crimei, în contextul unei anchete oficiale) cât și în ceea ce privește intensitatea factuală: deși o propunere de mită poate constitui instigare, aceasta nu cade neapărat sub incidența Entrapment-ului (*Miliniene c. Lituaniei*, §§35 - 41).

Prima dată strategia a fost recunoscută în cauza *Teixeira de Castro*, Entrapment-ul a fost susținut chiar de la bun început pentru a priva definitiv o persoană de dreptul la un proces echitabil (§39). Noțiunea de Entrapment a fost ulterior definită în *Ramanauskas* (§55) realizându-se în cazul în care agenții de stat nu se limitează la investigarea activității infracționale într-un mod pasiv, dar în esență, exercită o astfel de influență asupra subiectului ca să-l incite la comiterea unei infracțiuni, care de fapt nu a fost comisă, cu scopul de a furniza dovezi și a institui o urmărire penală.

În *Khudobin* Curtea a menționat în continuare că toate probele obținute prin Entrapment trebuie să fie excluse (§§133-135, a se vedea, prin contrast, abordarea de obicei mult mai rezervată privind admisibilitatea altor tipuri de probe necorespunzătoare în *Schenk, Khan și Bykov c. Rusia* [CG], §§88-105).

În timp ce jurisprudența Curții nu precizează în mod expres că o condamnare prin Entrapment este una ilicită, acesta poate fi considerată ca una dintre rarele încălcări ale cerinței de "echitate", care a justificat acordarea de recompense pentru prejudiciul material (pierderea de venituri) împreună cu prejudiciul moral în temeiul articolului 41 (*Ramanauskas*, §§87-88).

Protecția împotriva Entrapment este de natură absolută deoarece chiar și interesul public în combaterea criminalității organizate, traficului de droguri sau corupției nu poate justifica condamnarea în baza probelor obținute prin instigare de către poliție (*Teixeira de Castro*, §36; *Ramanauskas*, §§49-54).

Abordarea inițială a Curții în examinarea Entrapment-ului se caracterizează printr-o evaluare mixtă care încorporează elemente subiective - înterogând dacă reclamantul a fost predispus să comită o infracțiune înainte de intervenția agenților sub acoperire, direcționând răspunderea pe evoluția predispoziției subiective a individului sub presiunea influenței anchetei secrete - precum și elemente obiective, cum ar fi lipsa de supraveghere judiciară a anchetei și nerespectarea de către poliție a investigării pasive (*Teixeira de Castro*, §§36-39).

De la pronunțarea hotărârii în cauza *Ramanauskas* (§56), evaluarea subiectivă pare a fi abandonată definitiv, întrucât Curtea a considerat că nu prezintă relevanță dacă persoana a avut o intenție penală latentă (dacă ar fi fost predispusă) înainte de intervenția agenților; elementul în cauză a fost dacă el a început să acționeze în baza intenției criminale latente înainte de investigație. Nu există, așadar, nici o diferență în scopurile de Entrapment între crearea unei intenții criminale care a fost anterior absentă și dezvăluirea unei intenții criminale latente pre-existente, făcând abordarea Curții în esență de natură obiectivă.

În *Bannikova c. Rusiei* (§§66-79), Curtea a propus o evaluare în două etape, constând din: a) un element de fond (cu abordarea obiectivă), problema de bază costând dacă agenții de stat s-au menținut în limitele comportamentului "pasiv, în esență", sau au trecut peste ele, și b) un element de procedură, problema constituind dacă reclamantul ar fi putut să ridice problema de Entrapment efectiv în cursul procedurilor interne, precum și prin ce modalitate instanțele naționale au făcut față acestui motiv.

Exemple de Entrapment

Anchetarea nesupravegheată în care doi polițiști au achiziționat cantități mici de droguri de la reclamantul fără antecedente penale anterioare, în cazul în care nu a existat un motiv de aplicare a legii bine întemeiat pentru a efectua operațiunea (*Teixeira de Castro*).

Condamnarea în baza infracțiunii de droguri făcând uz de instinctele unume ale reclamantului (*Vanyan*).

Lipsa unui motiv de aplicare a legii bine întemeiat pentru inițierea anchetei, reclamantul constituind o țintă accidentală și nu una definită anterior în cadrul operațiunilor de cumpărare a droguri (*Khudobin*).

Nici o relevanță acordată de instanțele naționale rolului jucat în anchetă de către un informator care a acționat în mod privat și care a instigat infracțiunea de mită împotriva reclamantului, procurorului, înainte de a informa autoritățile și, ulterior, a obține licența de a acționa în calitate de agent (*Ramanauskas*, dar vezi *Miliniene*).

Elementul "de fond" al analizei conduce la o reexaminare de către Curte a faptelor cauzei și calitatea temeiului juridic intern care reglementează operațiunile sub acoperire. Rezultatele obiective ale Curții derivă dintr-o analiză cumulativă destul de complicată a diverselor elemente care implică o anchetă de fapt - cu accentul pus pe faptul dacă autoritățile au creat riscul ca o persoană obișnuită rezonabilă să comită o infracțiune sub influența anchetei în cauză – precum și o anchetă normativă mai strictă, prevenind autoritățile de utilizarea unor metode neadecvate, care ar putea rezulta în Entrapment și care ar solicita un rol mai activ al instanțelor naționale în apărarea împotriva acesteia (*Ramanauskas*, §§49-74; *Bannikova*). Elementele cele mai pertinente care trebuie luate în considerație în acest sens sunt:

- ✧ dacă activitățile speciale ale agenților sub acoperire care provoacă comiterea unei infracțiuni au fost supravegheate în mod corespunzător, de preferință de către un judecător (*Teixeira de Castro*, §§37-38);
- ✧ dacă autoritățile au avut o bună motivare de aplicare a legii pentru a începe ancheta, cum ar fi stabilirea unei ținte specifice, definită anterior, și nu una accidentală (*Khudobin*, §134); și mai mult decât atât, posedând informații care prezintă un motiv bun pentru a suspecta persoana țintă de implicarea în crimă (*Teixeira de Castro*, §§37-38);

- ✧ dacă persoana țintă a început să înfăptuiască acte criminale – care ar constituit în cele din urmă o parte din dovezile împotriva sa – înainte de intervenția autorităților (*Eurofinacom c. Franței*, dec.);
- ✧ dacă autoritățile au rămas în esență pasive în decursul anchetei - urmează să fie stabilită analizând în primul rând faptele de implicare a autorităților (*Ramanauskas*, §71);
- ✧ în cazul în care autoritățile au folosit un informator privat care acționează în calitate de agent în decursul anchetei, indiferent dacă aceștia își asumă responsabilitatea în ceea ce privește motivele și acțiunile acelei persoane, în scopul prevenirii stuației Entrapment (*Ramanauskas*, §§62-65);
- ✧ în cazul în care un informator privat decide să apeleze la autorități făcând o plângere asupra pretensei predispoziții de crimă a persoanei țintă; se cere o verificare adecvată a absenței motivelor ulterioare din partea informatorului (*Miliniene*, §§37-41);
- ✧ atunci când un informator privat este solicitat, întregul fond de fapte ar trebui să fie examinat de la începutul inițiativei penale, indiferent de stadiul de intervenție oficială din partea statului; în timp ce s-a declarat că autoritățile nu pot face uz *ex post facto* de rezultatele crimei instigate în mod privat (*Ramanauskas*, §§62-65), rămâne neclar care este nivelul admisibil de instigare la acțiunile realizate de un informator privat în faza inițială înainte de intervenția autorităților și dacă acest nivel admisibil este diferit (mai puțin strict) față de cel admis în cadrul investigațiilor efectuate, fără participarea informatorilor privați (*Miliniene*, §§37-41);
- ✧ măsura în care autoritățile au rămas în esență pasive poate fi stabilită, de asemenea, prin luarea în considerație a absenței metodelor improprii de exercitare a presiunii, cum ar fi:
  - stimularea la acțiuni flagrante (*Ramanauskas*, §67);
  - apelul la instinctele umane (*Vanyan*, §§46-47);
  - stimulente care au intenția de a obține o condamnare mai severă (*Vanyan*), și, eventual,
  - promisiuni de câștig exorbitant;
- ✧ oferind persoanei țintă stimulentele necesare pentru finalizarea comiterii unei infracțiuni - cum ar fi bani, în scopul de a confirma că persoana țintă acceptă mită – în esență, nu încalcă cerința anchetei privind comportamentul pasiv (*Miliniene*, §§37-41).
- ✧ dacă elementele "de fond" menționate mai sus din cuprinsul analizei se dovedesc a fi neconcludente (*Bannikova*), doar în acel caz Curtea va întreprinde o analiză "procedurală" asupra capacității reclamantului de a apela la apărarea împotriva Entrapment în fața instanțelor interne, aspectele relevante care urmează să fie luate în considerație fiind:

- ❖ reclamantul trebuie să fie împuternicit prin dreptul intern să ridice problema de Entrapment în timpul procesului său, fie prin intermediul unei obiecții, apărării afirmative sau prin altă modalitate (*Ramanauskas*, §69); instanțele naționale trebuie să efectueze o examinare atentă a materialului din dosar cu scopul de a exclude probele obținute prin Entrapment (*Khudobin*, §§133-135);
- ❖ obligația îi revine reclamantului să apeleze *prima facie* la apărare împotriva Entrapment (*Khudobin*, §69); sarcina probei trece apoi la urmărirea penală pentru a contracara acuzațiile sale (*Ramanauskas*, §70);
- ❖ un standard ridicat de probe este solicitat din partea urmării penale pentru a demonstra că afirmațiile reclamantului privind Entrapment-ul sunt în totalitate nefondate; în caz de îndoială, instanțele naționale trebuie să tragă concluziile care nu au fost clar specificate (*Ramanauskas*, §70), dar care ar putea să presupună o anumită prezumție de Entrapment atunci când este suficient demonstrată prin cauza *prima facie* a reclamantului; se pare că standardul de probe pentru urmărirea penală se află undeva între cel ce se declară dincolo de orice îndoială rezonabilă, sau cel puțin cel al dovezilor clare și convingătoare;

Example care nu atestă Entrapment-ul

Autoritățile au avut motive întemeiate pentru a suspecta reclamantul de implicarea în exploatarea în cadrul operațiunii și nici o presiune nu s-a exercitat asupra sa pentru a-l determina să se implice în traficul de droguri, în contextul anchetei supravegheate în mod corespunzător (*Sequiera*, dec.).

Oferte parvenite din partea ofițerilor de investigare de a accepta servicii ilegale de prostituție promovate de către compania reclamantului au constituit doar o parte din dovezile împotriva sa; în plus, aceste oferte au fost făcute după ce compania pârâtului a întreprins deja măsuri pentru a comite acte pentru care acesta a fost urmărit penal în cele din urmă (*Eurofinacom*, dec.).

Mită acceptată de către un judecător, care a fost instigat prin stimulentele financiare oferite de informatorul privat în calitate de agent sub acoperire, având în vedere motive întemeiate de aplicare a legii pentru a începe ancheta: și anume, plângerea din partea informatorului despre reclamantul care solicită mită, urmată de ancheta adecvată în absența unor motive ulterioare realizată de către informator; ancheta supravegheată - deși realizată de organele de urmărire, și nu de către instanțele judecătorești; precum și posibilitatea reclamantului de a apela la apărarea împotriva Entrapment în timpul procesului (*Miliniene*, dar a se vedea *Ramanauskas*).

Un informator din cadrul poliției "alaturându-se" și luând parte la achiziționarea de medicamente în contextul deținerii de către autorități a înregistrărilor care constituie convorbirile reclamantului cu o terță parte cu privire afacerea planificată, și având în vedere o investigație aprofundată a acuzațiilor de Entrapment de către instanțele judecătorești naționale (*Bannikova*).

Dreptul la tăcere și privilegiul împotriva propriei încriminări; mărturisirea forțată

Principii generale

Dreptul de a păstra tăcerea și de a nu se autoincrimina în temeiul articolului 6 §1 împiedică urmărirea penală de la obținerea de probe prin sfidarea voinței învinutului de a nu depune mărturie împotriva sa. Dreptul la tăcere nu poate fi limitat până la recunoașterea directă a încălcărilor, dar și în cazul oricărei declarație care poate fi ulterior utilizată în cadrul procedurilor penale în susținerea acuzării (*Aleksandr Zaichenko c. Rusiei*, §§52-60).

Jurisprudența Curții prevede trei situații principale care implică sfidarea voinței persoanelor acuzate care au decis să nu depună mărturie: a) obligațiile de a depune mărturie impusă de lege sub amenințarea cu sancțiuni (*Saunders*); categoria implică, de asemenea, inversarea necorespunzătoare a sarcinii de probă atunci când acuzatul are obligația de a demonstra nevinovăția sa; b) constrângerea, care poate fi fizică (*Jalloh c. Germaniei*, §§103-123; *Ashot Harutyunyan*, §§58-66) sau psihologică (*Gäfgen c. Germaniei*, §§169-188) și c) constrângerea prin viclenie care implică folosirea unor tehnici de investigare sub acoperire (*Allan c. Regatului Unit*, §§45-53).

Standardul de probă solicitat de urmărirea penală pentru a demonstra vinovăția unui inculpat într-o cauză penală trebuie să fie, de regulă, dincolo de orice îndoială rezonabilă (*Barberà, Messegué și Jabardo*).

Dreptul la tăcere se suprapune cu prezumția de nevinovăție în temeiul articolului 6 §2. Unele cazuri au fost examinate în conformitate cu ultima prevedere (*Salabiaku c. Franței*, §§26-30), majoritatea celorlalte cazuri cad sub incidența primului paragraf al articolului 6 (*Funke c. Franței*, §§41-45).

Doctrina instanței a patra nu permite, de regulă, reexaminarea în temeiul articolului 6 a admisibilității probelor (*Schenk*), în afară de cazurile excepționale, cum ar fi cele care implică Entrapment³² sau admiterea vădit arbitrară a probelor de către instanțele naționale (*Osmanağaoğlu c. Turciei*, §§47-52).

În timp ce jurisprudența Curții rareori a dat de înțeles că dreptul la un proces echitabil în conformitate cu articolul 6 este un drept necondiționat, abordarea reală a Curții - cel puțin la capitolul ce prevede dreptul la tăcere - este mult mai calificată, necesită de obicei o evaluare pentru a stabili dacă a fost sau nu încălcată esența dreptului. În contextul analizei dreptului, ceea ce presupune un proces echitabil nu poate fi obiectul unei singure reguli invariabile, ci depinde într-o anumită măsură de circumstanțele cazului dat. Ca urmare, uneori el presupune o evaluare de proporționalitate *sui generis*, în special în ceea ce privește infracțiunile minore, pentru a demonstra constatarea lipsei de încălcare a articolului 6 (*O'Halloran și Francis*).

Esența evaluării dreptului presupune trei criterii principale pentru a stabili dacă constrângerea sau oprimarea voinței celui acuzat este permisă în conformitate cu articolul 6: a) caracterul și gradul de constrângere la care s-a apelat pentru obținerea de probe; b) ponderea interesului public în decursul investigării și pedepsirii infracțiunii în cauză; c) existența unor garanții relevante în cadrul procedurii, precum și utilizarea acestora pentru obținerea oricarui material (*Jalloh*, §117).

Ca o regulă generală: probele obținute prin constrângere nu trebuie să prezinte o pondere decisivă sau crucială în schema declarațiilor incriminate (*Saunders*). Admiterea dovezilor suplimentare sau neesențiale - cu excepția cazului în care au fost obținute prin maltratare - nu poate justifica o constatare a unei încălcări a articolului 6, chiar dacă aceste probe au fost obținute cu încălcarea dreptului intern (*Khan*, §§35-37) sau prin prevederile autonome ale Convenției (*Gäfgen*).³³

³² A se vedea mai sus, la pagina 58, Apărarea împotriva Entrapment-ului.

³³ A se vedea mai multe la acest punct mai jos, la pagina 66, Metode intrusiv de investigare.

Probele obținute prin tortură nu vor fi admise în nici un caz, chiar dacă acestea nu constituie o dovadă importantă și decisivă împotriva acuzatului, cu condiția că tortura este stabilită de către instanță (*Yusuf Ghezer c. Turciei*, §§40-45). Cu toate acestea, excluderea probelor obținute împotriva voinței inculpatului nu este întotdeauna prevăzută de articolul 6 în cazul în care constrângerea are o relație distantă cu probele incriminate care au cauzat condamnarea. Astfel, utilizarea probelor materiale descoperite de către poliție cu ajutorul informațiilor obținute ca urmare a amenințărilor de maltratare nu contravine articolului 6 §1 în cazul în care pârâtul, în baza tuturor probelor incriminate, a recunoscut din nou vinovăția în decursul procedurilor interne într-o etapă ulterioară a procedurilor judiciare, și în cazul în care constrângerea nu a fost aplicată pentru a dovedi vinovăția, ci pentru a salva victima infracțiunii (*Gäfgen*).

Nu este clar dacă poliția întotdeauna trebuie să avertizeze suspectul de dreptul său la tăcere. Se pare că o avertizare oficială este necesară înainte de primul interogatoriu, în cazul în care există șanse ca persoana interogată să devină un suspect și chestionarea are loc într-o situație stresantă sau de intimidare și fără un avocat. Având în vedere aceste garanții adecvate, o renunțare ulterioară a dreptului la tăcere este irelevantă (*Aleksandr Zaichenko c. Rusiei*, §§52-60).

În cazul în care condamnarea se bazează pe mărturia obținută de la un co-inculpat - care implică o încălcare gravă a dreptului său la tăcere - se poate perturba "echitatea" procedurilor în ceea ce privește un alt inculpat (*Luțenko c. Ucraina*, §§44-53).

Obligații impuse de lege

Convenția, inclusiv articolele 3, 5 și 6, permit existența unor legi care impun obligații civile de drept comun. De exemplu: pentru a informa poliția despre identitatea cuiva (*Vasileva c. Danemarcei*, §§32-43) - în continuare însoțită de obligația de a solicita arestarea fără consultarea autorității de poliție, nerealizarea căreia poate avea chiar repercusiuni negative asupra plângerilor reclamantului acționând în temeiul articolului 3 (*Berlinski c. Poloniei*, §§59-65): pentru a declara veniturile autorităților fiscale (*Allen c. Regatului Unit*, dec.); sau pentru a depune mărturii în calitate de martor la un proces (*Servește c. Franței*, §§43-47).

În timp ce prezumțiile de fapt și de drept, cum ar fi cele impuse prin statutul de răspundere strictă, există în majoritatea sistemelor juridice, acestea trebuie să fie plasate în temeiul limitelor rezonabile (*Salabiaku*).

În ceea ce privește primele elemente ce țin de constrângerea admisă sau evaluarea asupririi - și anume caracterul și gradul de constrângere - mai multă atenție ar trebui să se acorde în cazul în care a avut loc constrângerea directă, cum ar fi riscul unei amenzi în cazul renunțării depunerii mărturiei (*O'Halloran și Francis*, §57).

În cazul în care poliția a avut un domeniu de aplicare limitat în conformitate cu legislația în vigoare, mai multă libertate este acordată în temeiul articolului 6 când se solicită potențialului suspect informații precise, cum ar fi dezvăluirea identității unui șofer (*O'Halloran și Francis*, §58); în schimb, într-o cauză în care reclamantul a fost obligat să furnizeze documente de "orice fel de interes pentru anchetatori" (*Funke*, §30), mai multă libertate i-a fost acordată statului.

În conformitate cu al doilea element al evaluării - examinarea interesului public - accentul ar trebui pus pe gravitatea infracțiunii care face obiectul anchetei și natura și domeniul de aplicare al pedepsei care este generat de infracțiune, astfel încât cu cât mai puțin severă este infracțiunea și sancțiunea posibilă, cu atât mai mult constrângerea poate fi permisă în temeiul articolului 6 (*O'Halloran și Francis*, §58); în același timp, în cazul în care se aplică o amendă în afara contextului procedurii penale de bază, chiar și o amendă de o sumă nesemnificativă nu poate împiedica constatarea unei încălcări a articolului 6 (*Funke*), indiferent de eventuala scutire de taxele originale (*Shannon c. Regatului Unit*, §§26-40).

În ceea ce privește infracțiunile mai grave, în timp ce o obligație civilă care implică depunerea unei mărturii la proces poate fi impusă unui martor în scopul bunei administrări a justiției (*Serves c. Franței*, §§43-47), autoritățile nu ar trebui, de regulă, se aștepte conlucrare din partea acuzatului (*Funke, Shannon*, §§32-41), cu excepția cazului în care sunt implicate infracțiuni minore (*O'Halloran și Francis*).

Încălări ale privilegiului împotriva autoincriminării în contextul obligațiilor impuse de lege

Reclamanții amendați pentru incapacitatea de a formula diverse declarații financiare (*Funke*), de a furniza documente care atestă investițiile (*J.B. c. Elveției*) sau de a acorda un interviu anchetatorului (*Shannon*), chiar dacă au fost aplicate amenzi în afara contextului procedurilor penale de bază pentru fraudă și au fost nesemnificative în valoare, precum și indiferent de achitarea eventuală a tarifelor originale (*Shannon*).

Reclamantul obligat prin lege să coopereze cu ancheta guvernului în relațiile de afaceri ale companiei, ulterior condamnat pentru fraudă cu suport considerabil în baza declarațiilor date în timpul aceleiași anchete (*Saunders*).

Inversarea sarcinii probei: obligația proprietarului vehiculului implicat într-un accident de lovire și dispariție de la locul faptei să dezvăluie identitatea conducătorului auto (*Telfner*; dar a se vedea *O'Halloran și Francis*).

Jurisprudența Curții privind constrângerea admisă este destul de complicată în ceea ce privește infracțiunile minore, cum ar fi infracțiunile din traficul rutier, în care noțiunilor diferite de interes public - de exemplu, necesitatea de a asigura siguranța publică prin prevenirea excesului de viteză – le-a fost uneori acordată mai multă pondere în a permite inversarea aproape completă a sarcinii de probă împotriva învinuitului (*O'Halloran și Francis*); în timp ce alteori o inversare similară nu a fost justificată (*Telfner c. Austriei*, §§15-20).

În contextul celui de-al treilea element al evaluării, și anume garanțiile procedurale aplicabile, criteriul principal se rezumă la faptul dacă dovezile erau de o importanță crucială sau decisivă în stabilirea condamnării inculpatului (*Saunders*).

Un control mai riguros va fi întotdeauna cerut în cazul crimelor care implică stricta răspundere, decât în cazul infracțiunilor care nu sunt conduse de prezumții mecanice (*O'Halloran și Francis*, §59; *Salabiaku*).

Previzibilitatea regimului juridic de a institui caracterul obligatoriu al mărturiei - prin care o persoană care a cumparat o mașină a consimțit obligația de a depune mărturie în legătură cu unele infracțiuni rutiere care implică vehiculul său - a fost, de asemenea, menționată ca un factor relevant în determinarea constrângerii de a deveni admisibilă (*O'Halloran și Francis*, §§57-62), chiar dacă în cazul infracțiunilor mai grave, cum ar fi crima sau oricare altă infracțiune contra persoanei, este greu de analizat cum ar putea fi menținut în forță acest drept de a depune mărturie drept o obligație legală. În cazurile în care actele unui pârât pot fi calificate ca un anumit număr de infracțiuni diferite, dar conexe, este permisă aplicarea inversării sarcinii probei împotriva sa în legătură cu infracțiunea auxiliară, cu condiția ca săvârșirea infracțiunii primare este dovedită de acuzație dincolo de orice îndoială rezonabilă și având în vedere faptul că prezumția în legătură cu infracțiunea auxiliară este incontestabilă (*Salabiaku*).

Este permis prin lege să se inverseze sarcina probei în ceea ce privește diverse acțiuni reale îndreptate asupra proprietății și nu asupra persoanei, prin solicitarea unei dovezi de legitimitate a surselor de proprietate în contextul unei condamnări pentru o infracțiune, cum ar fi traficul de droguri (*Phillips c. Regatului Unit*, §§40-47) sau în cazul în care măsurile administrative sunt aplicate împotriva unui suspect mafiot (*Riela c. Italiei*, dec), atât timp cât standardul de probă asupra acelei persoane este mai îndoielnic decât "dincolo de orice îndoială rezonabilă" - cum ar fi echilibrul probabilităților (preponderența probelor).

De asemenea, este permis ca un judecător să inducă juraților opțiunea de a trage concluzii nefavorabile din tăcerea pârâtului, ca parte a motivelor ce justifică condamnarea, cu condiția că judecătorul descrie, de asemenea, juriului toate etapele procedurale anterioare care ar permite să se întrevadă că motivele pentru tăcerea inculpatului pot fi reale (*Beckles c. Regatului Unit*, §§57-66).

Nicio încălcare a privilegiul împotriva autoincriminării, în contextul obligațiilor impuse de lege

Obligația legală a proprietarilor de vehicule fotografiate de radar să dezvăluie detaliile legate de conducătorul auto în momentul înregistrării excesului de viteză sau cu riscul unei amenzi; luarea în considerație a caracterului minor al infracțiunii și pedepsei, interesul public în asigurarea siguranței rutiere, precum și faptul că aplicarea regimului de reglementare care prevede impunerea obligației de a depune mărturie ar fi fost prevăzută atunci când s-a procurat vehiculul (*O'Halloran și Francis*, dar a se vedea și *Telfner*).

Amenzi aplicate proprietarului de vehiculul, care a depășit limita de viteză, pentru inducerea în eroare a anchetatorilor prin indicarea unei persoane inexistente în calitate de șofer în momentul infracțiunii – nicio prezumție în ceea ce privește infracțiunea privind excesul de viteză împotriva reclamantului (*Weh*).

Amenzi aplicate martorului pentru refuzul de a depune mărturie în procesul penal al unei terțe părți, justificate prin motive de bună administrare a justiției (*Serves*).

Inversarea sarcinii probei împotriva reclamantului prins cu droguri în aeroport în raport cu *mens rea* infracțiunilor ce vizează contrabandă și import (infracțiuni adiacente), cu condiția ca atât *actus reus* cât și *mens rea* privind posesia de droguri (infracțiune primară) a fost dovedită dincolo de orice îndoială rezonabilă, având în vedere și faptul că prezumția prevăzută prin lege în ceea ce privește infracțiunile adiacente nu a fost de necontestat (*Salabiaku*).

Deplasarea parțială a sarcinii probei asupra pârâtului în scopul de a calcula valoarea ordinului de confiscare în cazul traficului de droguri (*Grayson și Barnham c. Regatului Unit*); sau solicitând dealerului condamnat pentru traficul de droguri să dovedească legitimitatea surselor de proprietate pentru a stabili cuantumul despăgubirilor

(*Phillips*).

Restricțiile de lege privind accesul la un avocat în etapele foarte timpurii ale procedurii, cum ar fi imediat după arestare, pot conduce la o încălcare a articolului 6 §§1 și 3c în cazul în care au fost trase concluziile nefavorabile din tăcerea sa, rezultând în condamnarea unui acuzat nereprezentat (*John Murray c. Regatului Unit*, §§44-58 și §§62-70).³⁴

Metode intruzive de investigare

Poziția tradițională a Curții consideră că probele obținute prin constrângere nu trebuie să comporte o pondere decisivă sau crucială în schema declarațiilor incriminate (*Saunders*, §§67-76)³⁵. În ultimii ani, cu toate acestea, Curtea a avut tendința să considere că până și admiterea probelor suplimentare sau neesențiale pot discredita "echitatea" generală a procedurii, atât timp cât aceste dovezi au fost obținute prin maltratare în temeiul articolului 3 (*Levința c. Moldovei*, §§101-106). În astfel de cazuri, este irelevant dacă dovezile au fost cruciale sau decisive pentru condamnare (*Ashot Harutyunyan*, §§58-66).

În lipsa unei abordări mai stricte în cazul recunoașterii probelor incriminatoare obținute prin maltratare, jurisprudența nu indică o diferență de fond între gradul de protecție atunci când constrângerea este rezultatul obligațiilor impuse de lege (a se vedea secțiunea de mai sus) și constrângerea practică ca urmare a metodelor de investigare invazive (*O'Halloran și Francis*, §54).

Comportamentul grav deranjant din partea autorităților ar putea să nu încalce privilegiul împotriva autoincriminării, cu condiția că există o bază bună de aplicare a legii și nici rea-credința nu este implicată, și atâta timp cât actele în cauză nu echivalează cu cele mai severe forme de încălcare a articolului 3 - și anume tortura - deși acestea pot constitui o formă mai mică de maltratare (*Jalloh*, §§103-123; a se vedea, de asemenea, *Bogumil c. Portugaliei*, §§43-50).

³⁴ A se vedea, de asemenea, mai jos, la pagina 88, Reprezentarea judiciară sau autoapărarea.

³⁵ A se vedea mai sus, la pagina 61

O încălcare a echitabilității poate fi depistată nu doar în cazul în care fapta de maltratare a fost dovedită la nivel intern (sau de către Curte printr-o analiză separată), dar și în cazul în care o suspiciune gravă de maltratare nu a fost înlăturată în urma unei proceduri interne (*Gladyshev c. Rusiei*, §§76-80).

Un anumit grad de constrângere fizică poate fi permis de articolul 6 pentru a obține materiale sau probele "reale", în cazul în care aceste probe există independent de voința învinutului - cum ar fi respirația, urina, degetul, vocea, părul, probe de țesut pentru ADN - dar nu pentru a obține o mărturisire sau o probă documentară, și nici pentru a obține probe materiale prin atentat suficient de grav asupra autonomiei fizice a învinutului (*Jalloh*, §§103-123).

În obținerea probelor materiale, cum ar fi drogurile, împotriva voinței suspectului, motivele medicale și procedurile medicale de obținere trebuie să prevaleze asupra motivelor de aplicare a legii pentru a se conforma prevederilor articolului 6 (*Bogumil*).

Încălări ale privilegiului împotriva autoincrimării în contextul metodelor intruzive de investigație

Administrarea forțată a preparatelor emetice asupra reclamantului pentru a obține probe materiale în cazul infracțiunii - droguri - din stomac, modulitate care de asemenea încalcă articolul 3 (*Jalloh*, dar vezi, de asemenea, *Bogumil*).

Concluzii nefavorabile ale unui juriu rezultate din tăcerea acuzatului constituind unul dintre motive pentru condamnare, având în vedere neîndeplinirea obligațiilor judecătorului de a aduce la cunoștință juraților despre anumite etape procedurale înainte de proces, care ar fi permis să se întrevadă că motivele tăcerii erau întemeiate (*Beckles*; dar a se vedea, de asemenea, o abordare mai recentă în cazul probelor neesențiale (*Gäfgen*).

Concluzii nefavorabile rezultate din tăcerea inculpatului nereprezentat legal în timpul primului interogatoriu în urma arestării, ulterior folosite ca motive de bază pentru condamnare (*John Murray*).

Mărturisirea obținută imediat după arestare în condiții de intimidare și fără dreptul de acces la un avocat (*Magee c. Regatului Unit*).

Mărturisirea obținută de la martori în absența avocatului care a impulsionat condamnarea ulterioară (*Shabelnik*).

Condamnarea care se bazează pe declarația făcută "sub jurământ" de către martorul aflat în custodia poliției, în lipsa asistenței juridice și în lipsa unui avertisment adecvat cu privire la dreptul de a păstra tăcerea (*Brusco*).

Apelarea la un informator privat infiltrat în calitate de coleg de celulă al reclamantului arestat preventiv în scopul obținerii probelor în cazul infracțiunilor de tâlhărie, având în vedere că cea mai mare din mărturisirile reclamantului au fost obținute printr-un interogatoriu persistent despre care informatorul a luat cunoștință în prealabil de la anchetatori (*Allan*; dar a se vedea *Bykov* pentru standardele mai puțin stricte pentru înșelăciune similară dacă se efectuează în afara contextului închisorii).

Articolul 6 nu permite în calitate de probă o mărturisire obținută în timpul interogatoriului realizat în condiții de intimidare imediat după o arestare sau

când acuzatului i s-a refuzat accesul la un avocat (*John Murray*), cu excepția cazului în care inculpații nu au demonstrat eforturi rezonabile/diligență considerabilă pentru a invoca drepturile procedurale ale acestora în contextul mărturisirii (*Zhelezov c. Rusiei, dec., Latimer c. Regatului Unit, dec.*).³⁶

Nu este întotdeauna clar dacă o persoană este interogată în calitate de martor sau de suspect, acesta din urmă având dreptul la tăcere, iar cel anterior – nu. În analiza unor astfel de cazuri Curtea ia în considerație nu doar statutul oficial al persoanei interogate, dar, de asemenea, împrejurările de fapt în condițiile interogatoriului, pentru a stabili dacă persoana în cauză ar putea sau nu ar putea fi considerată în mod rezonabil un posibil suspect, în care caz dreptul la tăcere poate fi revendicat de asemenea (*Brusco c. Franței, §§44-55*).

Nici o presiune de a mărturisi nu ar trebui să fie solicitată de la o persoană nereprezentată legal, chiar dacă ea nu deține statutul formal al unui suspect în timpul interogatoriului - de exemplu, un martor, etc. (*Shabelnik c. Ucrainei, §§51-60*).

Mărturisirea obținută prin amenințarea aplicării torturii (mai degrabă decât maltratarea reală) sau dovezile materiale colectate ca rezultat direct al acelei mărturisiri (conceptul de fructe ale unui copac otrăvitor) pot încălca dreptul la tăcere în cazul în care confesiunea sau dovezile materiale au jucat un rol decisiv sau crucial în deciziile de incriminare (*Gäfgen*).

Condamnările bazate pe dovezile martorilor obținute de la aceștia prin tortură sau amenințări pot încălca, de asemenea, articolul 6 în relație cu pârâul (*Osmanağaoğlu c. Turciei, Lutsenko, §§44-53*).³⁷

---

³⁶ A se vedea, de asemenea, mai jos, la pagina 88, Reprezentarea judiciară sau autoapărarea.

³⁷ A se vedea, de asemenea, mai jos, la pagina 94, Dreptul la audierea martorilor.

Lipsa de încălcare a privilegiului împotriva autoincrimării în contextul metodelor intruzive de investigație

Extragerea de droguri ascunse în corpul - decizie relevantă luată de către medici și nu de către ofițerii de poliție - care nu a constituit un element substanțial în contextul probelor pentru caz, și având în vedere obligația de a proteja sănătatea reclamantului (*Bogumil*; dar a se vedea și *Jalloh*).

Mărturisirea făcută sub amenințarea torturii și exclusă în cele din urmă din pachetul de dovezi de către instanța de judecată - întrucât unele dovezi materiale colectate și utilizate în urma mărturisirii directe nu au fost excluse - având în vedere faptul că probele materiale au avut doar o influență suplimentară, neesențială în condamnare (*Gäfgen*).

Mărturisirea obținută imediat după arestare pentru a justifica parțial o condamnare, în cazul în care acuzatul nu a demonstrat eforturi rezonabile/diligentă considerabilă pentru a invoca drepturile procedurale, inclusiv dreptul la un avocat (*Zhelezov*, dec.; *Latimer*, dec.).

Utilizarea înregistrărilor secrete în calitate de probă suplimentară pentru a justifica condamnarea, deși probele au fost obținute prin încălcarea procedurii interne și a prevederilor privind viața privată a reclamantului în temeiul articolului 8 (*Schenk; Khan*).

Canabis găsit în decursul percheziției parțial necorespunzătoare, în lipsa unui mandat, implicând intruziunea în proprietate privată a reclamantului, care constituie o dovadă decisivă pentru eventuala condamnare (*Lee Davies*).

Implicarea unui informator privat pentru a păcăli reclamantul și a-l determina să recunoască organizarea unei crime și pregătirea etapelor ulterioare de către autoritățile în cazul presupusei crime pentru a obține mărturii suplimentare de la reclamant, în pofida faptului că aceste mărturii au constituit un element de probă decisiv pentru condamnarea sa pentru tentativă de omor (*Bykov* , dar a se vedea, de asemenea, *Allan* pentru standarde mai stricte aplicate la șiretlicuri similare dacă sunt realizate în perimetrul închisorii).

Supravegherea secretă sau utilizarea înregistrărilor secrete nu va încălca articolul 6, chiar dacă aceste acțiuni pot încălca dreptul intern sau articolul 8 din Convenție, atât timp cât proba astfel obținută nu este folosită într-o măsură decisivă sau crucială pentru a condamna inculpatul (*Khan*, §§35-37). În mod similar, probele colectate ca rezultat al percheziției parțial necorespunzătoare nu pot constitui o încălcare a articolului 6, chiar dacă acestea sunt decisive pentru condamnare. Esența constă nu în admisibilitatea probelor în temeiul dreptului intern, dar în posibilitățile procedurale disponibile pârâtului, în decursul procesului și recursului, de a contesta modalitatea prin care ele au fost obținute și utilizate (*Lee Davies c. Belgiei*, §§40-54).³⁸ Implicarea unui informator privat care obține prin șiretlic mărturisirea acuzatului - chiar dacă această mărturisire constituie o probă decisivă în cazul dat - se va conforma dreptului la tăcere, atâta timp cât confesiunea este obținută în cadrul activității publice (*Bykov*, §§94-105; *Heglas c. Republicii Cehe*, §§89-93) și nu în afara perimetrului închisorii (*Allan*, §§42-47). În același timp, trucul de investigație poate fi folosit numai pentru a obține probe în privința unei infracțiuni din trecut, și nu pentru a instiga la o nouă infracțiune.³⁹

Refuzul evident la un proces echitabil în străinătate

Jurisprudența Curții a recunoscut că riscul de refuz evident la un proces echitabil în străinătate impune o obligație pozitivă în temeiul articolului 6 asupra unui stat care nu poate expulza sau extrăda un reclamant suspectat de comiterea unei infracțiuni penale (*Mamatkulov și Askarov*). În același timp, sarcina și standardul probei de a demonstra pericolul asupra reclamantului este foarte exigent. În cauza *Mamatkulov și Askarov* mutarea reclamanților în Uzbekistan nu a fost considerată de către Turcia o încălcare a articolului 6, în pofida faptului că reclamanții au fost condamnați în cele din urmă în Uzbekistan, fără a avea dreptul de acces la un avocat și în cadrul procedurilor cu ușile închise. În cazul în care un reclamant se confruntă cu extrădarea într-o altă țară care este Parte Contractantă a Convenției, se presupune că persoana va beneficia de un proces echitabil, având în vedere, în special, existența unor căi de atac împotriva oricărui abuziv eventual în această țară, inclusiv o posibilă petiție către Curtea Europeană a Drepturilor Omului (*Stapleton c. Irlandei*, dec.).

---

³⁸ A se vedea, de asemenea, mai sus, la pagina 51, Audierile orale și prezența fizică, precum și la pagina 54, Participarea eficientă.

³⁹ A se vedea, mai sus, la pagina 58, Apărarea împotriva Entrapment-ului

Dreptul la o decizie motivată și dovezi fiabile

Decizie motivată

Dreptul la o decizie motivată își are originile într-un principiu mai general încorporat în Convenție, care protejează un individ împotriva arbitrariului; decizia internă ar trebui să conțină motivele care sunt suficiente pentru a face față aspectelor esențiale de fapt și de drept în cazul părților litigante - argumentul de fond sau de procedură (*Ruiz c. Spaniei*, §§29-30).

Încălțări ale dreptului la o decizie motivată

Lipsa răspunsului din partea instanțelor judecătorești naționale la argumentul reclamantului potrivit căruia recursul formulat de cealaltă parte în litigiu în cazul unui contract de leasing trebuie să fi fost prescrisă (*Ruiz Torija*).

Lipsa răspunsului la argumentul reclamantului în cadrul recursului care constată faptul că componența instanței inferioare a fost neconstituțională (*Luka c. România*).

Imposibilitatea instanței de apel de a stabili dacă marca comercială a reclamantului a fost "demonstrată", prima instanță a pus în discuție această problemă după ce s-a constatat a fi temeinică (*Hiro Balani c. Spaniei*).

Lipsa de formulare a noțiunii de "circumstanțe excepționale" într-o anumită decizie sau jurisprudență internă, care ar trebui să fie demonstrată în temeiul legii în cazul reclamantului pentru a solicita readmiterea în cadrul Baroului după expirarea termenului de prescripție legală de zece ani (*H. C. Belgiei*).

Concizia de raționament pentru a decide asupra dreptului reclamantului la pensie de invaliditate, prin care s-a recunoscut doar invaliditatea parțială, în pofida faptului că înrăutățirea stării de sănătate a reclamantului a fost, de asemenea, demonstrată (*Hirvisaari*).

Interpretare inconsecventă a legii de către instanțele judecătorești regionale considerate curți de ultimă instanță în cazuri de concediere colectivă (*Ștefănică și altele*).

Garanții procedurale inadecvate pentru a permite acuzatului să înțeleagă motivele verdictului de vinovăție pronunțat în decursul ședinței tribunalului curții, în absența rechizitoriului în detaliu sau a direcțiilor sau întrebărilor către membrii juriului (*Taxquet c. Belgiei* [CG]).

Deși câteodată acest drept este examinat din perspectiva "echitabilității" procedurilor (*Hirvisaari*, §§30-33), din punct de vedere structural el de asemenea se încadrează în conceptul de drept la o instanță deoarece ambele necesită stabilirea problemelor factuale și juridice relevante invocate de reclamant într-un caz concret (*Chevrol*).⁴⁰

Din moment ce articolul 6 nu permite exprimarea nemulțumirilor ce țin de constatarea faptelor și competența juridică a instanțelor judecătorești naționale bazându-se pe faptul că au ajuns la o decizie greșită (*Karalevičius*, dec.), evaluarea deciziei motivate este mai degrabă una cantitativă, și nu

⁴⁰ A se vedea mai sus, la pagina 23, Calitatea procesuală activă, revendicarea despăgubirilor și stabilirea hotărârii judecătorești.

una calitativă: atât timp cât unele motive sunt prezentate, decizia în cauză va cădea, în principiu, sub incidența articolului 6 (*Garcia Ruiz c. Spaniei*, §§26-30). În câteva cazuri, cu toate acestea, Curtea s-a confruntat nu cu o absență completă de motive, dar cu o vădită incoerență a lor (*Tatishvili c. Rusiei*, §§59-63, *Antică și compania "R" c. României*, §§32 - 39), care a fost considerată de Curte ca arbitrar. Astfel de cazuri, cu toate acestea, rămân o excepție și recent Marea Cameră a confirmat faptul că articolul 6 nu garantează armonia perfectă în cuprinsul jurisprudenței interne (*Nejdet Şahin și Perihan Şahin*, §§96-68).

Acest drept nu implică un răspuns detaliat în aprecierea fiecărui argument invocat de către părți; ci permite instanțelor superioare pur și simplu să aprobe motivele invocate de către instanțele inferioare, evitând repetarea lor (*Hirvisaari*, §32).

O instanța de apel poate remedia o lipsă de motive în prima instanță (*Hirvisaari*). Și, viceversa, raționamentul foarte slab în refuzarea permisiunii pentru recurs - referindu-se pe deplin la constatările instanței inferioare - nu încalcă dreptul la o decizie motivată (*Gorou (nr. 2)*, §§38-42).

Motivele nu trebuie să fie furnizate într-o anumită modalitate standardizată (în scris). Este perfect acceptabil ca o instanță se enunțe motivele deciziei sale după o perioadă de timp de la adoptarea sa, atât timp cât acest lucru nu neagă dreptul reclamantului de a-și exercita în mod eficient dreptul său de a depune un recurs (*Hadjianastassiou; Jodko*, dec.).⁴¹

Lipsa unor motive într-un verdict al juraților poate fi scuizabilă în cazul în care aceste motive pot fi stabilite din alte materiale ale cazului, și anume lista de delict, întrebările și directivele președintelui către jurați (a se compara *Taxquet c. Belgiei* [CG] și *Judecător c. Regatului Unit*, dec.).

Dreptul la o decizie motivată neîncălcă

Nici o vină nu s-a depistat în raționamentul instanțelor interne cu privire la faptele cauzei, în care reclamantul a solicitat fără succes efectuarea anumitor servicii plătite împotriva părâtului civile, în timp ce constatările primei instanțe au fost aprobate de către instanțele superioare (*Garcia Ruiz*).

Lipsa unor motive într-un verdict al juraților contrabalansată de garanții procedurale, dat fiind faptul că motivele ar putea fi stabilite în urma adresării acuzației formulate de părțile litigante și președintele judecător către jurați, și având în vedere faptul că judecătorul a acceptat obligația de a explica prevederile legale juraților și a putut să justifice inexistența unui răspuns în cazul dat (*Judecător*, dec.).

Dovezi nefiabile și ilegale

În cazul în care condamnarea este bazată într-o măsură esențială sau decisivă pe dovezile obținute pe nedrept, din punctul de vedere al principiilor autonome ale articolului 6 - de exemplu, în cazul în care mărturiile au fost obținute prin încălcarea privilegiului împotriva autoincriminării – procesul este considerat inechitabil.

Cu toate acestea, utilizarea de către instanțele judecătorești naționale a probelor obținute prin încălcarea unui alt articol al Convenției (de exemplu, articolul 8) nu violează în mod necesar caracterul echitabil al procedurii în temeiul articolului 6 (*Khan*, §§34-40; *Bykov*, §§94-105). În același timp, utilizarea probelor obținute prin mijloace care implică o încălcare gravă a articolului 3 (cum ar fi tortura) va veni în contradicție cu prevederile articolului 6.⁴²

⁴¹ A se vedea, de asemenea, mai sus, la pagina 26, Impedimente procedurale: termenele limită, cheltuielile de judecată, jurisdicția și alte formalități, precum și pagina 57, Caracterul public al hotărârilor judecătorești.

⁴² A se vedea mai sus, la pagina 61, Dreptul la tăcere și privilegiul împotriva propriei încriminări; mărturisirea forțată.

În conformitate cu principiul subsidiarității precum și doctrina implicită care împiedică Curtea să acționeze ca un Tribunal de Primă Instanță (camera a patra) în aspectele ce vizează articolul 6, utilizarea probelor obținute cu încălcarea normelor interne de fond sau de procedură în realitate nu vin în contradicție cu cerința "echitabilității". În cazul în care instanțele de judecată se bazează pe dovezi obținute în mod ilegal, Curtea va verifica: a) dacă "ilegalitatea" în prevederile naționale nu coincide cu "inechitabilitatea" în ceea ce privește prevederile autonome ale Convenției; b) dacă reclamantul a avut posibilitatea să înainteze problema în fața instanțelor naționale (*Schenk c. Elveției*, §§47-51; *Heglas*, §§89-93).

În mod similar, întrebările relaționate de evaluarea de fapte, provenind în cea mai mare parte din pretinsa lipsă de fiabilitate a probelor, sunt aproape întotdeauna lăsate de către Curte la discreția judecătorului național. Ca urmare, cele mai multe plângeri în temeiul articolului 6 cu privire la dovezi nefiabile sunt respinse ca fiind de natura funcțiilor instanței a patra. În cazul în care există îndoieli serioase cu privire la calitatea probelor prezentate de organele de acuzare în cauzele penale, Curtea ia în considerație garanțiile procedurale ce țin de colectarea și examinarea unor astfel de dovezi, decât reevaluarea probelor în sine (*Cornelis c. Olandei*, dec.).

Numai în foarte puține cazuri excepționale Curtea fost pregătită să concluzioneze, spre deosebire de poziția adoptată de instanța de trimitere, că un element de probă s-a constatat în totalitate nefiabil fiind obligat să elucideze circumstanțele suspecte în care acesta a fost obținut (*Lisica c. Croației*, §§47-62). În *Laska și Lika c. Albaniei* (§§63-72), de exemplu, condamnarea reclamantului s-a bazat pe rezultatele unei demonstrații de identitate în care reclamantul a purtat o mască Balaclava alb și albastru (identică cu cele utilizate de către presupușii criminali), în timp ce alți participanți la demonstrația de identitate purtau măști negre. Într-un astfel de context a fost natural ca victima să identifice reclamantul drept făptașul infacțiunii. Curtea a concluzionat că o demonstrație de identitate organizată prin această modalitate nu comportă nici o valoare probatorie și, prin urmare, că condamnarea a fost complet riscantă. Cu toate acestea, astfel de cazuri, rămân extrem de rare și în afară de anchetele împotriva Entrapment⁴³ nici o altă categorie de cauze, de regulă, nu garantează reexaminarea realizată de către Curte în temeiul articolului 6 a faptelor constatate de către instanțele judecătorești naționale.

---

⁴³ A se vedea mai sus, la pagina 58, Apărarea împotriva Entrapment-ului.

Judecarea cauzelor într-un termen rezonabil

Principii generale

Acest drept derivă atât din formularea articolului 6 cât și din principiile de eficacitate (*H. c. Franței*, 1989).

Articolul 6 este pe deplin autonom de modalitatea prin care procedurile interne stabilesc durata acțiunii procesuale, rezultând că o încălcare a termenului limită fixat de instanțele interne nu va constitui în mod necesar o încălcare a articolului 6. Spre deosebire de multe sisteme naționale, în temeiul jurisprudenței Curții nu este fixat un termen limită pentru un anumit tip de procedură, iar toate situațiile sunt examinate fiecare caz în parte.

Principiul "termenului rezonabil" se aplică atât în cauzele civile cât și în cele penale, dar nu trebuie să fie confundat cu durata mai strictă a evaluării detenției, care se aplică numai atâta timp cât persoana este privată de libertate înainte de proces (*Smirnova c. Rusiei*, §§80-88). Durata procedurilor penale nu ar trebui, totuși, să fie confundată cu durata detenției preventive în temeiul articolului 5 §3. Examinarea celei din urmă este de obicei supusă la standarde mai stricte (*Smirnova*, §§56-71).

Cazurile cu o durată mai lungă formează primul domeniu pentru care Curtea a emis hotărâri-pilot care abordează nu circumstanțele unui caz particular, ci mai degrabă noțiunea de încălcare sistematică din țara în cauză (*Kudla c. Poloniei*, §§119-131).

O obligație pozitivă în temeiul articolului 13 al Convenției determină statul să creeze o cale de atac pentru orice caz, civil sau penal, pentru a permite accelerarea unei proceduri de lungă durată în temeiul articolului 6 (*Kudla*).

Începutul perioadei, care urmează să fie luată în considerație în scopul îndeplinirii cerinței privind "termenul rezonabil", este determinată de:

- ✧ într-o cauză civilă: data la care cererea este depusă, cu excepția cazului în care reclamantul este împiedicat prin lege de a o depune - de exemplu, o cerere care conține o acțiune de contestare a retragerii unei licențe privind practicarea medicinei nu a putut fi depusă ținând seama de o anumită anchetă administrativă preliminară - în care caz durata va fi calculată din momentul exprimării primei obiecții (*Koenig*, §§97-111);
- ✧ într-o cauză penală: data la care "acuzăția" a fost notificată, de exemplu, data de începere a acțiunilor de investigație în care se indică reclamantul în calitate de bănuț, cu excepția cazului în care situația reclamantului a fost afectată în mod substanțial înainte de formularea "acuzăției" - caz în care data arestării, căutării sau interogării, chiar și în calitate de martor, ar putea fi considerată ca o dată de inițiere a cauzei (*Eckle*, §§73-74).

În scopul respectării cerinței "termenului rezonabil", sfârșitul perioadei îl constituie data de notificare asupra deciziei interne definitive spre a stabili litigiul de către o instanță superioară, cu excepția procedurii de executare (*Burdov*), dar incluzând proceduri constituționale de atac în cazul în care acestea afectează în mod direct rezultatul unui litigiu (*Buchholz c. Germaniei*, §§46-63). Curtea și-a modificat abordarea inițială din 1980, atunci când se lua în considerație procedura de executare (*Martins Moreira c. Portugaliei*, §44). O întârziere în punerea în aplicare a unei hotărâri judecătorești este în prezent analizată ca o problemă separată, și anume ca o posibilă încălcare a dreptului la executarea în timp util în temeiul dreptului la o instanță.⁴⁴ Când un caz este închis și apoi redeschis - de exemplu, pentru supraveghere - perioada în care nici o acțiune nu era decisă trebuie exclusă din calculul perioadei de ansamblu (*Skorobogatova c. Rusiei*, §§37-42).

Perioada de timp "rezonabilă" este evaluată printr-o evaluare cumulativă care implică trei criterii principale (*Pretto și alții*, §§30-37):

- ✧ natura și complexitatea cazului;
- ✧ comportamentul reclamantului;
- ✧ comportamentul autorităților.

În timp ce nu există nici o orientare generală stabilită în ce privește durata permisă în temeiul articolului 6, aceasta din urmă depinde în primul rând de numărul de instanțe de judecată implicate. De regulă, mai mult control va fi acordat cazurilor care durează mai mult de trei ani la o singură instanță (*Guincho c. Portugaliei*, §§29-41), mai mult de cinci ani la două instanțe și mai mult de șase ani la trei niveluri de jurisdicție.

Evaluarea "timpului rezonabil" variază foarte mult în funcție de circumstanțele cauzei. Cel mai scurt termen care permite o constatare a unei încălcări este de 2 ani și 4 luni la două instanțe într-un caz privind o cerere de compensare depusă de reclamantul infectat cu HIV (*X c. Franței*, 1982), în timp ce cea mai lungă perioadă rezultând în nedepistarea unei încălcări poate fi și până la opt ani la două instanțe.

Exemple care conțin perioade ce încalcă "termenului rezonabil", fără o analiză mai detaliată cu privire la orice alt aspect:

- ✧ zece ani la o singură instanță în cadrul procedurilor penale (*Milasi c. Italiei*) sau 13 ani, inclusiv în primă instanță și în cadrul instanței de apel (*Baggetta c. Italiei*);
- ✧ patru ani de proceduri de recurs (*Capuano c. Italiei*).

Caracterul și complexitatea cauzei

Curtea ia în considerație miza reclamantului în decursul procedurilor interne. Procesele care implică o diligență specială, când caracterul cauzei în sine impune accelerarea procedurii:

- ✧ acțiunea care prevede îngrijirea copilului (*H. c. Regatului Unit*, 1987);
- ✧ cererea de compensare pentru sângele contaminat cu HIV (*X c. Franței*, 1992);
- ✧ acțiunea pentru un prejudiciu grav într-un accident de circulație (*Martins Moreira*).

---

⁴⁴ A se vedea mai sus, la pagina 33, Executarea la timp a hotărârilor judecătorești.

Încălcarea "termenului rezonabil" prin invocarea lipsei de complexitatea cauzei

2 ani și 7 luni la două instanțe într-un caz privind adopția copilului și accesul parental, ținând cont, de asemenea, de diligența specială necesară (*H. c. Regatului Unit*).

3 ani și 10 luni la o singură instanță într-un caz de compensare cu privire la un incident de trafic rutier (*Guincho*).

3 ani și 6 luni în procedurile de recurs într-o cauză problematică privind poluarea aerului (*Zimmermann și Steiner c. Elveția*).

Prin contrast, complexitatea unui caz permite mai multă libertate autorităților pentru a justifica o întârziere mai mare.

Complexitatea denotă în primul rând necesitatea stabilirii numeroaselor elemente de fapt, cum ar fi în cazurile care presupun un număr mare de acuzații care urmează să fie demonstrate în cauzele penale și care se întrepătrund (*Vaivada c. Lituaniei*, dec.) sau un număr mare de inculpați într-o cauză (*Meilus c. Lituaniei*, §25). Cazurile referitoare la evaziunea fiscală, fraudă în cadrul firmei, spălare de bani, etc, sunt adesea complexe, dar dacă procedurile în derulare împiedică activitatea obișnuită a unei companii, o diligență specială este necesară din partea autorităților (*De Clerk c. Belgiei*, §§53 - 73).

Complexitatea juridică, cum ar fi incertitudinea elementelor de jurisprudență internă având în vedere necesitatea de a aplica legislația în vigoare, poate justifica, de asemenea, o întârziere mai mare (*Pretto și alții*, §§30-37).

Nici o încălcare a "termenului rezonabil" prin trimitere la complexitatea cauzei

5 ani și 2 luni într-un caz de fraudă care implică o reaudiere în prima instanță, după un recurs pozitiv (*Ringeisen*).

7 ani și 4 luni într-un caz penal cu privire la fraudă fiscală, în cazul în care autoritățile naționale au întâmpinat diferite dificultăți de comunicare implicând autoritățile și persoanele aflate în străinătate (*Neumeister*).

Comportamentul părților litigante

Curtea ia în considerație numai întârzierile (uneori numite "perioade substanțiale de inactivitate") imputabile autorităților. Întârzierile imputabile reclamantului, indiferent dacă sunt cauzate în mod deliberat sau nu, nu vor fi luate în considerație în evaluarea "termenului rezonabil" (*H. c. Regatului Unit*). În același timp, Guvernul nu poate justifica durata totală a procedurilor prin citarea recursurilor, propunerilor, cererilor, etc. ale reclamantului, în măsura în care aceste etape procedurale nu au fost abuzive. Pârâtul nu poate fi învinuit pentru că a profitat deplin de resursele și instrumentele oferite de legislația națională în apărarea intereselor sale (*Kolomiyets c. Rusiei*, §§25-31).

Diligență rezonabilă este solicitată din partea autorităților la fiecare etapă procedurală, cum ar fi depunerea probelor și prezentarea observațiilor, în toate cauzele penale chiar și atunci când autoritățile constituie o parte litigantă într-o cauză civilă (*Baraona*, § 46-57).

Întârzierile imputabile autorităților, cu încălcarea "termenului rezonabil"	<i>(Gheorghe c. României)</i> .
Întoarcerea repetată a cauzei la anchetatori - pentru aceleași motive - pentru ca să fie efectuate noi investigații (<i>Šleževičius c. Lituaniei</i>).	Schimbări frecvente în componența curții de judecată (<i>Simonavicius</i>).
Încercările repetate de a cita aceeași martori la proces (<i>Kuvikas</i>).	Durata de timp necesară judecătorului între ascultarea părților și luarea deciziei (<i>Martins Moreira</i>) sau între deciderea cazului și publicarea versiunii complete a hotărârii în formă scrisă (<i>B. c. Austriei</i> , 1990).
Diferende legale care implică organele de urmărire penală și instanța de judecată (<i>Simonavicius c. Lituaniei</i>).	Întârzierile în transmiterea cauzei de la prima instanță la Curtea de Apel (<i>Martins Moreira</i>).
Diferende legale între instanța de apel și instanța inferioară, care au trimis cauza una altele până când Curtea Supremă a stabilit că instanța de apel a avut competența de a se pronunța asupra temeiului litigiului	
Întârziere imputabilă autorităților neconsiderată a fi o încălcare a "termenului rezonabil"	
Întârzierile în derularea etapelor procedurale necesare de către autorități, cum ar fi examene medicale, chiar și în cazul în care nu a existat o lipsă de diligență rezonabilă, dar în cazul în care vina ar putea fi pusă pe suprasolicitare și insuficiența de resurse (<i>Martins Moreira</i>).	

În cazul în care o altă parte litigantă privată a cauzat o întârziere într-o cauză civilă, instanța trebuie să ia măsuri pentru a accelera procedurile și a nu extinde termenele ținând cont de necesitatea părții fără un motiv întemeiat (*Guincho*).

Suspendarea procedurilor pentru așteptarea rezultatului într-o cauză aferentă (*Zand*, raportul Comisiei) sau determinarea constituționalității unui act juridic este acceptabilă în principiu, cu condiția ca suspendarea este acordată doar cu scopul de a cauza cât mai puține întârzieri posibile.

Chiar și în scopul protejării drepturilor de apărare, cum ar fi necesitatea de a cita martori în numele apărării la proces, autoritățile ar putea încălca "termenul rezonabil" în cazul în care nu desfășoară activități cu o diligență rezonabilă (*Kuvikas c. Lituaniei*, §50).

Întârzierile generale cauzate ocazional de volumul de lucru al instanțelor poate fi acceptată atât timp cât acestea nu sunt prelungite în timp iar autoritățile întreprind măsuri rezonabile pentru a acorda prioritate cazurilor urgente și importante (*Zimmerman și Steiner*, §§27-32).

În același timp, Statele Contractante sunt obligate în temeiul articolului 1 din Convenție să organizeze sistemele lor juridice astfel încât să asigure respectarea dispozițiilor articolului 6 și să nu permită nici o referire la dificultățile financiare sau practice pentru a justifica o problemă structurală cu o durată excesivă a procedurilor (*Salesi*, §§20-25).

Când un caz este redeschis în mod repetat sau se remite de la o instanță la alta (așa-numita practică yo-yo), Curtea tinde să-l considere drept o circumstanță agravantă serioasă care poate genera o încălcare, chiar dacă durata generală a procedurii nu pare excesivă (*Svetlana Orlova c. Rusiei*, §§42-52).

Articolul 6 §2: prezumția de nevinovăție

Această prevedere nu permite în primul rând declarații premature de vinovăție din partea oricărui funcționar public. Declarațiile de vinovăție pot constitui: o declarație de presă despre o anchetă penală în derulare (*Allenet de Ribemont c. Franței*, §§39-41); o decizie de procedură în cadrul procedurilor penale sau chiar în cadrul celor civile (*mutatis mutandis, Dakaras c. Lituaniei*, §§42-45); sau chiar un anumit aranjament de securitate în timpul procesului (*Samoila și Cionca c. României*, §§93-101, în care reclamantul a fost prezentat publicului în îmbrăcăminte de închisoare în perioada de cauțiune).

Un "funcționar public" nu trebuie să fie un reprezentant deja ales sau un angajat al autorităților publice la momentul faptelor. Noțiunea poate include persoane recunoscute public, care au deținut o funcție publică de importanță în trecut sau care sunt implicate în cursa pentru obținerea unui mandat ales (*Kouzmin c. Rusiei*, §§59-69).

Cele mai multe interferențe indirecte legate de prezumția de nevinovăție, cum ar fi deplasarea sarcinii probei către acuzat, au fost rareori examinate la acest capitol (*Salabiaku*), fiind tratate mai mult dintr-un punct de vedere mai general în relație cu dreptul la tăcere și privilegiul împotriva propriei încriminări în temeiul articolului 6 §1.⁴⁵

Articolul 6 §2 nu se aplică numai în cadrul procedurilor "penale" în ansamblul lor, dar, de asemenea, înainte de proces și după fînșarea procedurilor penale și indiferent de stadiul lor sau chiar de rezultatul lor (*Minelli c. Elveției*, §§25-41); standardul de aplicare al articolului 6 §2 este diferit de cel care urmează să fie utilizat în cazul aplicării articolului 6 §1.⁴⁶ O încălcare a articolului 6 §2 se poate realiza și în absența unei hotărâri finale.

Articolul 6 §2 se aplică în cazul acțiunilor civile, cum ar fi cererile de despăgubire din partea foștilor suspecți penali sau pârâților, ca urmare a procedurilor întrerupte (*Lutz c. Germaniei*, §§50-64), achitarea (*Sekanina c. Austriei*, §§20-31) sau procedurile civile sau disciplinare, cu condiția că aceste acțiuni civile sunt o consecință sau apar concomitent cu procedurile penale anterioare (*O. c. Norvegiei*, §§33-41; în contrast cu *Agosi c. Regatului Unit*, §§64-67).

O încălcare a articolului 6 §2 va avea loc dacă o persoană achitată în decursul procedurilor penale întentează o acțiune civilă solicitând despăgubiri pentru arestul preventiv, compensarea fiindu-i refuzată pe motivul că achitarea a fost înfăptuită din "lipsă de probe suficiente". Fără motive întemeiate, o astfel de declarație aruncă o îndoială asupra nevinovăției reclamantului (*Tendam c. Spaniei*, §§35-41). În același timp, refuzul de a rambursa cheltuielile de judecată, după eliberarea de acuzații penale pe motiv că prin comportamentul lor inculpații au direcționat organele de urmărire penală asupra lor, nu încalcă prezumția de nevinovăție (*Ashendon și Jones c. Regatului Unit*, dec., §§50-55).

---

⁴⁵ A se vedea, de asemenea, mai sus, la pagina 61, Dreptul la tăcere și privilegiul împotriva propriei încriminări; mărturisirea forțată; și mai jos, la pagina 82.

⁴⁶ A se vedea mai sus, la pagina 16, Răspunderea penală. O încălcare a Articolului 6 §2 se poate realiza chiar și în absența unei condamnări definitive.

Încălcarea prezumției de nevinovăție

Ministrul de Interne și doi ofițeri superiori de poliție care declară într-o conferință de presă televizată că reclamantul a fost "unul dintre instigatorii" omorului (*Allenet de Ribemont*).

Președintele Parlamentului declarând în public că "o persoană care ia mită" a fost reținută imediat după arestarea reclamantului, pe atunci membru al Parlamentului (*Butkevičius*).

Declarațiile publice făcute de către un fost general bine-cunoscut, candidat pentru alegerile la data faptelor - caracterul obligatoriu al doctrinei privind prezumția de nevinovăție în cazul persoanelor cvasi-publice (*Kouzmin*).

Declarațiile publice ale judecătorului privind evaluarea calității apărării și perspectivele rezultatului într-o cauză penală (*Lavents*).

Curtea a dispus revocarea pedepsei suspendate prin trimitere la "alte infracțiuni" comise cu încălcarea probațiunii - în fapt, la acel moment doar acuzațiile erau suspendate (*Böhmer c. Germania*).

Prezența suspiciunii exprimată prin cererea de respingere a unei despăgubiri în urma achitării (*Sekanina*, dar vezi *Lutz*);

Într-o procedură civilă pentru daune, un fost inculpat într-o cauză penală a trebuit să demonstreze echilibrul probabilităților, în fața acelorași jurați care au examinat acuzațiile penale împotriva sa, constatând că el nu a comis infracțiunea. Procedura civilă a decurs, astfel, concomitent cu procedura penală (*O. c. Norvegiei*, dar a se vedea, de asemenea, *Ringvold*). articolul 6 §2 s-a aplicat, iar o încălcare a fost depistată datorită exprimării unei suspiciuni persistente.

În urma unei plângeri fără succes a reclamantei împotriva fostul ei șef privitor la agresiunea sexuală, acesta din urmă a reușit să intenteze o acțiune civilă împotriva reclamantei pentru urmărirea penală rău intenționată. Instanțele franceze au considerat că, din cauza eșecului anterior al reclamantei de a demonstra agresiunea sexuală, acuzațiile de conduită împotriva fostului ei șef au fost în mod automat false; Curtea a considerat o astfel de situație contrară principiului prezumției de nevinovăție (*Klouvi*).

Articolul 6 §2 nu se aplică în cazul procedurilor civile pentru despăgubiri care ar putea fi inițiate ca urmare a procedurilor de achitare de către presupusele victime în cazul în care astfel de cereri se bazează pe standarde diferite de probă față de cele aplicate în domeniul dreptului penal, cum ar fi standardele referitoare la dreptul privind prejudiciul. Într-un caz asemănător un fost inculpat implicat într-o cauză penală dispune doar de garanțiile articolului 6 §1, în calitate de parte litigantă "civilă" în cadrul acelor proceduri, dar nu în calitate de inculpat "penal" (*Ringvold c. Norvegia*, §§36-42). Articolul 6 §2 nu atrage după sine o obligație pozitivă asupra statului cu privire la declarațiile de vinovăție făcute de către persoane private și mass-media. Problemele la acest capitol ar putea, cu toate acestea, apare întâmplător, în temeiul articolului 6 §1 atunci când sunt analizate din anumite perspective (*Hauschildt; Butkevičius*, dec.; *T. și V. c. Regatului Unit*).⁴⁷

⁴⁷ A se vedea, de asemenea, mai sus, la pagina 39, Tribunal "imparțial"; la pagina 54, Participarea eficientă și *Kouzmin* (§§60-65), în cazul în care o încălcare a fost găsită pe seama declarației unui lider politic proeminent, care nu a ocupat la orice la moment o poziție oficială.

O încălcare a articolului 6 §2 poate servi, de asemenea, ca dovadă a unei încălcări a articolului 6 §1 în poziția de imparțialitate subiectivă în cazul în care declarația contestată a fost făcută de către un judecător (*Lavents*).⁴⁸ Cu toate acestea, în cele mai multe cazuri, o încălcare a articolului 6 §2, implicând o declarație a unui judecător, ar prevala ca *lex specialis* și examinarea în temeiul articolului 6 §1 devine inutilă în acest sens.

Dreptul la prezumția de nevinovăție neîncălcăt

Sintagma "vinovăție dovedită" utilizată de către procuror drept răspuns la afirmațiile reclamantului în susținerea contrariului, exprimată în decizia de procedură referitoare la dovezile colectate în timpul anchetei, necesară pentru a susține convingerea procurorului că pentru acest caz procesul trebuie să fie continuat și să nu întrerupt (*Daktaras*).

Pierderea statutului de victimă al reclamantului, declarat vinovat de către prim-ministru în timpul unei conferințe de presă, după ce Curtea Constituțională a acceptat încălcarea prezumției de nevinovăție și a prezentat hotărârea sa în fața curții de judecată (*Arrigo și Vella*).

Absența compensării sau restituirii costurilor pentru urmărirea penală greșită, ca urmare a procedurilor întrerupte, din cauza suspiciunii persistente în momentul anchetării (*Adolf c. Austriei*).

Persistența suspiciunii exprimată în respingerea cererii de compensare în urma investigației întrerupte (*Lutz*; dar a se vedea și *Sekanina*)

Utilizarea permanentă a cuștii de metal drept măsură de securitate în timpul audierilor de recurs (*Ashot Harutyunyan*).

Refuzul de a acoperi cheltuielile de judecată în urma absolvirii reclamantului, în cazul în care el a creat suspiciune asupra sa și a indus urmărirea penală să creadă că cazul împotriva sa a fost mai serios decât s-a dovedit în realitate (*Ashendon și Jones*).

Articolul 6 §2 a avut loc fără să se aplice următoarea respingere a cererii civile formulată de presupusa victimă care solicită despăgubiri de la reclamant (fost pârâtul implicat într-o cauză penală), în conformitate cu dreptul la prejudiciu (*Ringvold*; dar a se vedea, de asemenea, *O. c. Norvegiei*).

Condamnarea în temeiul unei legi care prevede actul sexual cu minorii de o anumită vârstă în mod automat ilegal, indiferent dacă vinovatul au sesizat vârsta minoră a victimei; Curtea a concluzionat că soluția propusă de dreptul intern - și anume de a nu face disponibilă apărarea bazată pe convingerea că victima a fost de o anumită vârstă - nu a cauzat încălcarea articolului 6 §2 (*G. c. Regatul Unit*).

⁴⁸ A se vedea mai sus, la pagina 39, Tribunal "imparțial"

Suspiciunea exprimată într-o declarație judiciară, formularea căreia nu este suficient de puternică pentru a putea constitui o încălcare a prezumției de nevinovăție în temeiul articolului 6 §2, poate fi încă suficientă pentru a declara judecătorul drept parte părțitoare din punct de vedere obiectiv în conformitate cu prevederile articolului 6 §1 (*Hauschildt*) sau chiar din punct de vedere subiectiv în cazul în care declarația vizează unele caracteristici personale ale inculpatului și încalcă cerințele procedurale obișnuite (*Kyprianou*).

O decizie privind întreruperea urmăririi penale de fapt nu impune obligația unei persoane să achite despăgubiri pentru acuzația greșită sau să restituire cheltuielilor de judecată, atât timp cât suspiciunea față de el a fost valabilă în momentul investigației (*Lutz*).

Asemănător majorității restricțiilor cu privire la articolul 6, prezumția de nevinovăție poate fi remediată la nivel intern în cazul în care autoritățile iau măsuri adecvate înaintea hotărârii de a elimina efectele negative ale declarației dăunătoare (*Arrigo și Vella c. Maltei*, dec.).

Spre deosebire de articolul 6 §1, o încălcare a prezumției de nevinovăție nu este evaluată în contextul procedurii în ansamblu, ci mai degrabă ca un neajuns procedural separat. Accentul este pus pe expresia în cauză prin intermediul analizei cumulative a următoarelor trei elemente: a) etapa procedurală și contextul în care declarația a fost făcută, b) formularea sa, și c) sensul său (*Daktaras*, §§42 - 45).

Declarații care exprimă o stare de suspiciune pe parcursul investigației înaintea procesului nu constituie o încălcare a prezumției de nevinovăție (*Daktaras*), dar oficialii publici trebuie să aleagă cuvintele cu grijă atunci când exprimă suspiciunea (*Ismoilov și alții c. Rusiei*, §§162-170); o declarație fără rezerve a unui procuror către presă făcută înainte de începerea procedurii este contrară prezumției de nevinovăție (*Fatullayev c. Azerbaidjanului*, §§159-163). Cu toate acestea, chiar și în cazul unei formulări foarte explicite, termeni cum ar fi "vinovăția" și "dovedit" nu pot constitui o încălcare a articolului 6 §2 în cazul în care sensul lor într-un context special lipsit de mediatizare sau caracter public poate să denote în mod rezonabil altceva - de exemplu, în cazul în care acești termeni atestă doar convingerea procurorului privind suficiența de dovezi pentru a trece de la investigații la procesul de judecată în sine (*Daktaras*, §§42-45). Prin urmare, evaluarea semnificației declarației este una obiectivă.

Declarațiile care exprimă suspiciunea persistentă în urma unei anchete întrerupte nu încalcă în mod necesar articolul 6 §2 (*Lutz*), dar o trimitere la persistența suspiciunii după o achitare poate echivala cu o încălcare (*Sekanina*).

În ceea ce privește contextul declarației contestate, accentul este pus pe declarațiile publice ale funcționarilor de stat, în special în mass-media, unde trebuie demonstrată reținere semnificativă (*Allenet de Ribemont*). Mai multă libertate este acordată declarațiilor făcute în contextul strict procedural (*Daktaras; Mustafa Kamal Mustafa (Abu Hamza) (nr. 1)*, dec., §41).

Discreție și precauție sunt necesare din partea autorităților în informarea publicului cu privire la anchetele penale în curs de derulare, în scopul prevenirii declarațiilor de vinovăție, care pot determina publicul să creadă vinovat un suspect și să prejudicieze aprecierea faptelor de către instanțele competente (*Allenet de Ribemont*).

Formularea declarației contestate trebuie să constituie o declarație fără echivoc a vinovăției pentru a analiza problema în temeiul articolului 6 §2 (*Butkevičius*, §§49-54); reticența sau rezerva cu privire la declarație poate repune în discuție caracterul său neechivoc (*Allenet de Ribemont*).

Faptul că o persoană a fost condamnată de către prima instanță nu-l privează de garanțiile articolului 6 §2 cu privire la procedura de recurs (*Konstas c. Grecia*, §§34-37). Rămâne neclar, cu toate acestea, dacă gradul de protecție al articolului 6 §2 rămâne același și pentru procedurile de recurs suspendat și pentru procedurile de casație, având în vedere faptul că o "condamnare de către o instanță competentă" în sensul articolului 6 a fost realizată deja. În orice caz, o trimitere la această condamnare de către instanțele superioare sau de către alte autorități pare a fi necorespunzătoare.

O încălcare a prezumției de nevinovăție poate să apară, de asemenea, în condițiile anumitor prezumții procedurale, care califică o persoană vinovată, fără ca acest lucru să fie stabilit în cadrul unei proceduri contradictorii și în conformitate cu un anumit standard de probă (*Klouvi c. Franței*, §§42-54).

În același timp, principiul prezumției de nevinovăție nu poate fi interpretat drept un proces de stabilire a normelor de fond privind răspunderea penală. Curtea nu este obligată să răspundă, de exemplu, din punctul de vedere al articolului 6, dacă răspunderea strictă - sau, prin contrast, evaluarea obișnuită a *mens rea* alături de *actus reus* - este un răspuns mult mai adecvat al cadrului legislativ intern pentru o anumită acțiune ilegală sau dacă o evaluare obiectivă sau subiectivă ar trebui să caracterizeze stabilirea *mens rea* (*G. c. Regatului Unit*, §§28-30).

Articolul 6 §3: dreptul la apărare

Rezumat

Punctele principale:

- ❖ drepturi de apărare minime în cadrul procedurilor penale;
- ❖ pretinsa încălcare a dreptului la apărare în temeiul articolului 6;
- ❖ §3 este adesea examinat împreună cu dreptul la un proces echitabil în temeiul articolului 6 §1 (*T. c. Austriei*, §§68-72);
- ❖ pentru a demonstra o încălcare a unui drept la apărare, reclamantul trebuie să evidențieze efectul ireparabil al restricției contestate privind dreptul la apărare în baza echității procedurilor penale, ca un tot întreg, inclusiv etapele de recurs (*Dallos c. Ungariei*, §§47-53).

Înștiințarea privind acuzațiile aduse

Există o anumită suprapunere între acest drept și dreptul la o procedură în contradictoriu, care constituie un element implicit al unui proces echitabil în sensul articolului 6 §1⁴⁹, precum și dreptul la intervalul de timp și facilități pentru a pregăti apărarea unei persoane în temeiul articolului 6 §3b (a se vedea mai jos).⁵⁰

Există, de asemenea, o anumită suprapunere cu dreptul de a fi informat cu privire la o anumită bază factuală în cazul suspiciunii pentru a justifica detenția în temeiul Articolului 5 §2, chiar dacă articolul 6 §3a garantează un drept mai larg de a cunoaște posibilă clasificare juridică a acuzației și de a fi informat mai detaliat asupra faptelor (*Pélissier și Sassi c. Franței*, §§45-63).

Încălcarea dreptului de a fi informat cu privire la acuzație

Data și locul în cazul unei presupuse infracțiuni modificate de către organele de urmărire penală de mai multe ori înainte și în timpul procesului (*Mattoccia*).

Noi acuzații prezentate de urmărirea penală în ultima zi a procesului, fără posibilitatea de a pregăti apărarea împotriva noilor acuzații sau de a depune recurs împotriva hotărârii complete (*Sadak și alții c. Turciei*, dar vezi *Dallos*).

Reclasificarea acuzației de către instanța de judecată, cu nici o amânare prealabilă, în care caz curtea de apel a refuzat ulterior să examineze "discreția" instanței de judecată în reclasificarea dată (*Pélissier și Sassi*).

Nici un recurs deplin (privind aspectele de fapt și de lege) permis să realizeze reclasificarea în cadrul unui proces (*T. c. Austriei*).

German acuzat în limba instanței de judecată, un italian, căruia nu i sa asigurat traducerea în oricare altă limbă, în cazul în care nu a existat nici o dovadă că el a înțeles suficient (*Brozicek*).

⁴⁹ A se vedea, de asemenea, mai sus, la pagina 45, Principiul „contradictorialității”.

⁵⁰ A se vedea, de asemenea, mai jos, la pagina 85, Timpul și înlesnirile necesare pentru pregătirea apărării.

"Cauza" în conformitate cu prevederile articolului 6 §3a se referă la actele comise, iar "caracterul" se referă la definiția infracțiunii în dreptul intern (*Pélissier și Sassi*).

Datele infracțiunilor sunt deosebit de importante, deoarece din momentul în care acuzația este adusă la cunoștință suspectul este înștiințat în mod oficial printr-un aviz care conține aspectele de fapt și de drept (*Pélissier și Sassi*). Cu toate acestea, nu există nicio obligație ca concluziile instanței de judecată cu privire la circumstanțele crimei și rolul reclamantului în ea trebuie să fie întotdeauna identice cu datele rechizitoriului după cum au fost formulate de procuratură (*Mirilashvili, dec.*).

Informații detaliate trebuie prezentate în temeiul articolului 6 § 3a, suficiente pentru a permite acuzatului să înceapă procedurile de apărare; cu toate acestea, dovezi complete împotriva învinutului nu sunt necesare în această etapă și ar putea fi prezentate ulterior (*Pélissier și Sassi*).

În același timp, ar fi incorect să se constate că articolul 6 §3a se aplică numai la etapa inițială a procedurii, în timp ce articolul 6 §3b îl completează într-o etapă ulterioară; întrebarea rămâne deschisă pentru a se stabili dacă articolul 6 §3a sau articolul 6 §3b este mai adecvat etapelor ulterioare ale procedurii, cum ar fi procesul de judecată, fie în cazul în care problema se referă la o schimbare în încadrarea juridică a infracțiunii presupuse (*Dallos*) sau insuficiența de informații concrete (*Mattochia c. Italiei, §§58 - 72*); se pare ca aplicarea ambelor dispoziții împreună, însoțit de articolul 6 §1, ar constitui, probabil, abordarea corectă pentru a analiza orice lipsă de informație într-un stadiu de proces.

Convenția permite sistemelor inchiuzitoriale să coexiste cu cele de acuzare; organele de urmărire penală permit reclassificarea juridică a unei acuzații la proces, sau chiar în cadrul hotărârii instanței de judecată, de vreme ce timpul potrivit și înlesnirile pentru a pregăti apărarea sunt asigurate prin intermediul unei amânări sau prin recurs integral asupra aspectelor de fapt și de lege (*Dallos*).

Nu există nimic în jurisprudența Curții care să impună notificarea în scris pricind "caracterul și cauza acuzației aduse", atâta timp cât informații suficiente sunt prezentate în formă orală (*Kamasinski c. Austriei, §§61-108*).

Informațiile trebuie să fie prezentate suficient de "repede" pentru a permite acuzatului să pregătească o apărare în temeiul articolului 6 §3b; informația de bază despre învinuire trebuie să fie depusă cel puțin înainte de prima chestionare la poliție (*Mattochia*).

Informațiile trebuie să fie prezentate într-un limbaj "înțeles" de persoanele acuzate; ea nu trebuie neapărat să fie limba maternă (*Brozicek c. Italiei, §§38-46*).

Cu toate acestea, în cazul în care un cetățean străin solicită traducerea unei acuzații, autoritățile ar trebui să respecte cerința cu excepția cazului în care ele sunt apte să stabilească faptul că, de fapt, acuzatul are suficiente cunoștințe în limba instanței (*Brozicek*); o interpretare orală de acuzării poate fi suficientă (*Kamasinski*).

Cu cât este mai gravă acuzația, cu atât sunt solicitate mai multe informații - evaluarea subiectivă (*Campbell și Fell, §§95-102*).

Reclamantului îi revine sarcina de a obține informații prin participarea la audieri sau de a face cereri în cauză, și nu autoritățile sunt responsabile să pună la dispoziția acestuia aceste materiale (*Campbell și Fell*).

Defecte minore în notificarea ce rezultă din erorile tehnice nu pot constitui o încălcare a acestei prevederi (*Gea Catalan c. Spaniei*, §§28-30).

Neîncălcarea dreptului de a fi informat cu privire la acuzație

Informații despre acuzație conținând cuvântul "revoltă" - cu simpla indicație a locului și timpului presupusei infracțiuni - suficiente în contextul unor proceduri disciplinare din închisoare, având în vedere faptul că reclamantul nu a făcut nici o tentativă rezonabilă pentru a obține informații suplimentare (*Campbell și Fell*).

Acuzație reclassificată de către curte în timpul procedurilor primei instanțe, în cazul în care a existat posibilitatea de a fi înaintată pe deplin în recursul ulterior (*Dallos*; dar a se vedea *Sadak* și alții).

Conduita unui acuzat, cauza principală fiind neprimirea notificării privind acuzațiile împotriva lui (*Hennings c. Germaniei*).

Discrepanțe minore în reformularea aspectelor de drept intern rezultate din eroare de copiere (*Gea Catalan*).

Interpretare orală acuzației împotriva străinului aflat în imposibilitatea de a înțelege limbajul instanței (*Kamasinski*).

Condamnare pentru răpire de persoane cu ajutorul unor "complici neidentificați", întrucât rechizitoriul a identificat presupuși complici ai reclamantului care au fost de asemenea acuzați de crimă (*Mirilashvili*, dec.).

Timpul și înlesnirile necesare pentru pregătirea apărării

Există o anumită suprapunere între acest drept și dreptul la o procedură în contradictoriu și egalitatea părților, care constituie elemente implicite ale procesului echitabil în temeiul articolului 6 §1⁵¹, dreptul de a fi notificat cu privire la acuzație în temeiul articolului 6 §3a⁵², dreptul la reprezentare judiciară în temeiul articolului 6 §3c⁵³, precum și dreptul de a cita martori în paragraful (d).⁵⁴

În scopul de a determina conformitatea cu articolul 6 §3b, este necesar să se ia în considerație situația generală a apărării, inclusiv consilierul juridic, și nu doar situația acuzatului în mod izolat (*Kremkovskij c. Lituaniei*, dec.).

Abordarea obișnuită constă în examinarea unei posibile încălcări a articolului 6 §3b, împreună cu articolul 6 §3c, în scopul de a demonstra, prin intermediul analizei cumulative a diverse dificultăți întâmpinate de apărare, efectul global al acestor defecte privind caracterul echitabil al procesului ca un tot întreg, în sensul articolului 6 §1 (*Kremkovskij*, dec.). "Adecvarea" modalităților de pregătire a unui proces este de obicei evaluată cu referire la limitările formale impuse apărării - de exemplu, prin limitarea accesului reprezentanților apărării la părțile "secrete" ale dosarului și restricții privind

⁵¹ A se vedea la pagina 45, Principiul „contradictorialității”; și pagina 48, Egalitatea părților.

⁵² A se vedea la pagina 83, Înștiințarea privind acuzațiile aduse.

⁵³ A se vedea la pagina 88, Reprezentarea judiciară sau autoapărarea.

⁵⁴ A se vedea la pagina 73, Judecarea cauzelor într-un termen rezonabil.

copierea. Cu toate acestea, Curtea ia în considerație dificultățile practice întâmpinate de apărare, de exemplu, legate de condițiile de detenție și transport a suspectului reținut (*Moiseyev*, §§208-225).

Un echilibru discret trebuie să fie dtsbilit între necesitatea de a asigura procesul de judecată într-un termen rezonabil⁵⁵ și necesitatea de a permite suficient timp pentru a pregăti apărarea, în scopul de a preveni un proces rapid care neagă acuzatului o oportunitate de a se apăra în mod corespunzător (*Öcalan c. Turciei* [CG], §§130-149).

Evaluarea timpului adecvat este una subiectivă, întrucât diferiți factori în ceea ce privește caracterul și complexitatea cauzei, stadiul procedurilor și miza reclamantului trebuie să fie luate în considerație; în cazuri simple, cum ar fi proceduri disciplinare, o perioadă de cinci zile poate fi adecvată din momentul înștiințării acuzației până la audierea privind fondul cauzei (*Campbell și Fell*).

O amânare într-un proces va fi solicitată prin articolul 6 §3b în funcție de natura și amploarea noilor dovezi; noi dovezi minore, cum ar fi cele privind caracterul inculpatului și nu circumstanțele infracțiunilor comise pot fi prezentate la proces fără nici o amânare (*G.B. c. Franței*).

Nu este clar dacă există un drept, cum ar fi cel de a fi informat într-o hotărâre judecătorească privind termenele aplicabile pentru recurs sau dacă acest fapt ține de competența organelor de apărare să stabilească singure; în același timp, o obligație pozitivă în temeiul articolului 6 §3b poate exista în ceea ce privește informarea pârâtului asupra termenelor procedurale relevante în cazuri complexe, cum ar fi cazul în care două termenele concurente există pentru inițierea unui recurs, pe de o parte, și în cazul prezentării motivelor, pe de altă parte (*Vacher*, §§22-31); poate fi remarcat de asemenea faptul că aceste tipuri de situații pot fi analizate atent la capitolul "accesul la o instanță", și mai puțin la dreptul la apărare.⁵⁶

Evaluarea "înlesnirilor necesare" este de asemenea subiectivă, în funcție de circumstanțele particulare și abilităților reclamantului, care poate fi un avocat profesionist, de exemplu, (*Trepashkin (nr. 2) c. Rusiei*, §§159-168). În cele mai multe cazuri, două facilități principale vor fi solicitate, și anume: a) posibilitatea de a comunica cu avocatul într-un mod confidențial (*Bonzi c. Elveției*, dec.) și eficient (*Artico c. Italiei*, §§29-38), chiar dacă acest drept este reglementat reglementat temeinic de articolul 6 §3 (c)⁵⁷; și b) accesul la dosarul cauzei (*Kamasinski*).

În același timp, pot fi permise restricții limitate care împiedică întrevvederea reclamantului cu avocatul său la anumite etape (*Bonzi*) sau care impun o obligație avocatului la nedivulgare în scopul protejării unui martor într-un stadiu incipient al procedurii (*Kurup*, dec.).

---

⁵⁵ A se vedea la pagina 73, Judecarea cauzelor într-un termen rezonabil.

⁵⁶ A se vedea la pagina 26, Impedimente procedurale: termenele limită, cheltuielile de judecată, jurisdicția și alte formalități.

⁵⁷ A se vedea mai jos, la pagina 88, Reprezentarea judiciară sau autoapărarea.

Încălări ale cerinței privind timpul adecvat și înlesnirile necesare

Impactul cumulat al mai multor restricții izolate, inclusiv lipsa de asistență juridică în timpul interogatoriului din custodia poliției, restricții ulterioare privind numărul și durata întâlnirilor cu avocatul apărării, incapacitatea de a comunica cu avocații în privat, precum și lipsa de acces complet la dosarul cauzei până la etape foarte târzii ale procesului (*Öcalan*).

Recursul depus în timp, dar nepermis pe motiv că reclamantul nu a reușit să-l susțină în timpul limită necesar, luat în considerare împreună cu lipsa de informații acordate reclamantului cu privire la existența a două termene concurente - și anume, pentru depunerea recursului, pe de o parte, și pentru prezentarea motivelor în cazul dat, pe de altă parte (*Vacher*).

Refuzul accesului la dosar, la etapa premergătoare a procesului, pe motiv că acuzatul a decis să se reprezinte singur, accesul fiind disponibil doar unui avocat în temeiul dreptului intern (*Foucher*, a se vedea, de asemenea, pagina 48).

Schimbare bruscă și completă a probelor oferite de expertul desemnat de instanță în timpul aceleiași ședințe, care a avut un impact decisiv asupra opiniei juraților, precum și refuzul instanței de judecată să numească experți alternativi (*G.B. c. Franței*, dar a se vedea *Boenisch, Brandstetter*; a se vedea, de asemenea, pagina 48).

Primirea întârziată a versiunii scrise a hotărârii instanței cu partea de motivare (mai mult de o lună de la pronunțarea părții operative), împiedicând reclamantul de la prezentarea recursului în termen de cinci zile prevăzut prin lege în acest scop (*Hadjianastassiou*; a se vedea, de asemenea, paginile 26 și 70).

Dreptul la "înlesniri necesare" include dreptul de acces la dosarul cauzei după ce sunt încheiate investigațiile înainte de proces; în același timp, accesul acordat doar avocatului, dar nu și reclamantului în mod personal poate fi suficient (*Kamasinski*). În cazul în care unui acuzat i-a fost acordat dreptul de a se autoreprezenta, refuzul accesului la dosarul cauzei în faza premărgătoare procesului va încălca articolul 6 (*Foucher*)⁵⁸. În evaluarea unei restricții cu privire la accesul pârâtului la dosar, Curtea ia în considerație, în special, durata de prescripție (*Trepashkin (nr. 2)*, §§ 159-168).

Dreptul de acces la dosarul cauzei nu este absolut, iar unele excepții sunt posibile în scopul protejării unei sensibile metode de investigație, identității unui martor sau agent; reclamantului îi revine sarcina să demonstreze că accesul la orice element special din dosar a fost necesar pentru drepturile sale de apărare (*Bricmont*)⁵⁹.

Evaluarea necesității de divulgare a oricărui material sensibil a fost delegată de către Curte instanțelor naționale și nici o evaluare autonomă a Convenției cu privire la confidențialitate nu va fi întreprinsă atât timp cât instanțele naționale au efectuat singure o astfel de evaluare în temeiul

⁵⁸ A se vedea la pagina 48, Egalitatea părților litigante.

⁵⁹ A se vedea la pagina 45, Principiul „contradictorialității”.

dreptului intern (*Dowsett*). Cu toate acestea, s-ar putea să apară o problemă în cazul în care nicio marjă de apreciere prin lege nu este acordată unei instanțe naționale pentru a decide dacă este permisă sau nu divulgarea materialelor pentru apărare (*Mirilashvili*, §§200-209).

Timpul adecvat și înlesnirile necesare neîncălcate

Cinci zile din momentul prezentării acuzației până la audierea de bază a constituit "suficient timp" pentru a pregăti apărarea într-un caz disciplinar din închisoare cu privire la acuzația de revoltă (*Campbell și Fell*); cincisprezece zile a constituit în mod similar "timp suficient" în cadrul procedurilor disciplinare profesionale împotriva medicului privind acuzațiile de emiteră în mod necorespunzător a certificatelor de incapacitate de muncă (*Albert și Le Compte c. Belgie*).

Noi dovezi minore asupra caracterului pârâtului transmise de organele de urmărire penală la începutul procesului, care a durat trei zile într-un caz penal privitor la infracțiunile de natură sexuală, în pofida lipsei de amânare (*G.B. c. Franței*).

Acuzatul plasat în detenție izolată și împiedicat de a comunica cu avocatul pentru cîteva perioade scurte de timp, în măsura în care el a avut posibilitatea de a comunica liber cu avocatul său în restul timpului (*Bonzi*, dec.; a se vedea, de asemenea, mai jos, la pagina 88).

Consilierul apărării plasat sub obligația de a nu divulga identitatea unui anumit martor clientului său la o etapă timpurie a procedurilor, pentru a proteja martorul de manipulare (*Kurup*, dec.; a se vedea, de asemenea, mai jos, la pagina 88).

Accesul la dosarul cauzei acordat mai degrabă avocatului reclamantului, decât celui din urmă personal (*Kamasinski*).

Dreptul la "înlesniri necesare" nu include dreptul de a numi un expert la alegerea cuiva pentru a depune mărturie la proces, nici dreptul de a numi un nou expert sau unul alternativ. În situații excepționale, cum ar fi o schimbare bruscă și completă a dovezilor prezentate de un expert numit de instanță în decursul aceleiași ședințe, o problemă privind echitatea și drepturile de apărare poate apărea în cazul în care instanța nu permite numirea unui nou expert pentru a depune mărturie (*G.B. c. Franței*). Cu toate acestea, problema legată de experți ar trebui analizată adecvat din punctul de vedere al articolului 6 §3d nu și al articolului 6 §3b.

Dreptul de a cunoaște motivele hotărârii judecătorești poate fi, de asemenea, considerată ca un aspect al articolului 6 §3b. Motivele pot fi necesare în scopul pregătirii recursului, de exemplu (*Hadjianastassiou*).⁶⁰

Reprezentarea judiciară sau autoapărarea

Există o anumită suprapunere între acest drept și drepturile la o procedură în contradictoriu și egalitatea părților litigante, care constituie elemente ale unui proces echitabil în temeiul articolului 6 §1⁶¹, dreptul de a fi înștiințat cu privire la acuzație în temeiul articolului 6 §3a⁶², dreptul la timpul și înlesnirile necesare pentru pregătirea apărării în temeiul articolului 6 §3b⁶³, precum și dreptul de a cita martori în cadrul paragrafului (d).⁶⁴

⁶⁰ A se vedea, de asemenea, la pagina 26, Impedimente procedurale: termenele limită, cheltuielile de judecată, jurisdicția și alte formalități.

⁶¹ A se vedea la pagina 45, Principiul „contradictorialității” și la pagina 48, Egalitatea părților litigante.

⁶² A se vedea la pagina 83, Înștiințarea privind acuzațiile aduse.

⁶³ A se vedea la pagina 88, Reprezentarea judiciară sau autoapărarea.

Abordarea obișnuită constă în examinarea unei posibile încălcări a articolului 6 §3c, împreună cu articolul 6 §3b, pentru a se demonstra prin intermediul analizei cumulative diversele dificultăți întâmpinate de apărare, efectul general al acestor defecte privind caracterul echitabil al procesului ca un tot întreg, în sensul articolului 6 §1 (*Öcalan*).

Articolul 6 § 3c cuprinde patru elemente distincte, și anume dreptul a) de a se apăra în persoană (*Foucher*), b) în anumite circumstanțe, de a alege un avocat (*Campbell și Fell*), c) la asistență juridică gratuită în cazul în care acuzatul nu dispune de mijloace insuficiente și în cazul în care interesele justiției o cer (*John Murray*), și în cele din urmă d) la asistență juridică practică și efectivă (*Bogumil*, §§47-50).

Dreptul la autoreprezentare nu este absolut și autoritățile de stat pot nega acest drept unui acuzat deoarece în unele situații dreptul intern prevede ca persoana să fie reprezentată din punct de vedere legal, în special în cazul în care presupusele infracțiuni grave se află în litigiu (*Kamasinski*).

În același timp, în cazul în care unui acuzat i-a fost acordat dreptul la autoreprezentare, restricțiile suplimentare cu privire la drepturile sale de apărare ca urmare a autoreprezentării - cum ar fi refuzul accesului la dosarul cauzei în faza premărgătoare procesului - poate cauza o încălcare (*Foucher*).⁶⁵

Decizia cu privire la acordarea accesului la un avocat - gratuit sau contra plată - trebuie să fie supusă unui control judiciar și nu trebuie să fie luată de o autoritate executivă la propria sa discreție (hotărârea Camera în cauza *Ezeh și Connors*, §§100-108).

Absența dreptului de acces la un avocat în cadrul unei audieri este de natură să încalce articolul 6 §3c, chiar și în cazul în care un astfel de acces a fost acordat la etapele anterioare procedurii (*Ezeh și Connors*).

Imposibilitatea de a obține asistență juridică gratuită, de obicei, apare în contextul infracțiunilor penale minore și în cazul încălcărilor administrative sau disciplinare care sunt considerate "penale" doar în sensul autonom al articolului 6 §1, dar nu în temeiul dispozițiilor de drept intern; prin urmare, nici un drept de consiliere juridică gratuită nu poate fi acordat automat reclamantului (*Engel*).⁶⁶

Pentru a decide acordarea asistenței juridice gratuite, autoritățile trebuie să ia în considerație mijloacele financiare ale învinutului, precum și interesele justiției; ultimele includ o evaluare a caracterului și complexității presupusei infracțiuni, miza pusă în joc, severitatea pedepsei care ar putea fi impusă, precum și capacitatea învinutului de a se reprezenta în mod adecvat (*Timergaliyev*).

În cazul în care acuzatul dispune de mijloace suficiente pentru a plăti un avocat, nici luarea în considerație a intereselor justiției nu este necesară pentru acordarea asistenței juridice (*Campbell și Fell*).

Chiar și în cazurile necomplicate echilibrul intereselor justiției vor fi direcționate spre acordarea asistenței juridice în cazul în care pârâtul riscă o pedeapsă cu închisoarea reală și de durată (*Quaranta c. Elveției*, §§32-38).

Dreptul la asistență juridică gratuită se aplică indiferent de stadiul procedurii, inclusiv la etapa premărgătoare anchetei (*Quaranta*).

În cazul în care acuzații în cadrul procedurilor disciplinare militare sau de închisoare care implică fapte foarte simple se autoreprezintă și primesc asistență juridică gratuită care se limitează doar la aspectele legale ale recursului, acest fapt este compatibil cu interesele justiției (*Engel*, §§89-91).

---

⁶⁴ A se vedea la pagina 94, Dreptul la audierea martorilor.

⁶⁵ A se vedea, de asemenea, la pagina 48, Egalitatea părților litigante.

⁶⁶ A se vedea, de asemenea, la pagina 16, Răspunderea penală.

Refuzul de asistență juridică în faza de recurs poate fi, de asemenea, compatibil cu interesele justiției, atât timp cât o considerație a unei perspective rezonabile (probabilitatea obiectivă) de succes este efectuată de autoritățile care decid cu privire la asistența juridică (*Monnell și Morris*, §§55-70).

În același timp, refuzul de asistență juridică în faza de recurs poate fi inacceptabilă în cazul în care aspecte esențiale ale dreptului sunt analizate în cadrul acestuia (*Pakelli c. Germaniei*, §§31-40).

Revizuirea intereselor justiției trebuie să aibă loc la fiecare etapă a procedurii (*Granger*, §§43-48).

Doar reclamantii cu mijloacele necesare pentru a plăti pentru un avocat au dreptul de a selecta o persoană aleasă de ei pentru a-i reprezenta (*Campbell și Fell*); un reclamant care beneficiază de asistență juridică nu are dreptul de a alege un avocat (*Kremkovskij*, dec.). În același timp, în cazul în care avocații care acordă asistență juridică în mod vădit nu reușesc să-și facă datoria, autoritățile au obligația activă de a-i înlocui (*Artico*, §§31-38).

Dreptul de a alege un avocat nu este unul absolut; restricții pot fi plasate corect în scopul bunei administrări a justiției ținând cont de numărul de avocați, specializarea lor și regulile de conduită în susținerea procesului în fața instanței (*Enslinn și altele c. Germaniei*, dec. 1978)..

O persoană judecată *in absentia* trebuie să fie reprezentată de un avocat ales (*Karatas și Sari c. Franței*, §§52-62).

Restricțiile privind accesul la un avocat în etapele foarte timpurii ale procedurii, cum ar fi imediat după arestare, pot constitui o încălcare a articolului 6 §3c dacă o mărturie se obține de la un acuzat nereprezentat sau în cazul în care concluziile nefavorabile sunt deduse din tăcerea învinutului. În această etapă, în special, acuzatul este considerat a fi mai vulnerabil la presiuni necorespunzătoare și necesită asistență juridică (*John Murray; Salduz [CG]*, §§56-62), cu excepția cazului în care pârâțul renunță la dreptul de a fi reprezentat de un avocat în mod explicit și în cunoștință de cauză (*Yoldaş c. Turciei*, §§46-55). Utilizarea mărturiilor obținute de la un reținut suspect în absența unui avocat vine, de regulă, în contradicție cu prevederile articolului 6 §3c, chiar și în cazul în care probele sunt obținute într-un stat străin (*Stojkovic c. Franței și Belgiei*, §§51-57).

Nici o presiune de a mărturisi nu ar trebui să fie indusă persoanelor nereprezentate, chiar dacă acestea nu dețin calitatea procesuală de bănuit în timpul interogatoriului contestat și sunt tratate în mod oficial în calitate de martori la această etapă (*Shabelnik*).⁶⁷

În același timp, prezența unui avocat nu este neapărat necesară în cazul în care o persoană este interogată de către poliție, fără a fi reținută, chiar dacă mai târziu acea persoană devine un suspect (*Aleksandr Zaichenko c. Rusiei*, §§46-51).

De regulă persoanele acuzate trebuie să aibă dreptul de a fi asistate de un avocat, de îndată ce ele sunt luate în arest, și nu doar pe parcursul interogatoriului în perioada de arest (*Dayanan*, §§29-34). În același timp, lipsa unui avocat imediat după arestare nu poate fi reproșată statului - chiar și în cazul în care o mărturisire se obține imediat după arestare - în cazul în care acuzatul nu reușește să depună eforturi rezonabile/să demonstreze precauție considerabilă pentru a fi reprezentat legal (*Zhelezov*, dec.; *Latimer*, dec.), iar în cazul în care prezența unui avocat nu este exclusă de legislația în vigoare.

---

⁶⁷ A se vedea, de asemenea, la pagina 61, Dreptul la tăcere și privilegiul împotriva propriei încriminări; mărturisirea forțată.

O renunțare la asistență juridică din partea unui suspect în condiții bănuitoare poate fi considerată lipsită de valoare. În cazul în care persoanele acuzate invocă dreptul de a fi asistate de un consilier în timpul interogatoriului, o renunțare valabilă nu poate fi stabilită doar prin demonstrarea că au răspuns la întrebările ulterioare ale poliției, chiar dacă nu se contestă faptul că suspectii au fost avertizați cu privire la drepturile lor (*Pishchalnikov*, §§72-91).

Nu există nici o lege fixă în ceea ce privește cerința privind prezența unui avocat în timpul acțiunilor de investigare, altele decât interogatoriul inițial. Se pare, totuși, că prezența unui avocatului, în momentul în care acuzatul se confruntă cu un martor neimportant în etapa premărgătoare procesului nu constituie un element esențial al drepturilor de apărare (*Isgrò c. Italiei*, §§31-37).⁶⁸ În același timp, se pare că prezența unui avocat poate fi necesară în timpul unei demonstrații de identitate, în special în cazul în care aceasta joacă un rol important în eventuala condamnare (*Laska și Lika*, §§63-72).

Modalitatea prin care asistența juridică este acordată – gratis sau contra plată – ea trebuie să fie "practică și efectivă" și nu doar "teoretică și iluzorie" (*Artico c. Italiei*, §§31-38).

Nu există nici un dreptul de a avea acces la un avocat în orice moment de judecată, iar restricțiile ar putea viza numărul sau durata întâlnirilor, în special la etapa premărgătoare procesului (*Bonzi*), cu condiția că necesitatea importantă de acces la consiliere juridică este respectată imediat după arestare (*John Murray*).

Ca o chestiune de principiu, un inculpat penal are dreptul de a comunica cu avocatul său în particular (*Sakhnovskiy* [CG], §§99-107), deși observarea vizuală a întâlnirilor lor este permisă. Cu toate acestea, dreptul de a comunica cu avocatul în particular nu este unul absolut și supravegherea de către poliție a reuniunilor client/avocat poate fi efectuată în etapa premărgătoare procesului în scopul prevenirii înțelegerilor secrete (*S. c. Elveției*, §§48-51), noilor crime (*Brennan c. Regatului Unit*, §§42-63) sau protecției martorilor (*Kurup*, dec.).

Modalitatea și durata de supraveghere a comunicării între acuzat și avocatul său trebuie: a) să aibă motive convingătoare, incluzând un fond întemeiat pentru a suspecta nu doar acuzatul, ci, de asemenea, și avocatul în cauză care se presupune că se implică sau facilitează realizarea oricăror activități dăunătoare, evaluarea se face în temeiul unei evaluări obiective; și b) să fie un răspuns proporțional cu necesitatea percepută (*S. c. Elveției, Brennan, Kurup*). Astfel de măsuri ca interceptarea contactelor pârâtului cu avocații săi vor fi legale numai în cazul în care acestea sunt "absolut necesare". Astfel de măsuri ar putea încălca articolul 6 §3c, chiar în cazul în care acestea nu par să aibă nici o influență directă asupra fondului acuzației sau asupra strategiei de apărare (*Zagaria c. Italiei*, §§32-36).

---

⁶⁸ A se vedea, de asemenea, mai sus, la pagina 94, Dreptul la audierea martorilor.

Încălări ale articolului 6 §3c

Refuzul accesului la dosar, la etapa premergătoare procesului, pe motiv că acuzatul a decis să se autoreprezinte, accesul fiind disponibil în temeiul dreptului intern doar avocatului (*Foucher*); a se vedea, de asemenea, pagina 48.

Accesul la un avocat interzis printr-o decizie de apreciere din partea guvernatorului închisorii la audierea unui caz disciplinar împotriva deținuților, în timp ce dreptul de a consulta avocatul a fost acordat în timpul unei întreruperi (*Ezeh și Connors*).

Avocat obligat să ceară permisiunea de la anchetator de fiecare dată pentru a se consulta cu clientul său, măsură fără temei în temeiul dreptului intern (*Moiseyev*).

Întârziere de mai mult de un an, ca răspuns la solicitarea reclamantei privind acordarea asistenței juridice, chiar dacă asistența juridică gratuită a fost acordată ulterior (*Berlinski*).

Nerespectarea de către avocatul oficial al reclamantului să se prezinte la recurs, împreună cu incapacitatea reclamantului de a obține un suport juridic pentru audiere ca să-i permită să participe în mod eficient în cadrul apelului, în pofida neajunsurilor de recurs (*Timergaliyev*; a se vedea, de asemenea, pagina 54).

Lipsa de asistență juridică gratuită într-un simplu caz, având în vedere totalitatea faptelor care implică un strain tânăr lipsit de mijloace și cu antecedente de consum de droguri, care s-a confruntat cu o condamnare reală de trei ani de privațiune de libertate (*Quaranta*).

Refuzul de asistență juridică în recurs, în pofida faptului că s-au analizat aspecte esențiale ale dreptului (*Pakelli*; dar a se vedea *Monnell și Morris*).

Imposibilitatea de a reconsidera interesele justiției referitor la acordarea de asistență juridică, având în vedere aspectele juridice complexe care apar în timpul ședinței de recurs (*Granger*).

Lipsa de alegere a avocatului al cărui acuzat a dispărut și a fost judecat *in absentia* (*Karatas și Sari*).

Concluzii nefavorabile cu privire la vinovăția învinuitului nereprezentat legal rezultate din tăcerea lui în timpul interogatoriului inițial imediat după arestare (*John Murray*, dar a se vedea *Zhelezov și Latimer*, dec.; de asemenea, pagina 61);

Mărturisirea obținută din partea unui suspect nereprezentat imediat după arestare și ulterior utilizată pentru a justifica condamnarea (*Magee*, a se vedea, de asemenea, pagina 61);

Mărturisirea obținută și folosită pentru justificarea condamnării de la o persoană nereprezentată legal care a constituit în mod oficial un martor la data colectării faptelor (*Shabelnik*; a se vedea, de asemenea, pagina 61).

Mărturisirea obținută de la persoana nereprezentată legal, în cazul în care ofițerul de urmărire penală a manipulat definiția crimei imputate cu scopul de a evita acordarea asistenței juridice obligatorii suspectului, în timp ce exercita presiune asupra suspectului pentru ca acesta din urmă să semneze

renunțarea la asistență juridică (*Yaremenko c. Ucrainei*).

Supravegherea de către poliție a majorității întâlnirilor dintre reclamant și avocat în etapa premergătoare procesului într-o cauză care implică alte șaisprezece persoane acuzate, în pofida posibilităților rezonabile care infirmă că avocatul ar putea acționa în complicitate (*S. c. Elveției*, dar a se vedea *Bonzi, Kurup*).

Supravegherea de către poliție a primei întâlniri între teroristul suspectat și avocatul său, la care aceștia au fost, de asemenea, împiedicați să facă schimb de nume, având în vedere lipsa oricăror acuzații rezonabile care ar confirma că avocatul ar fi fost gata să transmită orice informație dăunătoare la suspecții aflați în stare de libertate (*Brennan*).

Incapacitatea avocatului din oficiu să ofere reprezentare juridică eficientă inculpatului străin și care a fost numit doar cu trei zile înainte ca recursul să fie audiat de Curtea Supremă de Justiție (*Daud c. Portugaliei*, dar a se vedea și *Tripodi*).

Imposibilitatea de a înlocui avocatul din oficiu în pofida neglijenței manifestate, și anume eșecul de a susține recursul prin argumente legale (*Czekalla*; dar vezi *Tripodi*).

Refuzul de a înlocui avocatul din oficiu, care nu a reușit să comunice cu reclamantul înainte de ultimul recurs într-un caz de crimă (*Sakhnovskiy*).

Interceptarea convorbirilor desfășurate prin intermediul video-conferinței între acuzat și avocat (*Zagaria*).

Reclamantul reprezentat inițial de avocat stagiar, apoi de către un avocat mai experimentat (care a solicitat retragerea din caz), iar apoi de către un avocat din oficiu, căruia i s-a acordat doar cinci ore pentru a citi dosarul cauzei (*Bogumil*).

Posibilitatea de coordonare a strategiei de apărare între diverși avocați în cazurile care implică mai mulți acuzați nu trebuie să fie confundată de către autorități cu o tentativă de complicitate din partea avocaților, care ar putea să nu garanteze supravegherea continuă a întâlnirilor client/avocat (*S. c. Elveției*).

Necesitatea supravegherii întâlnirilor inițiale între acuzat și avocat va fi supusă unei verificări mai riguroase (*Brennan*, spre deosebire de *Kurup, Bonzi*).

De regulă statele nu pot fi responsabile pentru conduita unui avocat al acuzatului. În același timp, în cazul în care eșecul apărătorului desemnat în cadrul schemei de ajutor legal privind asigurarea reprezentării legale în mod eficient este vădit, există o obligație pozitivă a statelor de a interveni prin înlocuirea oricărui avocat (fie și din oficiu) care acționează în mod necorespunzător (*Czekalla c. Portugaliei*, §§59-71) sau, alternativ, prin acordarea permisiunii avocatului să îndeplinească funcțiile sale în mod eficient cu ajutorul unei amânări (*Artico, Sakhnovskiy* [CG], §§99-107). Dacă problema privind reprezentarea juridică este evidentă, instanțele trebuie să ia inițiativa și să o rezolve, de exemplu, prin acordarea unei amânări pentru a permite noului avocat desemnat să se familiarizeze cu dosarul (*Bogumil*, §§47-50).

Articolul 6 §3c neîncălcăt

Refuzul asistenței juridice în recurs, după constatarea și decizia că recursul nu are nicio perspectivă rezonabilă de succes (*Monnell și Morris*, dar a se vedea *Granger și Pakelli*).

Incapacitatea de a alege apărătorul oficial (*Kremovskij*, dec.).

Restricții privind numărul de avocați (limitat la trei pentru fiecare inculpat); excluderea avocaților particulari suspecți de sprijinirea grupării criminale în care acuzatul ar fi fost implicat (*Ensslin și alții*, dec.).

Lipsa de eforturi rezonabile din partea persoanei arestate de a se apăra după semnarea mărturiei imediat după arestarea în timp ce de asemenea a precizat că el nu avea nevoie de un avocat la momentul respectiv (*Zhelezov*, dec.; *Latimer*, dec.; dar a se vedea și *John Murray*).

Acuzat plasat în detenție izolată și împiedicat de a comunica cu avocatul pentru câteva perioade limitate, având în vedere capacitatea de a comunica liber cu avocatul în restul timpului (*Bonzi*).

Avocatul apărării obligat să nu divulge identitatea unui martor anumit clientului la etapa timpurie a procedurii, în scopul protejării martorului de imixtiune (*Kurup*).

Deficiențe imputabile statului în cazul în care avocatul apărării, care deși nu a putut participa la audiere din cauza unei boli, nu a făcut nici un efort rezonabil pentru a fi înlocuite (*Tripodi*).

Reclamant acuzat de infracțiuni minore a semnat refuzul de a fi asistat de un avocat, considerată ca o renunțare valabilă în absența unor dovezi de înșelăciune de către poliție (*Galstyan c. Armeniei*).

Asistența juridică refuzată, conform directivelor acordate de instanța de judecată privind completarea dosarului de caz al pârâtului care se confruntă proceduri penale referitoare la suprataxele fiscale simple, în lipsa riscului reclamantului de a fi privat de libertate (*Barsom și Varli c. Suediei*, dec.).

Refuzul din partea instanței de judecată de a admite în cadrul procedurilor un nou avocat, al treilea, care ar avea funcția de a consilia reclamantul în problemele legate de dreptul internațional, considerate a nu fi pertinente pentru cazul în discuție (*Klimentyev c. Rusia*).

Cu toate acestea, evaluarea neglijenței vădite este destul de strictă, având în vedere că un exemplu izolat care demonstrează lipsa de eforturi rezonabile/diligentă considerabilă din partea avocatului ar putea să nu fie suficient pentru a induce obligația statului de a remedia neajunsurile avocatului (*Tripodi c. Italiei*, §§27-31).

Dreptul la audierea martorilor

Există o anumită suprapunere între această dispoziție și dreptul la proceduri în contradictoriu și, în special, dreptul la egalitatea părților litigante (*Vidal*), care constituie elemente implicite ale procesului echitabil în temeiul articolului 6 §1, dreptul la timpul și înlesnirile necesare pentru a pregăti apărarea în temeiul articolul 6 §3b (*G.B. c. Franței*), precum și dreptul la reprezentare judiciară în conformitate cu paragraful (c) (*S.N. c. Suediei*).⁶⁹

⁶⁹ A se vedea, de asemenea, la pagina 45, Principiul „contradictorialității”; la pagina 48, Egalitatea părților litigante; la pagina 85, Timpul și înlesnirile necesare pentru pregătirea apărării, și la pagina 88, Reprezentarea judiciară sau autoapărarea.

Articolul 6 §3d este format din trei elemente distincte, și anume: a) dreptul de a contesta martorii urmării penale (sau evaluarea altor dovezi prezentate de urmărirea penală în sprijinul cazul dat); b) dreptul, în anumite circumstanțe, de a apela un martor la alegere să depună mărturie la proces, adică martorii pentru apărare (*Vidal*) și c) dreptul de a examina martorii acușării în aceleași condiții ca și martorii apărării.

Abordarea obișnuită constă în examinarea unei posibile încălcări a articolului 6 §3d, cu scopul de a demonstra, prin intermediul analizei cumulative a diverselor dificultăți întâmpinate de apărare în ceea ce privește martorii, efectul general al acestor defecte privind caracterul echitabil al procesului ca un tot întreg în sensul articolului 6 §1 (*Vidal*). Absența unui martor într-un moment dat al procesului nu constituie neapărat o încălcare a articolului 6 §3d, cu condiția că martorul a fost interogat mai devreme în prezența organelor apărării, de exemplu, la o confruntare față-în-față, la etapa premergătoare procesului (*Isgrò*, §§30-37) sau în cadrul întrunirilor anterioare din procedurile adiacente (*Klimentyev*, §§124-127). Cu toate acestea, o provocare înainte de proces a martorilor apărării nu va fi suficientă pentru a garanta drepturile depline de apărare în cazul în care aceasta nu a fost urmată de garanții procedurale adecvate (*Melnikov c. Rusiei*, §§70-84) sau în cazul în care martorii ulterior și-au schimbat poziția lor (*Orhan Çaçan c. Turciei*; §§31-43; *Vladimir Romanov c. Rusiei*, §§97-106).

În conformitate cu principiul subsidiarității, dreptul la audierea martorilor nu permite plângerile întemeiate pe aprecierea greșită a instanțelor privind probele oferite de martori sau alte constatări de fapt (*Perna c. Italiei* [CG], §§29-32), cu condiția că instanțele de judecată nu vor impune nici o concluzie extrem de inechitabilă sau arbitrară în acest sens (*Scheper c. Olandei*, dec.).

Dreptul la audierea martorii nu împiedică instanța de judecată să examineze și să se bazeze pe declarațiile martorilor în formă scrisă făcute la etapa de premărgătoare procesului, cu condiția că apărarea a avut posibilitatea să se confrunte cu martorii la o anumită etapă a procesului (*Bracci*, §§54-61; *Orhan Çaçan*, §§31-43). Mai mult decât atât, declarația orală a unui martor la proces nu ar trebui să prevaleze neapărat asupra mărturiei lui înregistrate mai devreme de poliție.

Articolul 6 §3d se bucură de o autonomie semnificativă, dar nu este pe deplin autonom față de dreptul intern, deoarece această prevedere ia în considerație diferențele inerente ale sistemelor de acuzare (părțile care decid care martori trebuie chemați la proces și care martori sunt interogați în mod separat de către părți sau reprezentanții acestora) și sistemelor inchizitoriale (instanța decide care martori trebuie chemați și interogați alături de părțile litigante). Un reclamant într-un sistem inchizitorial, prin urmare, nu poate să se bazeze pe articolul 6 §3d pentru a apela orice martor la alegerea sa spre a depune mărturie la proces (*Perna; Vidal*).⁷⁰

Cu toate acestea, cuvântul ”martor” în cadrul articolului 6 §3d are o semnificație complet autonom și nu se aplică numai persoanelor chemate să depună mărturie la proces. Se includ: autorii de declarații înregistrate la etapa premărgătoare procesului și audiate în instanța de judecată (*Kostovski c. Olandei*, §§38-45), depozițiile co-acuzaților (*Luca c. Italiei*, §§38-45); și persoanele care se bucură de un anumit statut, cum ar fi experții (*Boenisch, Brandstetter*).

Responsabilitatea instanței de judecată constă, așa cum este de obicei cazul în sisteme inchizitoriale, în determinarea dacă un anumit martor în așteptare pentru a depune mărturie este semnificativ pentru proces (*Perna c. Italiei* [CG]). În unele cazuri, cu toate acestea, Curtea a fost pregătită, în mod excepțional, să revizuiască constatările instanțelor judecătorești naționale cu privire la relevanța și importanța probelor prezentate de martorii propuși de apărare (*Olujić*, §§78-85).

---

⁷⁰ A se vedea la pagina 48, Egalitatea părților litigante.

Persoanele care demonstrează o încălcare a articolului 6 §3d trebuie să dovedească nu numai că li s-a permis interogarea unui martor anumit, dar, de asemenea, că audierea martorului a fost absolut necesară pentru a stabili adevărul și că eșecul de a audia martorul a prejudiciat dreptul la apărare și corectitudinea procedurilor în ansamblu (*Butkevičius, dec.; Kremповskij, dec.*). Dreptul de a cita martori pentru apărare nu poate fi interpretat în sens larg și se referă, de asemenea, la dreptul organelor de apărare de a solicita examinarea altor probe, inclusiv probele materiale, expertize, etc.

Numai un martor cheie al acuzației - a cărui dovadă este utilizată în ansamblu, sau într-o măsură decisivă sau crucială, spre a justifica o condamnare - poate fi solicitat spre audiere în temeiul articolului 6 §3d (*Vidal; Doorson*).

Un martor poate deveni, de asemenea, important dacă marturia lui este capabilă numai să confirme sau să contracareze un anumit aspect din apărare ales de reclamant, cum ar fi apărarea împotriva Entrapment-ului (*Ramanauskas*).⁷¹

Evaluarea cu privire la importanța unui martor ar putea fi realizată în baza analizei de importanță acordată anumitor probe în schema rechizitoriului sau, ulterior, în cadrul hotărârea ce ține de incriminare (*Birutis și alții c. Lituaniei, §§28-35*). Pentru a decide asupra importanței martorului, Curtea poate examina ocazional calitatea și fiabilitatea altor elemente de probă folosite împotriva învinutului. Astfel, deși jurisprudența nu exclude în termeni absoluți utilizarea zvonurilor, ele nu pot fi invocate într-o situație în care un martor ocular direct nu le-a răspândit (*V.D. c. României, §§107-116*). O logică similară se aplică în cazul destăinuirilor co-inculpaților, care nu pot fi folosite ca bază a unui verdict de vinovăție pentru cel care nu a mărturisit (*Vladimir Romanov c. Rusiei, §§97-106*). Depozițiile scrise retractate de către un martor la proces pot fi, de asemenea, considerate ca nefiind suficient de fiabile pentru a susține o acuzație în cazul în care martorul cheie nu a fost interogat corespunzător (*Orhan Çaçan, §§31-43*).

Dreptul de a apela un martor-cheie să depună mărturie se aplică atât în etapele de proces cât și în cele de recurs, atâta timp cât întrebările factuale sunt examinate în al doilea nivel de jurisdicție (*Vidal*). Apelarea unui martor-cheie în cadrul recursului poate fi necesară în cazul în care instanța de apel anulează hotărârea primei instanțe prin evaluarea noilor declarații de fapt, audiate în fața primei instanțe (*García Hernández c. Spaniei, §§26-36*).

Martorii au obligația civilă de a depune mărturie, iar refuzul de a prezenta probe nu ar trebui să împiedice curtea să dispună citarea lor în fața instanței, în cazul în care este necesar (*Serves*).⁷²

Numai în circumstanțe excepționale, cum ar fi în cazurile care implică infracțiuni de natură sexuală, violul unei femei sau abuzul sexual al unui copil, refuzul de a depune mărturie a unui martor cheie - presupusa victimă - poate servi ca un motiv legitim pentru utilizarea mărturiei înregistrate înainte de proces, fără citarea aceluia martor. Scopul constă în luarea în considerație a stării mentale a martorului și evitarea publicității nedorite la proces (*Scheper c. Olanda, dec.; S.N. c. Suediei, dec.*; dar a se vedea *V.D. c. României, §§107-116*). Alte circumstanțe similare pot include situații în care martorii sunt absenți, au plecat peste hotare sau au dispărut, sau în cazul în care este necesar anonimatul, și-au exercitat dreptul de a păstra tăcerea sau s-au sinucis. Întrebarea rămâne dacă considerațiile de interes public în detectarea și pedepsirea crimei încalcă cerința de a avea un proces echitabil pentru pârât (*Al-Khawaja și Tahery, §§120-165*).

---

⁷¹ A se vedea, de asemenea, la pagina 58, Apărarea împotriva Entrapment-ului.

⁷² A se vedea, de asemenea, la pagina 61, Dreptul la tăcere și privilegiul împotriva propriei încriminări; mărturisirea forțată.

O condamnare bazată într-o măsură decisivă pe declarația unui martor-cheie, care nu este interogat la proces, nu ar provoca automat o încălcare a articolului 6 §1, cu condiția că garanțiile procedurale au fost exercitate la maxim. Acestea includ norme clare în legislația națională care limitează puterea de apreciere a judecătorului care admite dovezi de la martorii absenți, existența unor dovezi de confirmare, lipsa dovezilor care confirmă complicitatea între alți martori, precum și indicații clare date de un judecător juraților cu privire la calitatea dedeclarației scrise contestate (*Al-Khawaja și Tahery*). Rămâne neclar, însă, în ce măsură Curtea se va îndepărta (dacă în totalitate) de la regula prin care martorii-cheie trebuie să fie interogați în ședința publică, în afară de cazurile excepționale în cazul în care martorul a fost violat sau ucis.⁷³

Urmărirea penală ar trebui să depună eforturi rezonabile/să demonstreze diligență considerabilă în încercarea de a cita un martor-cheie a cărui adresă este necunoscută sau care își are reședința în străinătate; cu toate acestea, trimiterea unei delegații în constatarea de fapt pentru a interoga martorul străin în etapa premergătoare procesului este suficientă, atât timp cât reprezentanții apărării sunt, de asemenea, invitați să ia parte la exercițiul de constatare (*Solakov c. "fostei Republici Iugoslave a Macedoniei"*, §§56-67; *Butkevičius*, dec.; *Thomas c. Regatului Unit*, dec.).

În același timp, acuzații de asemenea trebuie să depună eforturi rezonabile/să demonstreze diligență considerabilă pentru a permite organelor de urmărire penală să cunoască că ei consideră un anumit martor a fi important și trebuie neapărat citat la proces; citarea martorului doar în faza activă a judecății poate fi prea târzie pentru a descoperi o încălcare a articolului 6 §3d (*Solakov*).

Autoritățile pot proteja identitatea unui martor, cum ar fi un agent de poliție sau un informator, sau reprezentanții unei anumite tehnici de investigare sensibile, prin declararea anonimității martorilor, articolul 6 §3d lasă, în principiu, la discreția statului să decidă cu privire la proporționalitatea recunoașterii martorilor anonimi. Dar un exercițiu de echilibrare trebuie să fie efectuat în temeiul articolului 6 §3d prin evaluarea poderii interesului apărării în examinarea martorilor și interesul public de a proteja acea persoană (*Van Mechelen și alții c. Olandei*, §§59-65).

Chiar și în cazul în care martorii anonimi nu sunt atât de importanți, organele de apărare trebuie să posede dreptul de a contesta credibilitatea lor, prin: a) punerea întrebărilor în formă scrisă (*Kostovski*); b) solicitarea participării avocatului la audiere, prevenind în același timp divulgarea identității martorilor față de reclamant (*Doorson, Kurup*)⁷⁴ sau c) posibilitatea reclamantului de a pune întrebări în timpul unei teleconferințe, în timp ce vocea sau aspectul martorilor este mascat (*Birutis și altele*).

Așa cum organele de apărare ar trebui să aibă dreptul de a confrunța un martor cheie al acuzării la proces, acestea trebuie să aibă, de asemenea, acces la oricare altă probă importantă sau decisivă, inclusiv documente justificative sau materiale (*Mirilashvili*, §§200-209).⁷⁵

---

⁷³ A se vedea, mai sus, pagina 96

⁷⁴ A se vedea, de asemenea, la pagina 88, Reprezentarea judiciară sau autoapărarea.

⁷⁵ A se vedea, de asemenea, la pagina 45, Principiul „contradictorialității”; la pagina 48, Egalitatea părților litigante.

Încălcarea dreptului de a interoga martorii

Imposibilitatea organelor de apărare de a cita oricare martor în fața instanței de apel, care au cauzat condamnarea reclamantului în urma inversării constatărilor factuale după achitarea reclamantului de prima instanță, în cea mai mare parte prin noua evaluare a declarațiilor martorilor și a altor constatari de fapt prezentate la proces (*Vidal*, dar a se vedea *Scheper*; *S.N. c. Suediei*, și *Al-Khawaja* și *Tahery* pentru cazuri excepționale).

Incapacitatea de a chema în judecată martorul-cheie care ar fi putut să confirme sau să contracareze afirmațiile reclamantului împotriva Entrapment-ului (*Ramanauskas*). A se vedea, de asemenea, pagina 58.

Condamnarea bazată în întregime (*Birutis și alții*) sau într-o măsură decisivă (*Kostovsk, Van Mechelen și alții*) pe elementele de probă ale martorului anonim (dar a se vedea *Doorson*).

Mai mult rolul procedural de fond de care se bucură un expert numit de instanță (ofițer de poliție lipsit de neutralitate cu privire la inculpat) comparativ cu expertul care figurează în lista propusă de apărare, celui din urmă interzucându-i-se participarea la întreaga audiere (*Boenisch*, dar a se vedea *Brandstetter*). A se vedea, de asemenea, pagina 48.

Schimbare bruscă și completă a probelor prezentate de expertul numit de instanță în decursul aceleiași ședinței care a avut un impact decisiv asupra opiniei juraților, având în vedere refuzul instanței de judecată să numească un expert alternativ (*G.B. c. Franței*, dar a se vedea *Boenisch, Brandstetter* pentru o abordare mai puțin obișnuită; a se vedea, de asemenea, paginile 48 și 85).

Incapacitatea reclamantului de a examina experții care au elaborat rapoartele pe care s-a bazat condamnarea (*Balsytė-Lideikienė c. Lituaniei*).

Refuzul din partea instanței de judecată de a convoca experții în numele reclamantului care solicită necesitatea intervenției chirurgicale cu schimbare de sex (*Schlumpf c. Elveției*).

Refuzul instanței de judecată să efectueze examinarea ADN-ului din sperma presupusă că aparține inculpatului acuzat de viol, acuzația fiind în mare parte întemeiată pe mărturia femeilor senile neconfirmate la proces, alte dovezi sunt fie neconcludente, fie zvonuri (*V.D. c. României*).

Declarațiile martorilor mai puțin importanți pot fi înregistrate și utilizate în proces, cu condiția că drepturile apărării sunt pe deplin protejate în timpul fazei premărgătoare procesului; acest fapt implică că acuzatul trebuie să beneficieze de o oportunitate deplină de a pune întrebări martorului pentru a contesta credibilitatea probelor. O astfel de posibilitate ar putea fi acordată fie în momentul în care se face declarația, fie la o altă etapă înainte de proces (*Unterpertinger c. Austriei*).

Când acuzatul se confruntă cu un martor mai puțin important în faza premărgătoare procesului, prezența unui avocat nu prezintă un element esențial al dreptului de apărare (*Isgrò*).

Martorii experți sunt, de regulă, tratați prin articolul 6 §3d ca oricare alți martori (*Mirilashvili*, §§200-209) și nu sunt obligați să se conformeze cu criteriul de neutralitate. Cu toate acestea, în anumite circumstanțe, Curtea a constatat că absența de neutralitate a unui expert poate crea o problemă, de exemplu, în cazul în care un expert numit de instanță, sau desemnat oficial, se bucură de privilegiul procedural vis-à-vis de apărare sau față de expertul privat (*Boenisch, Brandstetter*). Evaluarea neutralității expertului pare a fi mult mai strictă pentru reclamant decât evaluarea imparțialității în temeiul articolului 6 §1, fiind necesare dovezi privind caracterul părtinitor al expertului în evaluarea subiectivă și nu doar o evaluare obiectivă bazată pe aspectul de suprafață (*Brandstetter*).⁷⁶

În circumstanțe excepționale - cum ar fi o schimbare bruscă și completă a probelor furnizate de către un expert numit de instanță, în decursul aceleiași ședinței - ar putea apărea o problemă a drepturilor privind echitatea și posibilitățile de apărare în cazul în care instanța nu ia în considerație numirea unui nou expert pentru a depune mărturie, înlocuind expertul părtinitor incompetent (*G.B. c. Franței*).⁷⁷

Dreptul de a cita martori pentru apărare este uneori interpretată într-un sens mai larg, ca un drept al apărării de a colecta și de a introduce alte probe justificative, cum ar fi documente, rapoarte de expertiză, etc. Întrucât în primul rând ține de competența instanțelor naționale să decidă dacă astfel de dovezi propuse de apărare sunt necesare și suficiente, Curtea de la Strasbourg poate să nu fie de acord cu deciziile instanțelor judecătorești naționale de a nu admite probe în cazul în care: a) acele decizii: nu sunt suficient de motivate; b) dovezile justificative pot într-adevăr submina grav cazul urmăririi penale, și c) baza probatorie a acușării este slabă (*V.D. c. României*, §§107-116).

În cazul în care rezultatele unei expertize sunt cruciale pentru soluționarea litigiului, organele de apărare pot avea dreptul nu doar de a contesta concluziile raportului de expertiză în instanța de judecată, dar, de asemenea, de a participa la examinarea expertului în faza premărgătoare procesului, de exemplu, prin punerea de întrebări suplimentare expertului (*Cottin c. Belgiei*, §§31-33; *Mantovanelli c. Franței*, §§31-36).

Neîncălcarea dreptului de a interoga martorii

Misiunea de colectare a faptelor organizată de urmărirea penală pentru a interoga martorii-cheie în străinătate, la etapa premergătoare procesului, în prezența avocatului acuzatului, fără posibilitatea ulterioară a martorilor de a fi prezenți în instanță (*Solakov; Butkevicius, dec.*).

Trei martori-cheie - toate presupuse victime ale violului - refuză să depună mărturie la proces pentru a evita perturbări mentale grave din confruntarea agresorului, mărturiile fiind înregistrate înainte de proces și utilizate în calitate de dovezi pentru condamnarea (*Scheper c. Olandei, dec.*; dar a se vedea *Vidal* pentru o abordare mai obișnuită).

Martorul-cheie - un copil victimă a pretinsului abuz sexual de către un cadru didactic - oferind un interviu în format video înregistrat înainte de proces, în prezența avocatului apărării, aceste elemente de probă au constituit ulterior o bază pentru condamnarea profesorului (*S.N. c. Suediei, dec.*).

⁷⁶ A se vedea, de asemenea, mai sus, la pagina 39, Tribunal "imparțial"; la pagina 48, Egalitatea părților litigante.

⁷⁷ A se vedea, de asemenea, mai sus, la pagina 48, Egalitatea părților litigante; la pagina 85, Timpul și înlesnirile necesare pentru pregătirea apărării.

Sinuciderea martorului-cheie înainte de proces, a cărui declarație premărgătoare procesului a fost luată în considerație ca element decisiv al probelor incriminatoare, contrabalansate de garanțiile procedurale (*Al-Khawaja și Tahery*).

Martorul-cheie (victima unui viol) a decedat înainte de proces, condamnarea bazându-se pe declarația sa în formă scrisă la poliție și întărită de alte elemente, inclusiv urme de spermă ale reclamantului pe corpul victimei (*Mika c. Suediei*, dec.).

Cererea de a soma un martor cheie la solicitarea pârâtului numai adânc în etapa activă a procesului de judecată (*Solakov*).

Curtea de Apel decide cu privire la propria sa discreție privind relevanța necesității de a cita anumiți martori, fără a reevalua constatările de fapt ale instanței inferioare (*Perna*; dar a se vedea *Vidal*).

Martor anonim mai puțin important, interogat în recurs în prezența avocatului acuzatului (*Doorson*; dar a se vedea *Kostovski*).

Confruntarea dintre acuzat și martorul mai puțin important, realizată la etapa premărgătoare procesului, în lipsa avocatului, și eșecul ulterior de a localiza martorul, având în vedere faptul că declarațiile martorului au fost folosite ulterior pentru condamnare, dar nu au constituit un element esențial/important din rechizitoriu (*Isgrò*).

Un rol procedural de fond mai pronunțat pentru expertul numit de instanță, care a fost considerat "neutru", în pofida faptului că el este membru al instituției care a inițiat un raport în activitățile de afaceri ale reclamantului determinând urmărirea penală împotriva sa (*Brandstetter*; dar a se vedea *Boenisch*).

Asistența gratuită din partea unui interpret

Există o anumită suprapunere între această prevedere și dreptul la proceduri în contradictoriu și egalitatea părților litigabile, care constituie elemente ale procesului echitabil în temeiul articolului 6 §1⁷⁸, dreptul la înștiințarea acuzației într-o limbă înțeleasă de o persoană (*Brozicek*)⁷⁹, dreptul la timpul și înlesnirile necesare pentru a pregăti apărarea cuiva în temeiul articolului 6 §3b, precum și dreptul la reprezentare judiciară în conformitate cu paragraful (c) (*Quaranta; Czekalla*).⁸⁰

Această prevedere garantează dreptul la interpretare gratuită pentru cineva care nu înțelege limba instanței, și nu neapărat o asistență lingvistică în limba maternă; dacă interpretarea este refuzată, autoritățile devin responsabile să demonstreze că acuzatul are suficiente cunoștințe în limba instanței (*Brozicek*).

Interpretarea gratuită trebuie să fie furnizată într-o măsură suficientă pentru a asigura un proces echitabil (*Cuscani c. Regatului Unit*, §§38-40).

Judecătorul este responsabil să demonstreze diligență considerabilă în a stabili faptul că absența unui interpret nu va prejudicia implicarea deplină a reclamantului în aspectele de o importanță crucială pentru el (*Cuscani*). Această obligație a autorităților nu se limitează la simpla numire a unui interpret, ci, de asemenea, la exercitarea unui anumit control asupra caracterului adecvat al interpretării (*Cuscani; Kamasinski*).

⁷⁸ A se vedea, de asemenea, la pagina 45, Principiul „contradictorialității”; la pagina 48, Egalitatea părților litigante.

⁷⁹ A se vedea, de asemenea, la pagina 83, Înștiințarea privind acuzațiile aduse.

⁸⁰ A se vedea, de asemenea, la pagina 88, Reprezentarea judiciară sau autoapărarea.

Încălcarea cerinței privind interpretarea gratuită

Imposibilitatea de a oferi pârâtului german nici o traducere în orice limbă privind acuzația formulată în limba instanței, italiană, având în vedere lipsa de dovezi că el a înțeles suficient (*Brozicek*; a se vedea, de asemenea, pagina 83).

Judecătorul a reușit să demonstreze diligență considerabilă întrebând un italian, judecat în Marea Britanie pentru infracțiuni de impozitare, despre dificultățile în înțelegerea limbajului instanței de judecată (*Cuscani*).

Absența sau reprezentarea juridică inadecvată a străinilor care au dificultăți în a înțelege limba instanței judecătorești (*Quaranta, Czekalla*, a se vedea, de asemenea, pagina 88).

Articolul 6 §3e tinde să acopere necesitatea traducerii unor materiale, dar nu toate documentele relevante; acesta vizează doar traducerea sau interpretarea unor documente sau declarații - cum ar fi acuzația, rechizitoriul, declarațiile martorilor-cheie, etc. - care sunt necesare pentru ca inculpatul să beneficieze de un proces echitabil (*Kamasinski*).

Este esențial, prin urmare, ca traducere gratuită sau interpretarea pentru un străin să fie în mod corespunzător completată de asistență juridică de calitate suficientă (*Quaranta, Czekalla*).

Cuvântul "gratuit" presupune că autoritățile nu pot recupera costurile de interpretare la sfârșitul procedurii, indiferent de rezultatul acestora (*Işyar c. Bulgariei*, §§46-49).

Este discutabilă încă incapacitatea de a înțelege sau imposibilitatea de a vorbi rezultată dintr-o dizabilitate fizică sau de o particularitate de vârstă, foarte tânăr sau în vârstă, care poate invoca aplicarea garanțiilor articolului 6 §3e, chiar dacă, în urma cauzei *T. și V. c. Regatului Unit*, această problemă ar trebui analizată corespunzător din punctul de vedere al echității generale în conformitate cu alineatul 1 și principiul participării eficiente ca un element ce rezultă din acest fapt (*Stanford, dec.*)⁸¹.

Neîncălcarea cerinței privind interpretarea gratuită

Interpretarea orală a acuzației împotriva străinului care nu cunoaște limba instanței (*Kamasinski*; a se vedea, de asemenea, pagina 83).

Un presupus traficant de heroină din Franța interogat de către colaboratorul vamal suedez fără interpret în timpul primului interogatoriu în biroul vamal, colaboratorul vamal deținând suficiente abilități de limbă franceză (*Diallo c. Suediei, dec.*).

⁸¹ A se vedea, de asemenea, la pagina 54, Participarea eficientă.

Indice de cazuri

Cazurile sunt citate cu referire la data hotărârii judecătorești sau, acolo unde este cazul, deciziei instanței. În cazul în care atât deciziile, cât și hotărârile sunt menționate în text, fiecare dată apare la indice.

Vă rugăm să consultați baza de date on-line HUDOC, <http://hudoc.echr.coe.int/>, pentru informații suplimentare.

A

- A. și alții c. Regatului Unit (CG), 19 februarie 2009 **47**
- A. Menarini Diagnostics S.R.L. c. Italiei, 27 septembrie 2011 **35**
- A. c. Regatului Unit, 17 decembrie 2002 **30-31**
- Adamkiewicz c. Poloniei, 2 martie 2010 **40**
- Adolf c. Austriei, 26 martie 1982 **80**
- Aerts c. Belgiei, 30 iulie 1998 **15**
- Agee c. Regatului Unit, 17 decembrie 1976 **20**
- Agosi c. Regatului Unit, 24 octombrie 1986 **78**
- Ahtinen c. Finlandei, 23 septembrie 2008 **16**
- Airey c. Irlandei, 9 octombrie 1979 **23, 29**
- Al-Adsani c. Regatului Unit, 21 noiembrie 2001 **15, 31-32**
- Albert și Le Compte c. Belgiei, 10 februarie 1983 **24, 88**
- Aleksandr Zaichenko c. Rusiei, 18 februarie 2010 **21, 62-63, 90**
- Al-Khawaja și Tahery c. Regatului Unit (GC), 15 decembrie 2011 **97, 100**
- Al-Khawaja și Tahery c. Regatului Unit, 15 decembrie 2011 **47, 98**
- Allan Jacobsson c. Suediei (nr. 2), 19 februarie 1998 **52**
- Allan c. Regatului Unit, 17 iulie 2003 **62, 67, 69**
- Allen c. Regatului Unit, 10 septembrie 2002 **63**
- Allenet de Ribemont c. Franței, 10 februarie 1995 **78-79, 81-82**
- Antică și compania "R" c. României, 2 martie 2010 **71**
- Antoine c. Regatului Unit, 13 mai 2003 **22**
- Arma c. Franței, 8 martie 2007 **25**
- Arnolin c. Franței, 9 ianuarie 2007 **32**
- Arrigo și Vella c. Maltei, 10 mai 2005 **80-81**
- Artico c. Italiei, 13 mai 1980 **86, 90-91, 93**
- Ashendon și Jones c. Regatului Unit, 13 septembrie 2011 **79-80**
- Ashingdane c. Regatului Unit, 28 mai 1985 **9, 23-24, 26**
- Ashot Harutyunyan c. Armeniei, 15 iunie 2010 **50, 62, 66, 80**

Assanidze c. Georgia, 8 aprilie 2004 **33**
Atanasova c. Bulgariei, 2 octombrie 2008 **28**
Axen c. Germaniei, 08 decembrie 1983 **51, 53, 55-56**
B
B. și P. c. Regatului Unit, 24 aprilie 2001 **56**
B. c. Austriei, 28 martie 1990 **76**
Baggetta c. Italiei, 25 iunie 1987 **74**
Bakan c. Turciei, 12 iunie 2007 **29**
Balmer-Schafroth și alții c. Elveției (GC), 26 august 1997 **13**
Balsytė-Lideikienė c. Lituaniei, 4 noiembrie 2008 **98**
Bannikova c. Rusiei, 4 noiembrie 2010 **59-61**
Baraona c. Portugaliei, 8 iulie 1987 **14-15, 76**
Barberà, Messegué și Jabardo c. Spaniei, 06 decembrie 1988 **44, 62**
Barsom și Varli c. Suediei, 04 ianuarie 2008 **94**
Batsanina c. Rusiei, 26 mai 2009 **48, 50**
Beckles c. Regatului Unit, 8 octombrie 2002 **65, 67**
Belilos c. Elveției, 29 aprilie 1988 **35, 38**
Bellizzi c. Maltei, 21 iunie 2011 **35, 42**
Bentham c. Olandei, 20 octombrie 1985 **11 - 12, 14, 24, 36-37**
Berlinski c. Poloniei, 20 iunie 2002 **63, 92**
Bernard c. Franței, 23 aprilie 1998 **8, 44**
Bertuzzi c. Franței, 13 februarie 2003 **29**
Birutis și alții c. Lituaniei, 28 martie 2002 **96, 98**
Bobrova c. Rusiei, 17 noiembrie 2005 **33**
Bocellari și Rizza c. Italiei, 13 noiembrie 2007 **56**
Boenisch c. Austriei, 06 mai 1985 **49-50, 87, 95, 98 - 100**
Bogonos c. Rusiei, 5 februarie 2004 **54**
Bogumil c. Portugaliei, 7 octombrie 2008 **66-68, 89, 93**
Böhmer c. Germaniei, 3 octombrie 2002 **79**
Bonzi c. Elveției, 12 iulie 1978 **86, 88, 91-94**
Borgers c. Belgiei, 30 octombrie 1991 **48 - 49**
Bosfor Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Sirketi c. Irlandei (GC), 30 iunie 2005 **7**
Botmeh și Alami c. Regatului Unit, 7 iunie 2007 **46**

Boulois c. Luxemburg, 14 decembrie 2010 **15**
Bracci c. Italiei, 13 octombrie 2005 **10, 95**
Brandstetter c. Austriei, 28 august 1991 **45, 48-50, 87, 95, 98 - 100**
Brennan c. Regatului Unit, 16 octombrie 2002 **91, 93**
Bricmont c. Belgiei, 7 iulie 1989 **46, 51, 87**
Brozicek c. Italiei, 19 decembrie 1989 **83-84, 100-101**
Brumărescu c. României, 28 octombrie 1999 **7, 23, 32**
Brusco c. Franței, 14 octombrie 2010 **67 - 68**
Buchholz c. Germaniei, 06 mai 1981 **74**
Burdov c. Rusiei (nr. 2), 7 mai 2002 **33-34, 74**
Butkevičius c. Lituaniei, dec. 28 noiembrie 2000, hotărârea 26 martie 2002, **42, 79-80, 82, 96-97, 99**
Bykov c. Rusiei (GC), 10 martie 2009 **58, 67, 69, 71**

C

C.G.I.L. și Cofferati c. Italiei, 24 Februarie 2009 **30-31**
Campbell și Fell c. Regatului Unit, 28 iunie 1984 **17-19, 29, 35, 37-39, 55-56, 84-86, 88-90**
Capuano c. Italiei, 25 iunie 1987 **74**
Cardona Serrat c. Spaniei, 26 octombrie 2010 **41**
Chatellier c. Franței, 31 martie 2011 **21, 28**
Cherepkov c. Rusiei, 25 Ianuarie 2000 **16**
Chesne c. Franței, 22 aprilie 2010 **43**
Chevrol c. Franței, 13 februarie 2003 **12, 24-25, 70**
Clarke c. Regatului Unit, 25 august 2005 **37**
Collectif national d'informații et d'oposiție à l'usine Melox - Collectif oprire Melox et Mox c. Franței, 12 iunie 2007 **29**
Colozza c. Italiei, 12 februarie 1995 **54**
Comingersoll SA c. Portugaliei (GC), 6 aprilie 2000 **24**
Cooper c. Regatului Unit, 16 februarie 2003 **39**
Corcuff c. Franței, 4 octombrie 2007 **50**
Cordova c. Italiei, 30 ianuarie 2003 **30 - 31**
Cornelis c. Olandei, 25 mai 2004 **72**
Cottin c. Belgiei, 2 iunie 2005 **99**
Cudak c. Lituaniei (GC), 23 Martie 2010 **30 - 31**
Cuscani c. Regatului Unit, 24 septembrie 2002 **101**
Czekalla c. Portugaliei, 10 octombrie 2002 **93, 100-101**

D

Daktaras c. Lituaniei, dec. 11 ianuarie 2000, Hotărârea 10 octombrie 2000 **36-41, 50, 78, 80-81**

Dalea c. Franței, 2 februarie 2010 **16**

Dallos c. Ungaria, 1 martie 2001 **83-85**

Dattel (nr. 2) c. Luxemburg, 30 iulie 2009 **27**

Daud c. Portugaliei, 21 aprilie 1998 **93**

Davran c. Turciei, 3 noiembrie 2009 **27**

Dayanan c. Turciei, 13 octombrie 2009 **9, 90**

De Clerk c. Belgiei, 25 septembrie 2007 **75**

De Cubber c. Belgiei, 26 octombrie 1984 **40 - 41**

Delcourt c. Belgiei, 07 ianuarie 1970 **11, 21-22, 24**

Demicoli c. Maltei, 27 august 1991 **17-18**

Demir și Baykara c. Turciei (GC), 12 noiembrie 2008 **8**

Deumeland c. Germaniei, 29 mai 1986 **14**

Deweer c. Belgiei, 27 februarie 1979 **10, 23**

Diallo c. Suediei, 5 ianuarie 2010 **101**

Diennet c. Franței, 26 septembrie 1995 **52-53, 56**

DMD Group, a.s. c. Slovaciei, 5 octombrie 2010 **8, 36, 39**

Doorson c. Olandei, 23 iunie 1996 **47, 96, 98, 100**

Dowsett c. Regatului Unit din 24 iunie 2003 **46, 87**

Dubus S.A. c. Franței, 11 iunie 2009 **38**

Dunayev c. Rusiei, 24 mai 2007 **28**

E

Eckle c. Germaniei, 15 iulie 1982 **21, 74**

Edwards și Lewis c. Regatul Unit, 27 octombrie 2004 **47**

Edwards c. Regatului Unit, 16 decembrie 1992 **46**

Ekbatani c. Suediei, 26 mai 1988 **45, 51-53**

Ekeberg și alții c. Norvegiei, 31 iulie 2007 **43**

Engel și alții c. Olandei, 8 iunie 1976 **11, 14, 16-17, 19-20, 36, 89-90**

Ensslin și alții c. Germaniei, 08 iulie 1978 **90, 93**

L'Erablière A.S.B.L. c. Belgiei, 24 Februarie 2009 **27**

Erkner și Hofauer c. Austriei, 23 aprilie 1987 **15**

Esposito c. Italiei, 9 septembrie 2002 **31**

Ettl c. Austriei, 23 aprilie 1987 **36**
Eurofinacom c. Franței, 22 iunie 2000 **60 - 61**
Ezeh și Connors c. Regatului Unit, 9 octombrie 2003 **18-20, 89, 92**
F
Fadeyeva c. Rusiei, 9 iunie 2005 **25**
Farhi c. Franței, 16 ianuarie 2007 **41**
Fatullayev c. Azerbaidjan, 22 aprilie 2010 **81**
Fayed c. Regatului Unit, douăzeci și unu septembrie 1994 **15**
Fejde c. Suediei, 29 octombrie 1991 **21**
Ferreira Alves (nr 3) c. Portugalia, 21 iunie 2007 **48**
Fitt c. Regatului Unit, 16 februarie 2000 **46-47**
Fogarty c. Regatului Unit, 21 noiembrie 2001 **7, 30-31**
Foti c. Italiei, 10 decembrie 1982 **21**
Foucher c. Franței, 18 martie 1997 **10, 45, 49-51, 87-89**
Franz Fischer c. Austriei, 6 mai 2003 **22**
Fredin c. Suediei, 18 februarie 1991 **14**
Fruni c. Slovaciei, 21 iunie 2011 **36**
Fuklev c. Ucrainei, 7 iunie 2005 **33**
Funke c. Franței, 25 februarie 1993 **62, 64**
G
G. c. Regatului Unit, 30 august 2011 **8, 80, 82**
G.B. c. Franței, 02 octombrie 2001 **49, 51, 86-88, 98-99**
Gäfgen c. Germaniei (GC), 1 iunie 2010 **44, 62-63, 67-68**
Galstyan c. Armeniei, 15 noiembrie 2007 **94**
Ganci c. Italiei, 30 octombrie 2003 **15, 23-24**
Ganusauskas c. Lituaniei, 07 septembrie 1999 **22**
García Hernández c. Spaniei, 16 noiembrie 2010 **9, 53, 96**
García Ruiz c. Spaniei, 21 ianuarie 1999 **70 - 71**
Gea Catalan c. Spaniei, 10 februarie 1995 **85**
Georgiadis c. Greciei, 29 mai 1997 **12, 15**
Georgios Papageorgiou c. Greciei, 09 mai 2003 **46-47**
Gheorghe c. României, 15 martie 2007 **76**
Gillow c. Regatului Unit, 24 noiembrie 1986 **15, 42**

Gladyshev c. Rusiei, 30 iulie 2009 **67**
Göç c. Turciei (GC), 11 iulie 2002 **52**
Golder c. Regatului Unit, douăzeci și unu februarie 1975 **7, 23, 25**
Golubev c. Rusiei, 9 noiembrie 2006 **55**
Gorou (nr 2) c. Greciei, 20 martie 2009 **24, 71**
Grădinar c. Moldovei, 8 aprilie 2008 **15**
Granger c. Regatului Unit, 28 martie 1990 **29-30, 90, 92-93**
Grayson și Barnham c. Regatului Unit, 23 septembrie 2008 **66**
Guincho c. Portugaliei, 10 iulie 1984 **74-76**
Gülmez c. Turciei, 20 Mai 2008 **15**
Gutfreund c. Franței, 12 iunie 2003 **13**
Güveç c. Turciei, 20 ianuarie 2009 **21**
Guzzardi c. Italiei, 06 noiembrie 1980 **20**
H
H. c. Belgiei, 30 noiembrie 1987 **12, 14, 35-36, 48, 70**
H. c. Franței, 24 octombrie 1989 **73**
H. c. Regatului Unit, 18 octombrie 1985 **26**
H. c. Regatului Unit, 8 iulie 1987 **74-75**
Hadjianastassiou c. Greciei, 16 decembrie 1992 **23, 26-27, 71, 87 - 88**
Håkansson și Stureson c. Suediei, 21 februarie 1990 **15**
Hatton și alții c. Regatului Unit (GC), 8 iulie 2003 **26**
Hauschildt c. Danemaricii, 24 mai 1989 **40, 42-43, 80-81**
Heglas c. Republicii Cehe, 1 martie 2007 **69, 72**
Hennings c. Germaniei, 16 decembrie 1992 **85**
Henryk Urban și Ryszard Urban c. Poloniei, 30 noiembrie 2010 **8, 38-39**
Hiro Bilani c. Spaniei, 09 decembrie 1994 **70**
Hirvisaari c. Finlandei, 27 septembrie 2001 **24, 70-71**
Holm c. Suediei, 25 noiembrie 1993 **41 - 42**
Hornsby c. Greciei, 19 martie 1997 **7, 23, 33**
Hummatov c. Azerbaidjan, 29 noiembrie 2007 **56**
I
Iguar Coll c. Spaniei, 10 martie 2009 **52-53**
Imbrioscia c. Elveției, 24 noiembrie 1993 **9**

Incal c. Turciei, 9 iunie 1998 **38-39**
Isgrò c. Italiei, 19 februarie 1991 **91, 95, 99 - 100**
Ismoilov și alții c. Rusiei, 24 aprilie 2008 **81**
Ișyar c. Bulgaria, 20 noiembrie 2008 **101**
J
J.B. c. Elveției, 03 mai 2001 **64**
Jalloh c. Germaniei, 11 iulie 2006 **62, 66-68**
Jankauskas c. Lituaniei, 16 decembrie 2003 **28**
Janosevic c. Suediei, 23 iulie 2002 **16, 19**
Jasiūnienė c. Lituaniei, 6 martie 2003 **15, 33-34**
Jodko c. Lituaniei, 07 septembrie 1999 **26-28, 57, 71**
John Murray c. Regatului Unit, 08 februarie 1996 **66-67, 89 - 92, 94**
Jorgic c. Germaniei, 12 iulie 2007 **36**
Judecătorul c. Regatului Unit, 8 februarie 2011 **71**
K
K.H. și alții c. Slovaciei, 28 aprilie 2009 **25**
Kabkov c. Rusiei, 17 iulie 2008 **14**
Kamasinski c. Austriei, 19 decembrie 1989 **84 - 89, 101**
Kaplan c. Regatului Unit, 14 decembrie 1978 **20**
Karalevičius c. Lituaniei, 6 iunie 2002 **8, 45, 70**
Karatas și Sari c. Franței, 16 mai 2002 **90, 92**
Kari-Pekka Pietilainen c. Finlandei, 22 septembrie 2009 **28**
Kart c. Turciei, 3 decembrie 2009 **26**
Khan c. Regatului Unit, 12 mai 2000 **8, 44, 46, 58, 63, 68 - 69, 71**
Khodorkovskiy (nr.2) c. Rusiei, 8 noiembrie 2011 **35**
Khudobin c. Rusiei, 26 octombrie 2006 **58 - 61**
Kleyn și alții c. Olandei, 06 mai 2003 **40-42**
Klimentyev c. Rusiei, 16 noiembrie 2006 **94 - 95**
Klouvi c. Franței, 30 iunie 2011 **79, 82**
Koendjibaharie c. Olandei, 25 octombrie 1990 **22**
Koenig c. Germaniei, 28 iunie 1978 **14, 73**
Kohlhofer și Minarik c. Republicii Cehe, 15 octombrie 2009 **24**
Kolomiyets c. Rusiei, 22 februarie 2007 **75**

Konstas c. Greciei, 24 mai 2011 **82**
Koottummel c. Austriei, 10 decembrie 2009 **52**
Kostovski c. Olandei, 20 noiembrie 1989 **95, 97-98, 100**
Kouzmin c. Rusiei, 18 martie 2010 **78-80**
Kovalev c. Rusiei, 10 mai 2007 **53**
Kremповskij c. Lituaniei, 20 aprilie 1999 **85, 93, 96**
Kremzow c. Austriei, 21 septembrie 1993 **51-53**
Kreuz c. Poland, 19 iunie 2001 **23, 27-28**
Krombach c. Franței, 13 februarie 2001 **54**
Kudla c. Poloniei din 26 octombrie 2000 **73**
Kulikowski c. Poloniei, 19 mai 2009 **27**
Kurup c. Danemarca, 10 iulie 1985 **47, 86, 88, 91-94, 98**
Kuvikas c. Lituaniei, 27 iunie 2006 **76**
Kyprianou c. Cipru (CG), 15 decembrie 2005 **18-19, 40, 43, 81**
Kyratos c. Greciei, 22 mai 2003 **33**
L
Langborger c. Suediei, 22 iunie 1989 **38**
Laska și Lika c. Albania, 20 aprilie 2010 **72, 91**
Lasmane c. Letoniei, 6 iunie 2002 **16**
Latimer c. Regatului Unit, 31 mai 2005 **68, 91-92, 94**
Lavents c. Letonia, 28 noiembrie 2002 **36 - 37, 40, 43, 79-80**
Lawyer Partners, ș.a. c. Slovaciei, 16 iunie 2009 **28**
Le Compte, Van Leuven și De Meyere c. Belgiei, 23 iunie 1981 **12, 23, 42**
Lee Davies c. Belgiei, 28 Iulie 2009 **68-69**
Legrand c. Franței, 26 mai 2011 **32**
Lenskaya c. Rusiei, 29 ianuarie 2009 **32**
Levița c. Moldovei, 16 mai 2008 66 decembrie
Liebreich c. Germaniei, 8 ianuarie 2008 **54 - 55**
Lisica c. Croației, 25 februarie 2010 **72**
Lithgow și alții c. Regatului Unit, 8 iulie 1986 **15, 26, 36, 39**
Loiseau c. Franței, 18 noiembrie 2003 **15**
Luca c. Italiei, 27 februarie 2001 **95**
Luka v. României, 21 iulie 2009 **38, 70**

Luțenko c. Ucrainei, 18 decembrie 2008 **63, 68**
Lutz c. Germaniei, 25 august 1987 **78-81**
M M. c. Germaniei, 05 iulie 1984 **20**
M.S. c. Suediei, 27 august 1997 **13**
Magee c. Regatului Unit, 6 iunie 2000 **67, 92**
Maggio și alții c. Italiei, 31 mai 2011 **32**
Makhfi c. Franței, 19 octombrie 2004 **49**
Mamatkulov și Askarov c. Turciei, 4 februarie 2005 **19-20, 45, 57, 69**
Mantovanelli c. Franței, 18 martie 1997 **99**
Marcello Viola c. Italiei, 5 octombrie 2006 **55**
Marckx c. Belgiei, 13 iunie 1979 **7**
Marpa Zeeland BV și Metal Welding BV c. Olandei, 9 noiembrie 2004 **25**
Martins Moreira c. Portugaliei, 26 octombrie 1990 **74 - 76**
Mats Jacobsson c. Suediei, 28 iunie 1990 **15**
Mattoccia c. Italiei, 27 iulie 2000 **84**
Matyjek c. Poloniei, 24 aprilie 2007 **46**
McGinley și Egan c. Regatului Unit, 9 iunie 1998 **48-49**
McMichael c. Regatului Unit, 30 octombrie 1995 **45 - 46**
Meilus c. Lituaniei, 06 noiembrie 2003 **75**
Melnikov c. Rusiei, 14 ianuarie 2010 **95**
Menesheva c. Rusiei, 9 martie 2006 **21**
Menet c. Franței, 14 iunie 2005 **10, 45, 49-51**
Mežnarić c. Croației, 15 iulie 2005 **40**
Micallef c. Maltei, 15 octombrie 2009 **41**
Mihova c. Italiei, 30 martie 2010 **7**
Mika c. Suediei, 27 Ianuarie 2009 **100**
Milasi c. Italiei, 25 iunie 1987 **74**
Milinienė c. Lituaniei, 24 iunie 2008 **58 - 61**
Minelli c. Elveției, 25 martie 1983 **78**
Mirilashvili c. Rusiei, 1 decembrie 2008 **46, 49-50, 84-85, 87, 98 - 99**
Miroshnik c. Ucrainei, 27 noiembrie 2008 **38 - 39**
Moiseyev c. Rusiei, 9 octombrie 2008 **37-38, 86, 92**
Monedero Angora c. Spaniei, 7 octombrie 2008 **16**

Monnell și Morris c. Regatului Unit, 2 martie 1987 **44, 90, 92-93**
MPP "Golub" c. Ucrainei, 18 octombrie 2005 **28**
Mustafa Kamal Mustafa (Abu Hamza) (Nr. 1) c. Regatului Unit, 18 ianuarie 2011 **42-43, 81**
Mustafa c. Franța, 17 iunie 2003 **12**
N, O
Nejdet Şahin și Perihan Şahin c. Turciei (GC), 20 octombrie 2011 **9, 33, 71**
Neumeister c. Austriei, 27 iunie 1968 **17, 75**
Nunes Dias c. Portugaliei, 10 aprilie 2003 **54**
O. c. Norvegiei, 11 februarie 2003 **78-80**
O'Halloran și Francis c. Regatului Unit (GC), 29 Iunie 2007 **10, 19, 44, 62-66**
OAO Plodovaya Kompaniya c. Rusiei, 7 iunie 2007 **13**
Öcalan c. Turciei (GC), 12 mai 2005 **86-88**
Okyay c. Turciei **33**
Oleksy c. Poloniei, 28 noiembrie 2006 **9**
Olsson c. Suediei, 24 martie 1988 **15**
Olujić c. Croației, 5 februarie 2009 **15, 22, 40, 96**
OOO "Link ulei SPB", 25 iunie 2009 **32**
Orhan Çaçan c. Turciei, 23 Martie 2010 **95 - 96**
Osman c. Regatului Unit, 28 octombrie 1998 **12-14, 23, 25, 30-32**
Osmanağaoğlu c. Turciei, 21 iulie 2009 **62, 68**
Öztürk c. Germania, douăzeci și unu februarie 1984 **17, 19-21**
P
P. și B. c. Regatului Unit, 24 aprilie 2001 **56-57**
Pakelli c. Germaniei, 25 aprilie 1983 **90, 92-93**
Paksas c. Lituaniei (CG), 6 ianuarie 2011 **16**
Pandjikidze și alții c. Georgiei, 27 octombrie 2009 **36 - 37**
Panjeheighalehei v. Danemarca, 13 octombrie 2009 **14, 16**
Panovits c. Ciprului, 11 decembrie 2008 **9, 21**
Papon c. Franței, 25 iulie 2002 **23, 25**
Parlov-Tkalčić c. Croației, 22 Decembrie 2009 **39**
Paul și Audrey Edwards c. Regatului Unit, 14 martie 2002 **25**
Pélissier și Sassi c. Franței, 25 martie 1999 **83-84**
Pellegrin c. Franței (GC), 8 decembrie 1999 **15**

Perić c. Croației, 27 martie 2008 **49**
Perna c. Italiei (GC), 06 mai 2003 **95, 100**
Perote Pellon c. Spaniei, 27 iulie 2002 **40**
Philis c. Greciei, 27 august 1991 **25-26**
Phillips c. Regatului Unit, 05 iulie 2001 **65**
Phillips c. Regatului Unit, 05 iulie 2001 **66**
Piersack c. Belgiei din 1 octombrie 1982 **35, 39-41**
Pishchalnikov c. Rusiei, 24 septembrie 2009 **9, 91**
Poitrimol c. Franței, 23 noiembrie 1993 **53**
Porubova c. Rusiei, 8 octombrie 2009 **39**
Posokhov c. Rusiei, 04 martie 2003 **36**
Powell și Rayner c. Regatului Unit, 21 februarie 1990 **13**
Pretto și alții c. Italia, 08 decembrie 1983 **51, 57, 74-75**
Procedo Capital Corporation c. Norvegiei, 24 septembrie 2009 **42**
Procola c. Luxemburg, 28 septembrie 1995 **14, 40-41**
Pudas c. Suediei, 27 octombrie 1987 **14**
Pullar c. Regatului Unit, 10 iunie 1996 **40, 42**
Q, R
Quaranta c. Elveției, 24 mai 1991 **89, 92, 100-101**
Ramanauskas c. Lituaniei, dec. 26 aprilie 2005, hotărâre (CG) 5 februarie 2008 **9, 20, 44-45, 57-61, 96, 98**
Rambus Inc c. Germaniei, 16 iunie 2009 **16**
Ravnsborg c. Suediei, 23 martie 1994 **17-20**
Ravon și alții c. Franței, 21 februarie 2008 **16**
Richard-Dubarry c. Franței, 7 octombrie 2003 **14**
Riela și alții c. Italiei, 04 septembrie 2001 **65**
Riepan c. Austriei, 14 noiembrie 2000 **45, 51, 56**
Ringeisen c. Austriei, 23 iunie 1973 **11-13, 15, 36, 39, 75**
Ringvold c. Norvegiei, 11 februarie 2003 **79-80**
Roche c. Regatului Unit (CG), 19 mai 2005 **8, 11-13, 30**
Rowe și Davis c. Regatului Unit, 16 februarie 2000 **9, 45 - 47**
Ruiz Torija c. Spaniei, 09 decembrie 1994 **70**
Ruiz - Mateos c. Spaniei-, 23 iunie 1993 **45 - 46**
Ryabykh c. Rusiei, 24 iulie 2003 **32**

Ryakib Biryukov c. Rusiei, 17 ianuarie 2008 **57**
S
S. c. Germaniei, 05 iulie 1984 **20**
S. c. Elveției, 28 noiembrie 1991 **91 - 93**
S.C. c. Regatului Unit, 15 iunie 2004 **54 - 55**
S.N. c. Suediei, 2 iulie 2002 **97-98, 100**
Sabeh El Leil c. Franței (CG), 29 iunie 2011 **30 - 31**
Sadak și alții c. Turcia, 17 iulie 2001 **83, 85**
Sakhnovskiy c. Rusiei (CG), 2 noiembrie 2010 **7, 91, 93**
Salabiaku c. Franței, 07 octombrie 1988 **62-63, 65-66, 78**
Salaman c. Regatului Unit, 15 iunie 2000 **41 - 42**
Salduz c. Turciei (CG) 27 noiembrie 2008 **9, 90**
Salesi c. Italiei, 26 februarie 1993 **10, 14, 77**
Salomonsson c. Suediei 12 noiembrie 2002 **52-53**
Salov c. Ucrainei, 06 septembrie 2005 **40-41**
Samoila și Cionca c. României, 4 martie 2008 **78**
Sander c. Regatului Unit, 09 mai 2000 **40-42**
Saoud c. Franței, 9 octombrie 2007 **15**
Sara Lind Eggertsdóttir c. Islandei, 5 iulie 2007 **49-50**
Saraiva de Carvalho c. Portugaliei, 22 aprilie 1994 **20**
Sarl du Parc d'activités de Blotzheim c. Franței, 11 iulie 2006 **13**
Saunders c. Regatului Unit, 17 decembrie 1996 **45, 57, 62, 64, 66**
Schenk c. Elveției, 12 iulie 1988 **8, 44-45, 62, 68, 72**
Scheper c. Olandei, 05 mai 2005 **95, 97-98, 100**
Schlumpf c. Elveției, 8 ianuarie 2009 **52, 98**
Schneider c. Franței, 30 iunie 2009 **27 - 28**
Schreiber și Boetsch c. Franței, 11 decembrie 2003 **16, 25, 31**
CSM Scanner de l'Ouest Lyonnais și alții c. Franței, 21 iunie 2007 **32**
Sejdovic c. Italiei (CG), 1 martie 2006 **10**
Sekanina c. Austriei, 25 august 1993 **78-81**
Sequeira c. Portugaliei, 20 octombrie 2009 **61**
Serves c. Franței, 4 mai 2000 **63-65**
Shabelnik c. Ucraina, 19 februarie 2009 **67-68, 90, 92**

Shannon c. Regatului Unit, 4 octombrie 2005 **64**
Shtukaturov c. Rusiei, 27 martie 2008 **53**
Sidabras și Džiautas c. Lituaniei, 27 iulie 2004 **20**
Sigurdsson c. Islandei, 14 iunie 2001 **40 - 42**
Simonavičius c. Lituaniei, 27 iunie 2006 **76**
Skorobogatova c. Rusiei, 01 decembrie 2005 **74**
Šleževičius c. Lituaniei, 13 noiembrie 2001 **76**
Slivenko c. Letoniei, 9 octombrie 2003 **16**
Smirnova c. Rusiei, 24 iulie 2003 **73**
Sobolewski (nr 2) c. Poloniei, 9 iunie 2009 **21**
Solakov c. "Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei", 31 octombrie 2001 **97, 99-100**
Sporrong și Lonnroth, 23 septembrie 1982 **15**
Sramek c. Austriei, 22 octombrie 1984 **36**
Stanford c. Regatului Unit, 23 februarie 1994 **54-55, 101**
Stapleton c. Irlandei, 4 mai 2010 **69**
Staroszczyk c. Poloniei, 22 martie 2007 **30**
Steel și Morris c. Regatului Unit, 15 februarie 2005 **51**
Ștefănică și alții c. României, 2 noiembrie 2010 **8, 70**
Stoimenov c. "Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei", 5 aprilie 2007 **50**
Stojkovic c. Franței și Belgia, 27 octombrie 2011 **90**
Stow și Gai c. Portugaliei, 4 octombrie 2005 **42**
Rafinăriile grecești Stran și Stratis Andreadis c. Greciei, 9 decembrie 1994 **14, 49**
Stubbings și alții c. Regatului Unit, 24 septembrie 1996 **28**
Suda c. Republicii Cehe, 28 octombrie 2010 **25**
Suhadolc c. Sloveniei, 17 mai 2011 **52**
Suküt c. Turciei, 11 septembrie 1997 **16**
Svetlana Orlova c. Rusiei, 30 iulie 2009 **77**
T
T. și V. c. Regatului Unit, 16 decembrie 1999 **22, 41, 43, 51, 54-55, 80, 101**
T. c. Austriei, 14 noiembrie 2000 **83**
Talat Tunç c. Turciei, 27 martie 2007 **10**
Tatishvili c. Rusiei, 2 februarie 2007 **71**
Taxquet c. Belgiei (CG), 16 noiembrie 2010 **71**

Teixeira de Castro c. Portugaliei, 9 iunie 1998 **58-60**
Telfner c. Austriei, 20 martie 2001 **64-65**
Tendam c. Spaniei, 13 iulie 2010 **79**
Thomas c. Regatului Unit, 10 mai 2005 **97**
Timergaliyev c. Rusiei, 14 octombrie 2008 **55, 89, 92**
Tinnely c. Regatului Unit, 10 iulie 1998 **12, 24**
Toyaksi și alții c. Turciei, 20 octombrie 2010 **30**
Tre Traktörer AB c. Suediei, 7 iulie 1989 **14**
Trepashkin (nr. 2) c. Rusiei, 16 decembrie 2010 **86-87**
Tripodi c. Italiei, 22 februarie 1994 **93-94**
Tudor Tudor c. României, 24 martie 2009 **8**
Tumilovich c. Rusiei, 22 iunie 1999 **22**
U, V
Unterpertinger c. Austriei, 24 noiembrie 1986 **99**
Urbanek c. Austriei, 9 decembrie 2010 **28**
Užkurėlienė și alții c. Lituaniei, 07 aprilie 2005 **33-34**
V.D. c. României, 16 februarie 2010 **96-99**
Vacher c. Franței, 17 decembrie 1996 **26-27, 86-87**
Vaivada c. Lituaniei, 16 noiembrie 2006 **75**
Valašinas c. Lituaniei, 24 iulie 2001 **22**
Van de Hurk c. Olandei, 19 aprilie 1994 **37, 39**
Van Marle c. Olandei, 26 iunie 1986 **13 - 14**
Van Mechelen și alții c. Olandei, 23 aprilie 1997 **97-98**
Vanyan c. Rusiei, 15 decembrie 2005 **22, 59-60**
Varnima Corporation International S.A. c. Greciei, 28 mai 2009 **48**
Vasileva c. Danemarca, 25 septembrie 2003 **63**
Vassilios Stavropoulos c. Greciei, 27 septembrie 2007 **17**
Vera Fernández-Huidobro c. Spaniei, 6 ianuarie 2010 **35**
Verdú Verdú c. Spaniei, 15 februarie 2007 **48, 50**
Vernes c. Franței, 20 ianuarie 2011 **55**
Vidal c. Belgiei, 22 aprilie 1992 **8, 45, 50, 94-96, 98, 100**
Vilho Eskelinen și alții c. Finlandei (CG) din 19 aprilie 2007 **14-15**
Vladimir Romanov c. Rusiei, 24 iulie 2008 **95-96**

W, X

Webb c. Regatului Unit, 02 iulie 1997 **29-30**

Weber c. Elveției, 22 mai 1990 **17-20**

Weh c. Austriei, 8 aprilie 2004 **19, 65**

Winterwerp c. Olandei, 24 octombrie 1979 **15**

Wynen c. Belgiei, 5 noiembrie 2002 **49**

X și Y c. Olandei, 26 martie 1985 **26**

X c. Austriei, 12 martie 1962 **22**

X c. Austriei, 12 octombrie 1977 **22**

X c. Austriei, 19 septembrie 1961 **22**

X c. Belgiei, 05 mai 1980 **20**

X c. Franței, 31 martie 1992 **74-75**

X c. Suediei, 30 iunie 1959 **52**

X c. Regatului Unit, 14 decembrie 1979 **22**

Y, Z

Yaremenko c. Ucrainei, 12 iunie 2008 **92**

Yoldaş c. Turciei, 23 februarie 2010 **90**

Yusuf Ghezer c. Turciei, 1 decembrie 2009 **63**

Yvon c. Franței, 24 aprilie 2003 **48-49**

Z și alții c. Regatului Unit, 10 mai 2001 **25, 30-31**

Zagaria c. Italiei, 27 noiembrie 2007 **92 - 93**

Zaicevs c. Letoniei, 31 iulie 2007 **19, 21**

Zamir c. Regatului Unit, 13 iulie 1982 **20**

Zana c. Turciei, 25 noiembrie 1997 **52**

Zand c. Austriei, 12 octombrie 1978 **36, 76**

Ždanoka c. Letoniei, 6 martie 2003 **16**

Zhelezov c. Rusiei, 23 aprilie 2002 **68, 91-92, 94**

Ziliberberg c. Moldovei, 1 februarie 2005 **18**

Zimmermann și Steiner c. Elveției, 13 iulie 1983 **75-76**

Živulinskas c. Lituaniei, 12 mai 2006 24 decembrie **26**

Directoratul General pentru Drepturile Omului
Counsiliul Europei
F-67075 Strasbourg Cedex
www.coe.int/justice

Dovydas Vitkauskas este consultant în domeniul justiției și buneii guvernării. Cu aproape zece ani de practică în calitate de avocat la grefa Curții Europene a Drepturilor Omului precum și o pregătire academică în legislația lituaniană și engleză, Dovydas oferă recomandări guvernelor europene cu privire la reforma legislativă și instituțională a sectorului justiției, conducând echipe de experți consultanți și facilitând punerea în aplicare a diverselor activități monitorizate de Consiliul Europei și Uniunea Europeană. De asemenea, expertul organizează frecvent cursuri de formare profesională în domeniul juridic în diverse țări în ceea ce privește drepturile omului și alte aspecte legate de buna administrare a justiției.

Grigori Dikov a activat în calitate de jurist la grefa Curții Europene a Drepturilor Omului mai bine de zece ani. A practicat avocatura în Rusia, implementând o serie de proiecte de reformare a justiției, la fel a fost formator în cadrul training-urilor profesionale în diferite țări europene, publicând lucrări în calitate de expert în domeniul justiției penale și a proceselor echitabile. Grigori Dikov de asemenea activează în prezent în calitate de profesor adjunct în cadrul centrului cu specializare în legislația europeană a drepturilor omului de la Universitatea Syracuse, Strasbourg.